

Anzelm Gostomski
Gospodarstwo

Biblioteka źródeł Słownika polszczyzny XVI wieku

Repozytorium cyfrowe tekstów szesnastowiecznych (w jednolitej transliteracji zgodnej z *Zasadami wydawania tekstów staropolskich (projekt)*, Wrocław 1955) – red. P. Potoniec, K. Opaliński

Dzieła matematyczno-przyrodnicze, medyczne i rolnicze

oprac. Anetta Luto-Kamińska, Krzysztof Opaliński

ISBN 978-83-65832-90-0 (całość)

ISBN 978-83-65832-06-1

strona: kt

1: GOSPODARSTWO

2: grafika

3: Kiedy niebieskie lofy ten świat podzielały/

4: Polńcze nawiętszą korzyść w roli zoftawiały:

5: Iákby rzekąc: Iuż wŕzyftko drudzy ludzie mieycie/

6: Wy Polacy z rolą fię fprawować vmieycie.

7: Kto tráfi w to/ á Bog mu błogofławi z niebá/

8: Ten może mieć fpotrzebę y złotá y chlebá.

9: Lecż ktoby fwey/ w tey mierze/ niechciał trofkác głowy/

10: O wŕzyftko gofpodárftwo/ y o rząd domowy/

11: Może befpiecznie kupić do domu te kŕiegi/

12: Ktore fpifał gofpodarz/ moim zdánim/ tęgi.

13: Potrzebne mnieyfzym/ ŕzednim/ y nawiętszym Pánom:

14: Potrzebne Vrzędnikom/ y chudym Ziemiánom.

15: Więc/ ieŕŕiże kto nádeń w tym więcey rozumie/

16: Ma tu y prozny pápier/ niech piŕze co vmie.

17: Bo z tąd wŕzyftkie náuki pomnozenie brały/

18: Gdy ich przemyŕły ludzkie zlekká przyczyniały.

19: St.Gro.

20: W KRAKOWIE.

21: W Drukárni Iákubá Siebeneycherá:

22: Roku Pánfkiego/ 1588.

strona: +2

1: grafika

2: Do Ie^{go} Moŕci Páná Iá-

3: kubá Goftomskiego z Leżenic/Woiewodźicá Rá=

4: wskiego/ rć. fwego Mćiwego Páná.

5: grafika

- 6: **M**łościwy Pánie Woiewodźicze.
- 7: Oddał mi do Drukárniey moiey Pan Doktor
- 8: Ocko/ Krolá Ie^gM. Medyk/ książki nie=
- 9: bofzczyká Páná Oycá W.M.Woiewody
- 10: Ráwfkiego/ ktore on Inwentarzem domo-
- 11: wym/ á drudzy Gośpodárftwem zwáli. Książki Rozfádkiem
- 12: wielu ludzi godne/ áby ie káždy miedzy infzemi naypotrzebniey=
- 13: szemi w domu miał. bo iz nie ieft nietylko v nas ále w káżdym
- 14: narodzie nikt tak íprofny áni ná rozum fwoy niedbály/ coby ál=
- 15: bo dla vciechy/ álbo dla wiadomości rzeczy potrzebnych/ książ á
- 16: pífmá miedzy íprzetem á ochędostwem domowym mieć rádniey
- 17: niż czego infzego nie wolał/ á czáfu fwego do nich wyczerpnąć
- 18: co potrzebnego fie nie wdawał: podobno do tych nachętniey y
- 19: częścíey obroćić fie będzie powienien/ ktore mu nańńádniey do=
- 20: brodzieyftw Bożych ku życiu iego potrzebnych/ przez vkrzyw=
- 21: dzenia drugiego/ drogę podać mogą. A nie wątpliwie fámo go=
- 22: ípodárftwo podáie. ktore ták káždemu głowę y dowćip zábá=
- 23: wić muśi/ iz fie nie zda bydź nikt/ kto iedno y íam y ztemi co opie=
- 24: kowi iego należą żyw bydź chce/ coby fie ná gośpodárftwo co
- 25: raz obeyźrzeć/ á zá nie pilno/á práwie obiemá rękómá/ viąc nie
- 26: miał. Dobre do czytánia święte pímo/ bo dużę leczy w fwey
- 27: powinności ku zbáwieniu ná drodze zátrzymawa: niezle Prá=
- 28: wo/ bo rzeczy zoftáwionych álbo nábytych od ízárpániny á pá=
- 29: ítwienia fie złych ludzi nád niemi obrania: niepośpolita náuká
- 30: Lekárfka/ gdyż náture á ínać co raz
- 31: nowym podległą/ w cále á przynamniey przez włomku álbo w=
- 32: źdy bolu wielkiego krefowi od Bogá náznáczonemu oddawa:
- 33: dobre y infze subtylne/ od Mędrców zá długie czáfy wiekom
- 34: nászym podáne pífmá: ále coź? Medykli to mądry/ wípániá=

- 35: ły/ szatny od poślóftwá zámniemány/ y fínadz doświadczony:
36: bądź Prokurat álbo Trybunálifát/ Digelstámi y Státuty na=
37: lepiej rzecz wywodzący/ y czáfem nie gdzie fpráwiedliwość/ ále

+ ij

gdzie

strona: +2v

Przedmowá.

- 1: gdzie fprzyiáyność iego kieruiący: bądź Philozoph/ w Sekcie
2: Akádemikow/ Peripátetykow/ y Stoikow co na gruntowniey
3: vfundowany: pułzczę mimo Geometrę/ Gwiazdará/ Hiftory=
4: ka/ Poetę/ y infze vczonych ludzi potomftwo: iefli domowych rze=
5: czy zániecha/ á obmyślíwaniem tego czymby był żyw zániedba/
6: głupftwem wielkim á páięczyną iego rozum fie będzie zdoził.
7: gdyż ty mądre á wártowne rozumy nie zdádzą fie ná infzy cel-
8: zamierzáć/ iedno ná iefć/ á ná/ mieć fie miedzi infzemi lepiej. Y
9: przeto Katoná kiedy fpytáli/ miedzy powinnościami dobrego
10: człówieká/ co lepiej? odpowiedział: Bene páf cere/ ięzykiem fwy^m/
11: iákoby nálfzym/ Mieć fie dobrze. y drugi raz/ y trzeci toż powta=
12: rzáiąc. Potym iefli iefzcze co było/ iákoby zátym? Bene veftire/
13: do potrzeby odzienie mieć. Y wnet owi: A lichfić? on: á co czło=
14: wieká zábic? iákoby z fpornym/ fpornie. gdzyż fámo/ mieć fie do=
15: brze/ mogło pytania nie mnożyć. Niechcę Mił: P. Woiewodzi=
16: cze z Katonem o lichfie tu mowić: bo widzi káždy/ że z Varronem
17: opifanie gofpodárftwá záczynájąc fámi w vcziwości życia lu=
18: dzie mieć chcą/ y ná lichfiarzá cztery powrozy álbo fzubienice/ ná
19: złódzieia tylko dwie fkázuia: ále w igrzyfko pomowilbym z nim:
20: Rozum y dowcip káždy/ nie frimárk álbo nie lichfá? Ty wfzytki
21: náuki wyżfzey miánowane/ y iefli ich co więcey nád te/ niech to
22: będą Poetowie/ álbo dwánaście y więcey tablic do obyczáiw
23: ftánowienia/ bądź dzieiow przeftłych álbo teráznieyfzych pílá=
24: rze/ czy nie wfzyfcy w lichfę do bogátzfych z rozumie dla chlebá?

- 25: czy nie profzają ábj Mecenáfów przybyło? Plato z swoim Socra=
26: tefem/ czy Atheńczykom był Pánem? Ariftoteles v Alexándrá /
27: Seneká v Neroná/ o co fie ftáráli? Co ono fam łáknący Poetá
28: dziwuie fie/ kto Pápugę álbo ptáftwo leśne do fłów wymawiá=
29: nia/ Páná swoiego znánia/ y pozdrawiánia/ muśi y fpoľabia?
30: brzuch/ co rozumy y dowćipy w dział puľzcza/ co y ftáránia wľzy=
31: łtki ták włácnia/ iż niebefpieczeńftw y kľopotow zápomniawľzy/
32: zá gory/ zá morzá/ przez fkály/ przez ognie/ ludźmi ná wczás od
33: Bogá co nawiętfzy vczynionemi/ czáfem więc y z vtrátą żywotá/
34: rzuca. Ten brzuch Zeglarzá/ ten Zoľnierzá/ ten Kupcá/ ten pod
35: ziemiá kruľzcow fzukáiącego chłopá/ ten v dworu nie potrze=
36: bnie fie wáľęľáiącego Philozophá/ zápomnieć ťiebie y godności
37: fwey przymuľza: y ták márnne fie vdáwáć każe/ iż/ áby go iedno
38: nápáľ / nic mu fie nieprzyľtoynego niezda. Y widzím iáko fie roz
39: żarzyły chęci á prágnienia máiętności/ ták/ że choć żywotá y dro=
40: gi przed łobą máło máią/ żywności álbo chleá náźbyt fzukáiąc/
41: ledwie fie czáfem w Indyach á w ťwiátach nowych zoľtawáią.

A podo=

strona: +3

Przedmowá.

- 1: Apodobno to z oney Ciceronowey z Platoná powieści/ ktorą
2: iáko máľłokiem vpaiaiąc mowił: Ktoby oyczyznę á mieyľce vro=
3: dzenia fwego rozľzerzył/ rozmnożył/ ozdobił/vbogácił/ áby w
4: licźbie Bogow nieśmiertelnych był. Dla czego ich one wymow=
5: ne kazánia/ vczone á rząd poľpolity z łobą nioľące mowy/ nie w
6: co inľzego vgadzác fie zdádzą/ iedno áby w pokoiu záśiadwľzy w
7: domu/ náieść fie chlebá y z fwemi hoynie mogli. Aryľtoteles v=
8: wáźnie mądrości one fwe rozdzieláiąc/ ná dyľputowánia álbo
9: gadánia ľubtyľność/ ná oľtre w przyrodzone rzeczy wgádnania/ y
10: przyczyny ich náznáczánia/ goľpodárfwe^m obyczáie dobre/ y rżá=

11: dy w Rzeczypospolitey zawarł: wskazując kiedy sie nachytrzey/
12: nabyftrzey/ naokazáley/ nadowodniey człowiek nágada/ co sie
13: w domu dzieie ze ielzche pilniey wględnąc trzebá: áby sie w nim/
14: przy vcźciwości/ wzyfłtkiego przymnażało/ á rzeczy do życia po=
15: trzebnych przybywało. Co ábym Philozophy v bogátfłzych zá=
16: wždy chlebá žebrzące precz puścił/ áza sie okazać w wielkich
17: Monárchach y Hetmánach dzielnych nie może/ ktorzy krwie sie
18: nározlewawfłzy/ źiemie/ morzá/ obłokow/ dobrze nie niebá ná=
19: trwożywłzy/ y ták wiele woysk y murow potráciwłzy y rozwáli=
20: włzy/ w domu potym/ y ná bárzo máłych fpláchćiach zasiadáli: y
21: wiedząc że domowy pług á praca rąk swoich wzyfłtkim rzeczám
22: naprzyfłtoyniefłzy koniec/ tám wiek fwoy fkończywáli. Niechcę
23: kárty tey tákimi zátrudniáć/ pełne ich Rzymfłkie/ przed nimi y
24: potym/ hifłtorye. Do Ie⁸⁰ Mości Páná oycá sie W. M. wrocę/
25: ktory fłylzę mawiał/ Dobre żołnierfłtwo/ dobry dwor: ále pług
26: w domu iefłi go nie wfpiera/ fłábo bárzo isć muśi: chybá žeby
27: mu fortuná fłáfká iáką ofobliwą z niebá poświeciłá. Iákoż vka=
28: zał to/ roty młodości fwey ná pográniczu długo wodząc/ Krolo^m=
29: Pánom fwym/ do ofłátniego żywotá fwego punktu/ żadney po=
30: fługi nie omiefłzkiwáiąc. Ktorem fpofo^mbe^m máiętność rozmnożył/
31: o czym á co wiele? Lat ośmdzieśiát doczekawłzy/ á nic sie fłáro=
32: ścią nie obciáżywłzy/ potomfłtwo zacne/ z niego drugie/ y máło
33: nie trzećie vyźrzał: pełen onego błogofłáwieńfłtwá od Bogá/ Ze
34: nietylko w fłádách/ w trzodách/ ále w wielkich gromádách ludźi
35: fobie poddáných/ im dáley tym bárźiey pomnożon był: ták (co
36: rzecz rzadka v nas) že więcey niź zá czterykroć fto tyśięcy/ nád
37: pofági wielkie corom/ y nád dziedźictwo od przodkow przy nim
38: zoftále/ imienia fynom przykupił. z Duchownego chlebá nic/ á
39: máło z Krolewłkiego/ y to przed niewielá lat/ podpory máiąc.

40: wiodąc iefzcze k temu kofzty/ wżędy miedzy wżyftkimi/ iefli nie

41: znácznieyfze/ tedy nie podlefyze. Co było łatwie znáć/ nietylko w

+ iij

woiennych

strona: +3v

Przedmowá.

1: woiennych rotách/ y w Seymowych ziązdach/ ále w káždym ie=

2: go gdzie Pánem był domu: że do nich kto wewnątrz wżedł/ w

3: łzyftko ná trwáłość/ wżyftko ná vrząd/ wżyftko do ochędoftwá

4: á do pożytku ogládał. Czemu fie przyiaćiele y łudzy przypátru=

5: iąc/ vprošili áby zá łátwieyfzemi godzinámi/ liftow álbo kart

6: kilkánaście Dozoru domowego nápisác kazał: nád ktory oto

7: mogli Sláhcícowi być co vżytecznieyfzego/ álbo temu co z Bo=

8: giem lichfić á pracą fie łwá żywić chce człowiekowi potrzebniey=

9: łzego? co/ Pánu odieždziájącemu z domu? iáko Vrzędnikowi to

10: oddác. á co miał wielá mušli/ gromáda łłow/ tym łcriptem czu=

11: łość y powinność iego wzbudził: ták/ że tylko to czytáiąc/ byle

12: bárzo ofpáłym á zápiłym nie był/ może Niderlándłskiego gołpo=

13: dárftwá nie widząc domowym bárzo dobrze dom rozmnożyć.

14: Prawdá żeć do gołpodárftwá cáłego tu wiele iefcze nie dofta=

15: wa: łtad/ y bydlá niemáľz rozmnożenia/ czym Perfyá/ Turecka/

16: Wołofka/ Tátárfka/ y náľzá Ruľka ziemiá/ zyľk y potrzeby odprá=

17: wuie: niemáľz łtáwow kopánia/ w Czechách/ w Moráwie/ w

18: Sláľku/ y v nas ná wielu mieľc zárybionych/ pracey bárzo pie=

19: niądze mnożącey: niemáľz Barći/ Sycyliey przedtym á náľzych

20: Litewľkich y Ruľkich kráiov (pokifmy ná wino gáľ y mieľzko

21: ták bárzo byli nie rozdźiergnęli) zá nią wielkiey ozdoby: w tym

22: miadow łycenia y przypraw/ pićia onego zdrowego y niepołpo=

23: łitego nie naydźie tu: k temu łádow wymierzánia/ łzczepnienia/

24: zámnożenia/ y prowadzenia wod z dála/ ná čás pokrapiánia/

25: y odżywiánia: czym łámym horti helperidum/ Włofka Ziemiá/

- 26: vćiechą á ráiem fie bydź wśzytkim zda. Acz y owę / gośpodárftwá
- 27: łztuką/ mieć chćieli/ mocnienia/ śiedlenia/ budowánia domow/
- 28: co v ludzi wielkie dośtátki máiących fámo w nawiętśzym á prá=
- 29: wie oftátnim łtáránim tych czáfow zośtáło: ták że nietylko terá=
- 30: zniefzy Ingenierowie/ álbo dawny Vitruuius/ ále fámi Doriy=
- 31: czykowie/ Koryntczykowie/ dźiwowáliby fie: k temu iefzcze rze=
- 32: miośł/ ośiádłościam tákim potrzebnych: Ale kto? iedno zazdro=
- 33: ściwy álbo głupi tego wśzytkiego w iednym mieyfcu będzie łzu=
- 34: kał: częgo nietylko e iednych ále we wśzytkich podobno kśięgách
- 35: nie naydzie. gdyż ile kráiw udzielných ná świcie kátow/
- 36: prze niebo y gwiazd rozna łpráwę rozne ciáfá/ rozne obyczáie/
- 37: zátym y rozne roznych potrzeb gośpodárftwá bydź muřą.
- 38: Nie pátrzyź do Indiy zachodnich álbo południowych/ łkád mamy drogie kámienie y
- perły/ korzenia/ łoki wonne/ y do le=
- 39: kárftw práwie mocy Bożey rzeczy pełne: nie pátrzymy w Egipty w inłze Azyey y Afryki
- łzerokie páńftwá/ bo ledwie fie wydźi=

strona: +4

Przedmowá.

- 1: wić á czáfem do vřzu przypuśćić tánte rzeczy zmożem: ále tylko
- 2: w łamę Europę. W Portugáliey kupiectwá bogáte: w Hifzpá=
- 3: niey do woienných á rządzienia ťwi(á)tá wśzytkie po te czáfy łprá=
- 4: wy/y ryłztunki wielkie: we Włofzech iedwabie y z nich łubtylne
- 5: roboty: we Fráncyey mordi wprawdzie poki fie Bog nie zmiłu=
- 6: ie/ ále przed tym od złotá/ od frebrá/ od háwtow/ od drukow/ y
- 7: wymyślných rzemiośł/ wśzytko ťwietno/ wśzytko kořtownie:
- 8: ácz owoce/ wino/ łol/ łzáfaty/ iefli gdzie ná świcie: w Angli=
- 9: ey bydlá/ owce/ á łtąd łukná nie ledá: w Niemcech łtrzelbá/ zbro=
- 10: iá: we Szwecyey krufzce bogáte y obfite/ rozmáite łowy: á w=
- 11: łzędzie porty/ okręty/ żeglárftwá/ bywálość/ przewagá/ w tych
- 12: wśzytkich kráiach. Około nas/ w Węgrzech winnice/ w Mořkwi

- 13: futrá: Niderlántu wípomnieć niechcę/ kráiu ták pyłznego/ gdzie/
14: co fie kędy ná świećie náydowało/ tám fie było znioflo: by był
15: chleb nie rozbodł/ á do rebelliey y niezgody/ kątá podobno ná ś=
16: wiećie obfitźzego y naśiedleyźzego nie przywiodł. Ale fpoźrzem
17: w nálze/ że też ma rozne gośpodárstwá/
18: bydłá/ w Ruśi/ w Litwie/ y w Pru=
19: śiech: we Zmodźi y w Inflanćiech Inow: w máley Polźcze fol=
20: nych/ frebrnych/ ołowiánych/ żelázných gor/ y infze mieyfcá w=
21: fzyłtki máią dofyć rzeczy kołztownych/ ktore do ziem obcych prze=
22: dawaią. A iżbym tych domowych rzeczy/ co ie káždy ná pálcach
23: wyliczy/ nie wípomniał/ rużę trochę towarow coś nád dwá=
24: dzieściá nálzych włáfných: iáko káзде zbożá/ káзде bydło/ fkory
25: fmoły/ wołki/ łoie/ pierze/ lny/ popioły/ fol/ do káżdego domowe=
26: go y morłkiego ftátku czyn. O krułczách tu nie/ ktorých dofyć: bo
27: muśiałbym z żalem y o pieniądźách/ z ktorých fkoro w Polźcze/
28: w Litwie/ y w Pruśiech ich nákuia/ przez ręce żydowłkie y cudzo=
29: ziemcow máchlerftwo wnet zgorłżá przyłáda/ przekowáne kotły=
30: rádniey/ niż monetę miewamy. Naydziem infzych dofyć v nas po=
31: żytkow w Mázowfzu/ w Podlálzu/ w wielkiey Polźcze/ ná Wo=
32: łyniu/ ná Zuławie/ ná Pomorzu/ y indźiey: Ale przemyłły w tá=
33: kim doftátku precz puściwłzy/ tylko w łámey roley nabárźiey gmerzemiá dofyć po profu:
Florenckiego alembikowánia/ áni
34: piątey effencyey w rzeczách fzukánia/ zániedbawłzy. owłzem dzi=
35: wuiąc fie/ że do tąd nikt o tym nie przemyśliwał/ iákoby páńftwo
36: ták fzerokie/ żyzne/ á vrodzáyne/ bogácić fie bárźiey niżli do tąd
37: mogło. Są w infzych páńftwách ná to wyłádeni wymyłłkowie/co tylko o tym myśłá
iákoby zwłżąd w domu przybywało: v nas
38: ledwie oto Pan W.M. y to iákoby z grubá/ á pewnie co
39: infzego niżli to w myśłách fwych máiácy. iednák kto żołnierłką

Przedmowa.

- 1: przez cały/ á Senatorfką przez puł wieku/ condycyą niebofzczy=
- 2: kowę wfpomni/ przyimie od domowego człowieká bárzo zá w=
- 3: dzięčno. Acz nie wąpię/ że W.M. Miłościwy Pánie Woie=
- 4: wodzicze/ ktorys do tąd ná księgi/ w domu y w obcych kráiach/
- 5: wiek fwey obrocony mieć chćiał/ możesz do tego z czytánia sílá
- 6: przydác: może I.M.Pan brát W.M.ná ten czás Kálzte=
- 7: lan Socháčzowfki y Stároftá Rádomfki/ iefzcze więcey: gdyż y
- 8: látá/ y w obcych kráiach práktyká/ y wftáwiczne powážnych
- 9: Authorow czytánia / ku náturze y dowćipowi iego/ ktory ma ná
- 10: wftyko vważny y iákoby dofkonały/ máteryey mu sílá dodác
- 11: mogą: mogą podobno y infzy I.M. Pánowie brácia: Y dla te=
- 12: goz/ takim te listy/ álbo inwentarz/ wyftáwić kazał/ áby/ ko=
- 13: muby fie nie dofyc w tych náukách działo/ kártá do przypifánia
- 14: bylá gotowa. Bo gdziez ktore księgi álbo náuká zaráz ták do=
- 15: fkonáło fie wylęglá/ áby potomny wiek czego przydác nie nálał?
- 16: Pewnie kiedyby kto przedtym/ áby w puł takie obmyśláwanie
- 17: przed się wziął/ ten ktoremu przokowác z pracą teraz przyfzło/
- 18: dobrze fzerzey y dofkonałey
- 19: by to był podał. A iednák mądrzy y
- 20: w obefzłości dozorni ludzie/ tym co ieft/ náciefzyc fie mogą. Cze=
- 21: mu gwoli/ ia w chudobie fwoiey/ pracą y nakładem podiał:
- 22: wifzczony obietnicą od Páná Doktorá Ocká (iáko z káždey miá=
- 23: ry wiszę całego y chętnego przyiacielá W.M.) że tey prace y
- 24: ftáránia mego W.M. wdzięcznym bydź małz. gdyż W.M. sam
- 25: do mnieś to obroćić kazał: pominąc kiedy Pan Oćiec W.M.
- 26: iuż dokonywáiąc/ z rąk fwoich ten ezemplarz Pánu Doktorowi
- 27: odddał [!] . Niechże Pan Oćiec W.M. w łáfce Bozey przed Má=
- 28: ieftatem iego żywie. Zyw y W.M. w dobrym zdrowiu y w for=
- 29: tunách wfelákich: mnożąc Bogu chwałę w Páwłowicach/ iáko

30: w gnieździe dziedzičnym domu łwego/ y wźędzie

31: Y powtore łłużby me W.M. zalecam.

32: W.Mścj S.M. Pánu

33: ząwždy łługá

34: Iákub Siebeneycher.

strona: 1

1: INITIVM SAPIENTIAE

2: TIMOR DOMINI.

3: KAždy człowiek/ ząwždy naprzod powinien Pánu Bo=

4: gu cześć y chwałę dáć/ á iemu fie poruczać/ chceli á=

5: by iego łprawy dobrze łzły/ kthore fie máią zgadzác z wolą

6: Bołką iego.

7: TV niemáľz nic innego/ iedno bącznemu rozłádkowi pá=

8: mięc: bo nie przy káżdym rozłádku może wźyłtkiego pá=

9: mięc znośić. Dla tegoż zową pímo/ [Secunda memoria](#). A bá=

10: czny lepiej y rzádniej rozłádziwźy vczyni/ gdy mu o cnym po=

11: trzebna rzecz ná pámięc przyydzie.

12: Bo y w wielkich rzeczách

13: dla tego Formularze ła/ áby człowiek wźyłtkiego w głowie nie

14: nośił: ále gdy o czym rzecz przypádnie/ do Regeltru o onych

15: rzeczách fie vćiekał. A mądry z czáfem popráwi z rozłádkiem

16: á ráđą/ co lepszego będzie baczył.

17: Pánu wielkiemu/ to gołpodárłtwo napotzrbnieyľze y pier=

18: wźe/ rozchod áby nie vprzedzał dochodu: bo gołpodárłtwo

19: nawięłťze nie pomoże/ kiedy złe łzáfárłtwo.

20: Sługi rozeznác/ vmieć ich dołtác/ záchowác/ y rozumieć co ko=

21: mu poruczyć/ á nowotnego przed łtárym nie wáżyć/ oprocz ofo=

22: bney godności.

23: Kto máiętności oczymá łwemi nie może przey=

24: źrzcć/ iuz muśi przez łługę: tám trzebá łlugi cnotliwego/ y z roz=

- 25: łądkiem dobrym/ pilnego/ życzliwego.
- 26: Stárego sługi z iedną winą nie gárdzić/ áby nowotnego ze
- 27: dwiemá nie dostał.
- 28: Co częłte Pány miewa/ by nagodnieyłym/ gárdzić ma káždy
- 29: mądry Pan.
- 30: Wychowániec narządnieyły bywa ná każdy vrząd/ y Pánu ro=
- 31: zumie/ y rad go miłue.

strona: 2

Dozor Domowy.

- 1: Swym sługom vrzędy dawác/ gdy może bydź: bo go Pan ro=
- 2: zumie á on Pána: tedy znim łatwieyżan zgodá zówże.
- 3: Káždemu Vrzędnikowi/ młodzy przytáwek ma bydź/ dla go=
- 4: towego sługi y wiadomości drugiemu/ iego sługá włafny/ álbo
- 5: od Pána dány.
- 6: Zbytni sługá szkodę czyni: wżákoż godny nie szkodliwy: bo mu
- 7: fie zá czáfem mieyłce naydzie. A Pan wielki musí mieć zówždy
- 8: zbytnie sługi/ ná wiele chlebá.
- 9: Márzzałek rządny/ Piáraz/ Podskárbi/ Ekonom/ Kuchmiátrz/
- 10: Koniufzy/ Podkomorzy/ czynią nietylko dwor Páńki/ ále też y
- 11: Száfárze y Vrředniki rządne/ życzliwe.
- 12: A ktory Pan wielki
- 13: zdrow/ á my ty sługi życzliwe/ & cum iudicio iuz ma dobrá sła=
- 14: wę/ záchowanie/ y doftátek: co czyni Ray y błogofławieństwo
- 15: tego światá.
- 16: Pan wielki/ mnieyzy/ y máły/ y káždy gofpodarz ma wiedzieć/
- 17: ná tydzień/ ná mieśiac/ ná rok/ rozchodu swego ordynáryá: nád
- 18: ktorá dochodu swego ma záchowác część pewną zówždy/ ná dru=
- 19: gi rozchod extraordynáryey.
- 20: Gdyż też y przygodá zá káždym
- 21: chodzi: iáko woyná/ práwo/ ogień/ powodź/ zły vrodzay/

- 22: grad/ chorobá: co opátrzny á spráwny człowiek/ bez grze=
23: chu/ ma mieć ná pieczy.
24: Pan wielki/ mądry á bączny/ niema bydź skąpy: wízákoż ná
25: íwym mieýfcu ma ważyć máło zá wiele/ á wiele zá máło. bo kto
26: máłych rzeczy nie waży/ znienáglá vpáda. bo wielkie rzeczy bez
27: máłych ítać nie mogą.
28: Rozum nie ták wiele należy w náuce/ íáko w experirncyey. Bo
29: wiele vczonych nie vmiejá nic vczynić álbo wykonać.
30: Rozum wyniośly z Práktyki/ rad vpada: á ktory z boiáźnią
31: Bożá prawdziwy/ ízcześnie trwále rodzi/ y grob z dobrá flá=
32: wá prowadzi.
33: Spráwiedliwość posłufzeństwo rodzi: posłufzeństwo rzád:
34: rzád bogáctwo: A ten to mnoży/ kto dobre pláci/ á złe karze.
35: Lákómstwo niespráwiedliwości mátká/ á wízego złego przy=
36: czyná.

strona: 3

Dozor Domowy.

strona: 4

Dozor Domowy.

- 1: Lákomy człowiek nie może bydź cnotliwy/ ták bogáty íá=
2: ko vbogi: w ízákoż ízkodliwzy bogáty.
3: Pan káždy łacwie sie vtrzedz może cudzego nie pragnąć: bo
4: dofyc prace bez grzechu íwe opátrzyć/ áby go dochodziło wlá=
5: íne iego ípełná.
6: Káżdą potrzebę przed czálem przemyślác: bo kto w ten czás
7: gdy mu trzebá co spráwuie/ ízkodę/ trudnoś y fráfunek pe=
8: wnie mieć będzie: á ludzie chytrzy tákiemi niedbálcy żywiá,
9: Pan káždy flugámi/ flawy/ záchowánia y máiętności dořtawa:
10: fligámi też to tráci: táki/ ktory flugi nie rozezna/ chowác y rzá=
11: dżíc nie vmie.

- 12: Zbytek w domu/ iáko łuchoty ćiału: powoli łtęka/ ále pewna
- 13: łmierć.
- 14: Pan wielki nie ma łie páráć rzeczámí máłemi/ y obćiążonym
- 15: gołpódárłtwem. A to ma ták łobie włácnić:
- 16: Vrzędnicy w łełie=
- 17: ni máią łpíłác ták crełcencye iáko przyłodki/ y włzelákie ro=
- 18: czne przybyłe pożytki/ y odełłác Pánu: á Pan zábrawłzy to do
- 19: łiebie/ Ekonomá ma połłác/ weryficowác ony Regeltrá/ y do=
- 20: łwiadczyć iefli łie concorduią/ á Panu z nich łummę łpíławłzy
- 21: oddác.
- 22: A ták tám Pan káždy łacwie łwoy dochod/ zá godzínę
- 23: zá dwie/ obráchuie/ by miał y łto tyłięcy intraty: y Vrředniká/
- 24: y Ekonomá pozna/ ktory dobrze łłuzý: to iefł/ kędy przyby=
- 25: wa intraty y napráwy włzelákiey imienia.
- 26: Támże zaraz z tego Summáryulzá roczney ordynáryey/ ro=
- 27: łchod żywnołci może obmyłłić Pan/ y vrádzíc z łwemi Eko=
- 28: nomy: intratę/ według vrodzáiu y przybyłych rocznych po=
- 29: żytkow/ wedle drogołci ceny roczney/ może łacwie obrácho=
- 30: wawłzy wiedzíc.
- 31: Ale do tego trzeba łług coby prawdę powie=
- 32: dáli/ y pátrzyli co łie á iáko prowadzi.
- 33: Gołpódárłtwo práwe/ dobrze łiac włzelkie náłienie/ ták w
- 34: polu iáko ná ogrodzie/ w oborze bydlá dołć.
- 35: A włzego tego ná=
- 36: gromádzíwłzy/ vmieć zá to co nawięcey pieniędzy dołtác: tyż záł
- 37: pieniędze co ich mozelz dołtác/ vmieyze iemi záł łzáfowác/ káždy
- 38: wedle łwey condicyey.

strona: 5

Dozor Domowy.

- 1: Częgo z ćięłzkołcią á z trudnołcią dołtawáłz/ łtrzeżyłz ábył te=

- 2: go ledáíáko nieutácił: bo kto lá(c)wie á bez prace wielkiej
- 3: czego doftawa/ nie ták mu też žal/ kiedy to ledáíáko vtraca.
- 4: Bo niewie człowiek kiedy co ma iáko to śmákuie/ áż
- 5: dopiero gdy to łtráci/ toż to cukruie.

strona: 6

Dozoru Domowego.

- 1: LIST PIERWSZY.
- 2: Náuká Vrzędnikowi/ y pá=
- 3: mięc/ którą ma częřto czytác/ y ták długo áżby to
- 4: wřzyřtko pámiętał y czynił. A ma to czytác Włódarzom y
- 5: Klucznikowi záváždy przy Święćie/ á nie w Niedźiełę.
- 6: KAżdego człowieká/ ták Páná/ Vrzędniká/ łlugi/ y ká=
- 7: żdego wymyřłonego łtanu cnotá y rozum napierwřzy/
- 8: Páná Bogá fie bać: á to wiedźieć/ iż choćby żadny
- 9: człowiek ná ćię czego táiemnego niewiedźiał/ Pan Bog wie/
- 10: ktory złe karác zwykł: y to ieřt iego náturá Bořka.
- 11: Początek Gořpodárfwá.
- 12: Oborá pierwřzy fundámnt gořpodárfwá/ Ziemiáninowi
- 13: álbo Oraczowi rządnemu. Bo kędy łtádá bydłá łą/ owiec/ y
- 14: inřzych dobytkow dořtátek/ tám iuż rola rodźi/ żywność wřzy=
- 15: łtká ieřt/ y domowy dořtátek/ y pieniądze łpore.
- 16: ROley y ogrodow dobrej łpráwie źiemiá łolguiąc/ dobrze
- 17: rodźi. A to gořpodarzá zdobi/ Páná y vbogiego bogáci.
- 18: Robotá Kmiotkow/ to dochod álbo intratá nawięřza w
- 19: Polřzcze wřzędę/ którą robotę gořpodarz ták ma łzáfowác/ co=
- 20: by Kmiotkow nie zubożył/ á ku więřřzemu pożytku co rok przy=
- 21: wodźił. bo to może pořpołu łtać/ v pilnego á pobożnego go=
- 22: łpodarzá. Ná Podolu łtáwy/ miody/ dani chłopie.
- 23: Kto chce być łpráwnym/ łolguy czářłowi/ dármo go nie pu=
- 24: łzczay. bo kto ma czářu náżbyt/ temu łatwie wdług iego con=

- 25: dicyey wżyŃtkiego doŃtanie.
- 26: A kto chce mieć czás/ czáfu Ńwego
- 27: kończ wżyŃtko: nie záchowyway ná inży
- 28: przypadek może przynieŃć/ ktorego muŃiŃz iedno opuŃić/ coby
- 29: mogł oboie odpráwić

strona: 7

Lift Pierwży.

strona: 8

Dozoru Domowego.

- 1: Iáko Pan ták teŃ Vrzędnik y Włodarz poŃluŃzeńŃtwá ma na=
- 2: hárziey v czeládzi y v poddánych Ńtrzedz: Zapowiedzi á roŃka=
- 3: zánia przelŃtempŃstwo karáć/ wedle waŃnoŃci rzeczy zápowie=
- 4: dŃiáney: á to poŃluŃzeńŃstwo czyni.
- 5: Vrzędnik/ Włodarz/ ma bydź dworu bárzo pilen/ ráno wŃta=
- 6: wác/ wżyŃtko opátrzyć/ doyŃrzec iáko częladź ráno wŃtawa/ cze=
- 7: go pilnuie/ á náuczyć tego áby káŃdy Ńwego pilnowáł: y wie=
- 8: czor y w południe ma to opátrowáć: tákŃe y Kmiotki do káŃdey
- 9: roboty ma rzádnie rozrzádzić/ y kiedy co zrobiá: kiedyby tego
- 10: dniá nie mogł tedy przeŃię doyŃrzec ieŃli ták dobrze/ iáko
- 11: roŃkazał.
- 12: Vrzędnik v rzádnego Słáchćicá y v rzádnego Kmiotká/ około
- 13: roley y obory/ ma Ńie porzádku vczyć/ gdy ma czás wolny: y ma
- 14: Ńie z nim rozmowić/ y porádzić Ńie go w káŃdey goŃpodárŃkiey
- 15: rzeczy.
- 16: Owa kto chce bydź dobrym goŃpodarzem/ trzebá mu pil=
- 17: noŃci do tego y pracy przyłóŃyć: á rozum mieć domá/ y pámięć/
- 18: ná ktorá Ńie nie ŃpuŃzczáć bárzo: co trzebá lepiej ná píŃmie mieć:
- 19: w ten czás Ńiáć/ oráć/ kiedy dobry goŃpodarz y oracŃ.
- 20: Vrzędnik ma łák przyczyniáć/ roley przykopáć/ ieŃliŃe kędy ieŃt
- 21: gnoy wozić. A ma rzádnie rolá y gnoie Ńpráwováć/ y pilniepá=

- 22: trzyć/ áby były rządnie czynione/ á ná Wiofnę zpooráne y fprá=
23: wione. bo to on lepiej ma vmieć/ niż Pan z Doktorem: ále pá=
24: mięć od tego.
25: A czáfu áby nie przelkákował/ á rozumem lie fprá=
26: wował. Gnoy rozrzućić/ y worywác zárázem tego dnia. Bar=
27: íi áby teź przyczyniał: bo z barći ták pożytek przychodzi/ iáko z
28: infzych dochodow. á ná Podolu pásieka.
29: Pczoły vlewnicze przy kaźdym rządnyim folwárku máią bydź:
30: chmielnik tákże/ y gołębieniec. bo to bez kofztu á nakládu poży=
31: tek czyni: á fzkodnicy áby gołęnicom nie fzkodźili.
32: Gołpodarzá y Vrzędniká kaźdego rząd wźzego gołpodárftwá
33: niepośledni/ ktory ná nawiętfzą intrarę imienie wyniešie bez zu=
34: bozenia Kmiotkow: á Kmiotek ma bydź teź opátrzon táką ro=
35: lą/ iákoby chlebá nie kupował w dobry rok robotnik dobry. Bo
36: łotr by miał nawięcey dobrej roley/ tedy mu nie pomoże.
37: Vrzędnik ma pilno ftrzedz wyorywánia gránic od fásiad/ á

strona: 9

Lift Pierwzy.

strona: 10

Dozoru Domowego.

- 1: fwey ma pilnowác/ y wźędy iá fłufzná wiedzieć: ták teź ma doy=
2: źrzeć/ áby przez práwá żaden Kmieć ieden nád drugiego roley
3: y łák więcey nie trzymał.
4: Vrzędnik/ kiedy Pan nie bywa/ ná Páńfki przyiazd ma fobie
5: wolnić czás robotámi domowemi potrzebnemi/ áby Pan czego
6: nowego iemu nie rofkazał/ gdy przyiedzie.
7: Vrzędnik ma gromádą robić robotę kaźdą: á nie ma więcey
8: robot żadnego dnia rofkázowác/ niżli ma Włodárzow: bo ich
9: nie będzie kto doyźrzác: chybá przy Pánie/ áby to fługámi opá=
10: trzyć mogł/ wolnego czáfu/ kiedy fłudzy potemu.

- 11: A iáko robotá
- 12: gromádá łpora/ ták teź poľpołu y ná przewodzie lepiej/ kiedy
- 13: to moźe bydź.
- 14: Vrzędnik ma zówždy ludźie liczyć/ álbo namiestnik vrzędni=
- 15: kow/ gdy ná robotę wychodzą/ áby wiedział wiele ich w tego=
- 16: dniu nie robiło:
- 17: y máią łie z łobą zówłze w Sobotę ráchowác/
- 18: áby Pánu we dniach robotnych łzkodá nie byłá/ y dla tego áby
- 19: łie Kmiotkowie nie łotrzyli: y nie ma żadnego przelępowác/ bo
- 20: z tego roście niepoľufzeńłtwo y łzkodá wielka: Włodarz łum=
- 21: nienie popłue.
- 22: Vrzędnik ma to rządznie z wieczorá rozrządzíc y Włodárzom
- 23: rołkazác/ áby łwych robot dogłádáli/ káždy w łwey wsi w kto=
- 24: rey rołkázue/ ktora ma co robić. A tego dnia kiedy robić robo=
- 25: ty nie rołkázowác. Rozmyślíc łie teź ma co robić/ áby tego dru=
- 26: gi raz nie robił. bo rządzna robotá dwoy poźytek pokázue: á
- 27: nierządzna łzkodę y omiełzkánie.
- 28: Vrzędnik gdy do Pána przyłłanie/ ma tego pilnie łtrzedz/ áby
- 29: nic nievbywáło/ y owłzem ma ták tego przelętrzegác/ áby káz=
- 30: dey rzeczy przyczyniał: á mieć łłátkow potrzebnych w domu
- 31: dołłátek/ y to opátrzyć czego dom dołłáteczny potrzebuie: łto=
- 32: ły/ łáwki/ konwie/ kufle/ łklenice/ lichtarze/ niecki/ korytá/(f) á=
- 33: łki/ kubki/ łáncuchy źelazne/ łozá/ około wrot źelázá/ y inne łtá=
- 34: łki domowi potzrebne: á ma tego doyźrzyć źeby łpełná było.
- 35: Bo łkázíc co/ á nie nápráwić/ ná to Vrzędniká nie trzebá: łádá
- 36: kogo odiechawłzy/ tedy zá to płáćíc nie trzebá/ będźie to Pan
- 37: miał dármó. Kłotki poľpolicie kupuią włzyłtko/ co potłuká
- 38: klucze gubiác.

strona: 12

Dozoru Domowego

- 1: Borow/ láfow/ iáko oká ták ma pilnowác/ coby fie ná Gáie=
- 2: wniki nie sputzczác/ bo ci miafto ftrozey przyczyną szkody bywá=
- 3: ią: y ieft to szkodá wietfza/ nizli żyto spásć: bo fie żyto w rok vro=
- 4: dži/ drzewo kiedy porąbifz/ iáko chłopá zabił. y pod gárdłem zá=
- 5: powiedzieć/ áby w ow czás kiedy pożary gorywáią/ żaden ogniá
- 6: nie śmiał niećić w boru/ áni chłop/ áni dzieći co bydło páfzą. A
- 7: gđzieby fie w boru záпалиó/ káždy poddány ile ich w domu pod
- 8: gárdłem ma bieżeć gásić/ iáko do dworá gdyby fie záпалиó: tyl=
- 9: ko dziezi w siedmi lat máią zoftác w domá.
- 10: Grodzey ták pilno strzedz/ iż ktoby żerdz álbo był spalił álbo
- 11: vkradł/ ták to karác iáko inne złodzieyftwo.
- 12: Co fie Ziemie odrze/ pochyli/ iefli nie zaráz tedy ná Wiofnę ná=
- 13: práwić: á co we żniwá/ w Iešieni.
- 14: Vrzędnik ma to wżyftko opátrzyć/ džiury w izbach/ błony/ pie=
- 15: ce/ áby dymem nie ćiekły: bo to fromotá/ gdy w piecu paliífz/ á
- 16: do izby wiátr wieie.
- 17: Kážda rzecz ma ná fwym mieyfcu leżeć. A fługę/ Vrzędniká/
- 18: Włodárzá/ Gołpodarzá złego potym poznác y niedbálcá/ kie=
- 19: dy około tego chodzi/ ná to pátrzy/ á nie poprzątnie: y káždy V=
- 20: rzędnik pewny niedbálec/ czego nie obaczy bez Páná zá długi
- 21: czás/ co Paz gdy przyiedzie zarázem.
- 22: Vrzędnik ma to opátrzyć/ áby miał w dworze inftrumentá go=
- 23: towe/ w ktoreby ná přetce więźniá álbo winnego wádzić mogł:
- 24: to ieft/ lánecuch álbo kábat/ álbo gašiorá y kunę.
- 25: Gdy złodziey ná imienie co przywiedzie/ ták fwoy ošiadły iáko
- 26: y gość/ nie odeymowác od niego do kilá dni/ áby to przy nim is=
- 27: ćiec záftał/ y lácwiey go obiešil: wżákož go záhámowác y opá=
- 28: tryć dobrze.

- 29: Vrzędnik ma to opátrzyć/ kiedy Páński włafny rzemieřnik ál=
30: bo chłop robi w ktorym infzym imieniu/ á poydzie nie opowie=
31: dźiawřzy fie Vrzędnikowy kędy robił/ ma mu go záf Vrzędnik
32: pod ktorym ten chłop ná zad odeřłáf: wřzakoź záf to ma bydź
33: kaźń/ áby fie pořłufzeńřtwo nie lżyło.
34: Rodźicow nie ma żaden Vrzędnik/ bez Páńskiej woley/ ze wři

strona: 13

Lift Pierwřzy.

strona: 14

Dozoru Domowego

- 1: wypuřczáf: á bieguny záfraz w łáncuch řadzáf/ gdy ktory przyy=
2: dzie: bo ři záf Kmiecie ze wři wywodzáf y łotrzáf.
3: Gdy rzemieřnik robi co w dworze/ Vrzędnik ma tego doyź=
4: rzeć / áby robotáf byłáf leřfza niź nakłád: bo to bywa prze nie
5: doyźrzenie/ iź drugi řtráfwy nie záfrobi. A Vrzędnik iź nie řwym
6: řzáfuię/ więć nie dba.
7: Goździe/ gonty/ cegłę/ y infze rzeçzy/ táf máte y mniefřze/ pod
8: liczbáf máię odbieráf: bo ná tym Rzemieřnicy zwykli ořzuka=
9: wáf Száfárze y Vrzędniki: on iedno tego pátrzy/ á ow ma wię=
10: dey prace/ więć záfbaczy.
11: Vrzędnik y řługáf záfwdy tego řtrzedz ma/ áby tego çzego Pan
12: záfázuię chcáf nie przeřtępowal/ çzegoby potym miał řtrzedz áby
13: niewieźział: bo iuź ná tym wřzyřřtko/ kiedy řłigáf z Pánem řobie
14: nie duřáię.
15: Chłopow bez przyřtáfáf nie ma nigdziey řłáf Vrzędnik: á przy=
16: řtáfáf dořwiadczyć káfdego/ áby w nim nie wáfpić.
17: Kędy Pan mieřzka/ á imienie ma bliřko ná drodze iedno od dru=
18: giego/ tedy ma řłift podawáf od imienia do drugiego imienia
19: Włodarz álbo Vrzędnik/ ile potrzebny: á przewodnik ma çzekáf
20: odpifu/ áż do řłufznego çzáfu.

- 21: Vrzędnik ktory ze złym fumieniem vczyni sobie pozytku dzie=
22: sięć złotych/ Pánu szkody fto: ktory z dobrym fumieniem á przy=
23: ftoynie dzieiesięć/ Pánu dwádźiesięciá pozytku.
24: Vrzędnik czymby Pánu więcej przyiáźni mógł vczynić niż szkó=
25: dy/ ma fie Páná porádzić vftnie y przez lift/ áby fásiádá y przy=
26: iacielá. Pánu záchował.
27: Gdy komu co Pan da ma ten w fwoie státki brác: bo ten co
28: dáry bierze/ nie rad wraca tego w co mu dádzá.
29: Státki znáczone/ w ktorych potrzeby Pánu wożá/ áby sobie
30: Vrzędnicy wracáli: á gdy nie wroći/ ofobliwie fie tego ma ie=
31: den v drugiego vpomináć/ y tego fie ták pilno dowiádownáć/ żeby
32: to Kmiotkowie rządnie oddawáli: dla fporu/ áby wiedział iá=
33: ko fie tego vpomináć.

strona: 15

Lift Pierwzy.

strona: 16

Dozoru Domowego

- 1: Vrzędnik ma w káżdym rozchodzie ftrzedz/ áby nie był wietfzy
2: nakład niż pozytek: iáko wieprze/ kury/ y wfzyftko w domu: bo
3: mu flufznie Pan tego nie ma przyiáć ná liczbie.
4: A między inne=
5: mi rozchody/ ná folny rozchod ma bydź pámięć: bo iáko Kuch=
6: miftrz może szkodę vczynić wielką w korzeniu/ ták teź wiele V=
7: rzędnikow/ Dworek/ Klucznikow/ w foli dáleko wietfzázá szkodę
8: mogą vczynić.
9: Vrzędnik zádney rzeczy bez qwitu łatwieyfzmy liczby nie ma
10: dáwáć/ áni oddawáć: á qwit ma mieć ná regeftrze/ áby fácwiey=
11: fza liczbá bylá: á gdy regeftrowi nie wierzázá/ qwit vkázáć
12: Vrzędnik ma mieć ofobny regeftr rządzenia czeládzi y pláce=
13: nia im: y ma to opátrzyć/ áby nie chowano w folwárku czeládzi

- 14: mniej áni więcej nád potrzebę: á mali byđz co nád potrzebę/
15: tedy fieroty y dźiatki vbogie/ ktorym/ komu Bog da chlebá z po=
16: trzebę/ powinien go nie żáłowác: ále nie łotrom proznuiącym/
17: á niepotrzebnym.
18: Vrzędnik ma tego ftrzedz co ná dworłką czeladz domowá przy=
19: łtoi/ áby tego ze wśi/ áni męłka áni biała płęc/ nie robiá.
20: Vrzędnik y Dworká máią fie stárác/ áby Pan miał kury/ gęśi
21: młode/ rániey przed infzemi/ iáyca świeże wżelákie/ potym ká=
22: płuny/ iágnię/ prosię/ ćiele/ łkopu/ y wżelákie przypłodki do ku=
23: chniey tłufte ma mieć w folwárku ná przyiazd Páńłki: á obe=
24: cnie gdzie Pan miełzka máią to wżyłcy ná pieczy mieć/ y Kuch=
25: miłtrz: y łam Pan nie zgrzełzy/ gdy fie o tym łpyta.
26: Vrzędnik y Dworká máią tego ftrzedz/ áby conarániey łzcze=
27: brzuchy były ogrodne do kuchniey/ ták też y ogorki łłone/ pietru=
28: łzka/ y inłze korzenie/ ktore fie ná ogrodzie rodzi wżelkie.
29: Vrzędnik ma tego doyżrzeć y Pána nápomnieć/ áby iáko łtá=
30: du koń/ ták bydłu/ owcom/ świniom/ ptáłtwu/ y dobytkowi
31: wżelkiemu/ rżadni łámcy byli do mnożenia.
32: Gnoiow ná ściány nie miotác w łtáyniach/ w wołowniach/ y
33: w ćielećinćach/ w karmnikach/ v świni/ y wżędy: bo od tego ściá=
34: ny gniją: á gdy iedná zgniie/ wżyłtko fie obáli/ dla niedbáłtwá.
35: Vrzędnik y gołpodarz káždy/ co z experyencyey obaczy/ może

strona: 17

Lift Pierwży.

strona: 18

Dozoru Domowego

- 1: też tu przypisáć ołtrogę przy káżdym tytule/ kędy co należy: y
2: po tym poznác rozłádek dobry y pámięć/ czym fie raz obrázi/ áby
3: fie tego deugi raz włtrzegł.
4: Koty narychley łczurki wygubi/ kędy fie zámnożą: á ták ich pil=

- 5: nie doftawác: bo to napewnieyfe lekárftwo ná the fzkodę. ácz
- 6: Arfenik z mlekiem y mąką zmiefzány wygubić moze/ ále fzrod
- 7: w domu.
- 8: Dworká ma proóić áby ią wpiáno w Inwentarz kiedy przy=
- 9: ftawa: áby okazała w rok/ álbo kiedy odftawa/ gofpodárftwo y
- 10: fłużbę/ iáko y Vrzędnik.
- 11: Kiedy kędy poflá álbo przewodniká Vrzędnik odpráwuie/ ma
- 12: go Pánu/ Pániey/ y ftárzym fługom opowiedzieć: bo moze ie=
- 13: den odpráwić wiele rzeczy/ po co dla niewiádomoóci muóí kilku
- 14: potym poóyláć.
- 15: Bo iáko mowia/ Szkodá wielkiej pracy kędy
- 16: máła zmoze.
- 17: Vrzędnik pijány fzkodnik pewny: y Pan íam nie wygra/ kiedy
- 18: íie obzyra.
- 19: Gdy Pan w domu/ Vrzędnik ma íie go rádzić w czymby nam=
- 20: niey wátpił/ áby nie zładził/ zeby íie to Pánu co rofkaże y zrobi
- 21: podobáło: wízákze to infza/ kiedy Pan dáleko: niechay íie Wło=
- 22: dárzá/ y ftárzych poddánych (ále káżdego z oóobná) rádzi.
- 23: Ná borg niema przedáwác Vrzędnik/ bez Pańfkiey woley: bo
- 24: refty bárzo fzkodliwe íą.
- 25: Vrzędnik z Włodárzem máia to mieć ná pieczy/ áby brogi ie=
- 26: dnákie były/ dla młodzyby: tákze y kopy.
- 27: Siáná w brogi iednákie kláóć: drobne z drobnym/ miáźlze z
- 28: miáźlzym/ pogodne z pogodnym.
- 29: Poddáni gdy drwá wożą/ iednáko nábieóać máia. bo dobry
- 30: nád złego wiecey nie powinien.
- 31: Włodarz ma bydź doftáteczny wybieran/ ktory íiac/ iáko íiewy
- 32: polne/ ták ogrodne/ tákze láki y wízelkie roboty poczynać y ko=
- 33: náć/ Pánu kiedy y íobie powinien.

Lift PierwŹy.

strona: 20

Dozoru Domowego

- 1: Kto łobie nie dobry/ nád łobą pomłtę czuie: Kto Pánu/ y łobie.
- 2: y Pánu łzkodę czyni: á więtlŹą dwiemá niŹ iednemu. y vpadł
- 3: przedłię: bo o łwe nikt nie karze/ tylko powoli nędzá: o cudze
- 4: záráz burdá y trudnołł.
- 5: Złodźiey mądry dłuŹey trwa niŹ niedbáły: włzakoŹ obá vpá=
- 6: dną: bo przeciw prawdźie rozumu niemáłŹ. á bog włzytko widźi.
- 7: Vrędniká poŹytecznego y pilnego Pan Reuizor páńłki pozna/
- 8: gdy wyiedźie w pole przed Źniwy/ gdy przez miedŹę nie gorłze y
- 9: owszem lepłze zboŹá naydźie łwoie niŹ v łáłiad: okaŹe to y gum=
- 10: no y oborá.
- 11: Spráwiedliwy Vrędnik ma pátrzyć iáko łobie dobry Kmio=
- 12: tek robi káŹdą robotę/ ták teŹ ma wyćiágáć drugie Kmiotki ná
- 13: káŹdą robotę Páńłką: bo po to Bákálarzá nie trzebá łzukáć/
- 14: gdyż w káŹdey włłi Miłtrzá naydźie.
- 15: **Prouidentia mater diuitiarum.**
- 16: V Krolow/ XiáŹąt/ Pánow/ Ziemian/ Kupcow/ Oraczow/ y
- 17: w łzpitalu to poznáć/ gdy łtárlŹy rŹádnny: á poznáłŹ tylko w dom
- 18: włzedłŹy/ iŹ iefli w domu rŹádnnie/ táki gołpodarz.
- 19: Podniátá włzego złego Pánu/ kędy Vrędnik áłbo Włodarz
- 20: przedáie robotę/ áłbo nie doyŹrzy WłodáŹzá/ gdzie Kmiotko=
- 21: wie nie włzyłcy robiá iednáko/ to pocŹátek dworom vpadku/ iá=
- 22: ko łkrá od ktorey dom/ wieł/ áłbo miáłto zgore.
- 23: Wiele łie krotko piłŹe: ále zá czáłem/ więcey łie domyłliwłŹy/ roz=
- 24: łzerzy y odkryie prawdá.
- 25: Sieći fárnne y inłŹe włzelákie polne/ naprzod máiá bydź w do=
- 26: brym záwárciu/ pod iednego kluczem/ rŹádnnie chowáne: á gdy
- 27: ná pole trzebá/ máiá łe záráz włzyłtki ná wozy włoŹyć/ y z niemi

- 28: poŝpołu wŝyŝcy iecháć: tákże z polá máią teŝ wŝyŝtki rázem ze=
29: bráć/ ná wozy włóżyć/ y do ŝchowánia/ ŝkąd ie wŝięli/ oddáć.
30: A Lowiec ma byđź ieden do tego obecny/ iáko do wyda=
31: wánia ŝięci/ ták teŝ do odbieránia: á žeby ŝucho
32: ŝchowáne były ma tego ŝtrzedz.

strona: 21

Lift Pierwŝy.

strona: 22

Dozoru Domowego

- 1: LIST WTORY.
2: Iáko sie ma Vrzędnik/ táko
3: przy Pánie/ ták y przy goŝciu/ rządznie w dwo=
4: rze záchowáć.
5: NAprzod Dwor ná noc ma byđź zámczyŝty. A kiedy
6: defzcz/ tedy wŝędy opátrzyć/ áby gdzie nie ciekło: á
7: gonty/ gwoździe/ záfwe w dworze mieć/ y gárdli=
8: nę. A gdyby kędy ciekło/ á Włodarz álbo Młynarz tego nie doy=
9: źrzał/ dom iego obłupić.
10: Przy goŝciu/ y záfwdy/ ognia pilno ŝtrzedz: napozniey ŝie kłáŝć
11: á rániey wŝtáć: á wŝtawŝy/ w káždy kąt náyźrzeć. á to dla rządu.
12: Do czeládney izby y do káżdego złozenia/ pilnie tego ŝtrzedz/
13: áby ŝlomy nie noŝzono: ále máty máią byđź/ iáko ná ŝzkuty/ rzá=
14: dne od tego.
15: Luczywá záf piecem nie chowáć: bo tego ŝámo doŝwiadczenie
16: vczy y przeŝtrzega/ že ŝie od tego záfaláią y pogorywáią wŝŝt=
17: ki dwory.
18: Swiece nigdy nie przylepiáć do ŝciány/ ognia teŝ z głownią nie
19: noŝcić/ ále chędogo w gárcnu: w ŝtáyni pilno ŝwiece ŝtrzedz/ y z
20: rękú iey nie wypuŝzczáć. Owa ták/ coby ŝie ná pámięć nie ŝpuŝz=
21: czał: bo teŝ doŝwiadczenie vczy/ z tego bywáć częŝte ŝzkody.

- 22: Kominy wżędy porządnie opátrzywży/ íádze z nich wytrzeć
- 23: kázác pámiętác.
- 24: W czeládnych domiech y w gościnnym złożeniu skobli ítrzedz
- 25: y podwoiu/ áby nie płowano: á kázdy gmách gościnnny ma bydź
- 26: zámczyfty: gdy gośc przyiedzie/ klucz mu dác/ á kiedy odiedzie/
- 27: zás to rządnie odbierác od niego.
- 28: Vrzędnik ma dzień piác kiedy Pan do niego przyiedzie/ y kiedy

strona: 23

Lift Wtory.

strona: 24

Dozoru Domowego

- 1: precz wyiedzie/ y íáko dłuگو w tym imieniu zmieszka: dla liczby.
- 2: Vrzędnik ná Páńki przyiazd ma mieć chleb chędogi/ piwo do=
- 3: bre/ świece/ ocet/ cebulę/ kápłuny w klatkách tłufte/ gęsi/ kury/
- 4: drwá fuche łóńskie: infze rzeczy naydą fie lećie ná ogrodzie/ źi=
- 5: mie w podrunie. A Pan ma dác znác/ iefli ze wżyftkim dwo=
- 6: rem ie przez lift Vrzędnikowi oznaymić.
- 7: Piwo ma oddávác Vrzędnik kiedy Pan przyiedzie/ komu ka=
- 8: że: (Experienyca) y gdy Pan odieżdża/ ma zás sługá tenze od=
- 9: bierác pozostále/ á Vrzędnikowi ma qwit z onego co ie wypito
- 10: dác. A nietylko piwno/ ále y ná wżyftek rozchod ma fie obrácho=
- 11: wác/ áby ná sługi nie skłádał. Wierny cnotliwy sługá ma to Pá=
- 12: nu opowiedzieć/ gdy co nie fwą miárą idzie: bo tám Pánu by=
- 13: wa więtfzy rozchod/ á sługom niedofátetek/ dla nierządnych V=
- 14: rzędnikow.
- 15: Przysiężnicy co cztery Niedziele máią chodzić po wsi/ oględu=
- 16: iác kominy/ iesłize ie Kmiotkowie rządnie opátruią/ dla ognia.
- 17: A kędy Vrzędnik nierządny/ tedy nie zgrzeży gdy do dworu náy=
- 18: źrzy. Przędziwá íáko w dworze ták y ná wsi nie sáfzyć: kto ná
- 19: słońcu zámieszka/ choway do látá przez rok/ álbo przede wsią

- 20: piec miey.
- 21: Kędy Pan nie obecnie miefzka/ gdy przyiedzie/ ma w gumnie
- 22: doyrzeć Vrzędnik/ áby rządnie brano z gumná śiáná/ łomy:
- 23: także też przy káżdym gościu: y ftraż dla ogniá rządną vftáwić.
- 24: W niebytności Páńfkiey kiedy gość przyiedzie/ przyiaćiel Páń=
- 25: fki/ ma qwit wzięć co potrzeb wyda od gościá álbo od ługi ie=
- 26: go: dla licźby y wiáry co wydał.
- 27: Po Páńfkim odieździe/ domy pochędożywfy pozámykác: pie=
- 28: ce/ błony/ łtoły/ łáwki/ áby wźędy były cále: y ták w zámknie=
- 29: niu to ma bydź/ áż do Páńfkiego przyiázdnu.
- 30: W oborach/ w łzopach/ y ná mieyfłcach godnych do tego/ miey
- 31: łtáynie napráwne koniom/ áby po wśiach y w mieśćiech konie
- 32: gośćinne/ kędy może bydź: á ofobliwie
- 33: łłużebnicze konie: bo to nieznácźna łzkodá/ ále pewna.
- 34: Kędy to może bydź łtáry łie áby furowemi obroki gość nie

strona: 25

Lift Wtory.

strona: 26

Dozoru Domowego

- 1: odpráwował/ zwláfzczá kędy gość rowny/ ktoremu możelz łpro=
- 2: łtác łwoiá kuchniá: bo z tego y onego y łiebie z łwemi odprá=
- 3: wíłz/ w woz prowizyey nie czyniác.
- 4: Gdy gość wielki/ Vrzędnik nie ma proftá ftrażá odpráwowác
- 5: łtrażey/ ále przebránemi Kmiotki/ łámemi gołpodarzmi/ kto=
- 6: rym dufa y nie wátpi w nich kędy ie połtáwi: ták łobie włáćni
- 7: pracá/ y do częgo drugiego będzie potzrebny. A potym im in=
- 8: łzá ftraż álbo robotę wypuści/ áby to z chęćiá czynili/ y drugi
- 9: raz byli pilni.
- 10: Kędy łie tráfi iźby pułtki zołtáły/ tego łtrzedz áby nie gniły/
- 11: áni opalone były: bo łácwiewy ofádźić/ álbo przykryć/ álbo ro=

- 12: zebrać/ niż znowu siedlić.
- 13: Gdyby fie co miało płować w folwárku/ tedy to przedać le=
- 14: piey: wżakoż kędy Pan blińko / ma fie rádzić/ ieśliby tego do
- 15: kuchniey álbo do iákiey potrzeby niemiano vżywać.
- 16: Vrzędnik/ Klucznik/ Włodarz/ gdy Pan odieżdża z dworu/
- 17: ma opátrzyć/ áby co ná którym mieyfcu nie zośtało: álbo áby tez
- 18: nietylko pokoie ále wżelákie zamki/ od których kluczew nie od=
- 19: ieżdżaią/ pozámykáne były. Experyencya.
- 20: Vrzędnik ma to słudze nágradzić/ ktorego Pán śle retenta wy=
- 21: ciągąc/ obráchowawşzy co to zá nakład tego ieżdżenia: á śtárąc
- 22: fie nápotym/ ábyw retentá áni w borgi nie záchodził.

strona: 27

Lift Wtory.

strona: 28

Dozoru Domowego

- 1: LIST TRZECI.
- 2: Náuká Vrzędnikowi/ iáko się
- 3: ma przeciw Kmiotkom śpráwować.
- 4: KMieć naprzod pośłuzenítwo Pánu powinien/ á iżby
- 5: mu dobry przykład Vrzędnik z Włodárzem z siebie
- 6: dał/ á ci co mu rofkazą ma z pilnością doyrzeć tego á=
- 7: by ták było: bo nie ná rofkazaniu/ ále ná doyrzeniu káżda
- 8: rzecz należy áby vczyniono.
- 9: Gdzie nie pośłucha/ dom zámknąc:
- 10: gdzie nie wynidzie/ chłostíę cztery plagi przez gołe ciáło/ y zno=
- 11: wu odrobić kazác.
- 12: Kmieć kiedy z czym álbo po co przyiedzie áby nie czekał zaráz
- 13: go odpráwić.
- 14: Kmieć ma tego śtrzedz/ á Vrzędnik ma tego doyrzeć/ áby we
- 15: złą drogę żaden śprzędziem nie robił; ále ná ten czás sam sobą

- 16: ma robić: bo fie taka robotá moze náleść y w niepogodę/ y we
- 17: złą drogę: gdzyż w káżdym domu zázwdy ieft co czynić.
- 18: Kmieć gdy ná przewod iedzie/ ma tego pilnie ftrzedz/ áby lá=
- 19: dá z czym nie iedźił/ áni ze czczym wozem ná zad/ kiedy mu ieft
- 20: dáć co wziąć: iednak fie ma Vrzędnikowi opowiedzieć choć nic
- 21: nie powiezie. Wor/ śiekierę/ zázwdy ma mieć z łobą.
- 22: Kmieć tak fie ma ieden z drugim doględąć z pilnością/ żeby w=
- 23: szycy Pánu robili/ y ma opowiedzieć łásiad przed Vrzedni=
- 24: kiem ná łásiadá gdzieby nie robił: bo z tego roście niepołfuzeń=
- 25: łtwo y łzkodá wielka/ y Włodarz łumnienie płuie/ kiedy mu fie
- 26: ktory raz przepiecze.
- 27: Kieć kart niema grawać: á Vrzędnik ma tego doyrzeć y ká=
- 28: rąć/ áby łotroftwá nie pátrzyli.
- 29: Kmieć áby w miáłteczkach przyległych ná noc nie bywáli/ gdy

strona: 29

Lift Trzeci.

strona: 30

Dozoru Domowego

- 1: ná targ iedźą/ álbo choć po cole inšzego/ ma tego Vrzędnik doy=
- 2: źrzeć/ y zákázác pod winą. A Vrzędnikowi łámemu to iefzcze
- 3: więcey nie przyłtoi: bo tym wietłzá łzkodę vczynić moze niź
- 4: chłop/ y złym przykładem wšyłtki popłuie.
- 5: [Regis ad exemplum totus componitur orbis.](#)
- 6: Kmieć áby nic z mułfu nie cznił: bo kto czás pułzcza/ tedy z
- 7: mułfu czynić musi: á mus łzkodę rodzi káždemu/ y zda fię łpo=
- 8: łob iákiesi niewoley bydź.
- 9: Kmieć v bogiego proznuiącego gdy záltanie Vrzędnik/ ma
- 10: mu kázác robić do dwora/ choćby odrobił/ áby go tym wcią=
- 11: gnął w robotę: dołtátecznemu inák: bo ten moze odpoczywác/
- 12: gdy ma czeladz/ á komu rołkázowác. A łyná po oycu ma doy=

- 13: źrzcć y Vrżędnik y Włodarz/ áby nie vtracał zebránia łtárego.
- 14: Kmíotkom ma Vrżędnik vkazác/ íáko łie máíá budowác: á zá=
15: dny nowego budowánia nie ma łtáwić/ áż z wiadomoścíá łe=
16: go. Budowanie ma łtáwiác podłuz roley/ nie w przecz. Ná łmie=
17: dzy/ płonki álbo íáká drzewinę/ bądż y wirzbinę ma łtáwić:
18: dla ogníá y dla kurow/ co łie łchrońá ptakowi y łiepogodźie.
- 19: Kmíećíá nie ófadzác ná roley ktory rolnych robot nie vmie: íá=
20: ko kołá/ y łnnych potrzebnych gołpodárłtwu.
- 21: Kmíeć ma łmieć kobyłę/ woły/ owa wedle roley łprżęzay: y ty
22: łtátki/ woz/ łłá/ chomátá/ łánie/ pomołty/ łwidły do gnoiu/ drá=
23: biny do żytá/ do łíáná/ do łierzwy/ do potrzebú: też łiekierę/
24: kołę/ nożyce owce łtrzydz.
- 25: Do roley pług/ rádłó/ íárzmo/ bronę.
- 26: Do łniwá łierpy/ kofy/ ółty/ łlepádłó dla kofy.
- 27: Dla łłócenia cepy/ grábie/ wor/ łópátę/ łtepę/ przeták.
- 28: Dla rábienia drew łiekierý/ łwider/ y łnne łtátki łemu po=
29: łrzebne: ále też y łám bez tych íáko Pánu/ ták y łobie robíc
30: nie może.
- 31: Dla łiecżki ładę porządńá łmieć á w łney kołę y ółę.
- 32: A ktoryby tego łniemíá/ ták mu kárcźmę zápowiedzíc/ íáko y
33: owemu co łic nie záłíáł/ y karác. A Vrżędnik ma tego doyżrzcć
34: záłíawłzy przed ł.Marcínem/ łełli te łiánowáne łtátki ká=
35: żdy kmieć ma. A ktory łlebá borguie/ táz łwiná.

strona: 31

Łíft Trzećí.

strona: 32

Dozoru Domowego

- 1: Kowale/ Kołódzieie/ Káczmarze/ ći też máíá nie dármo ná łmie=
2: łniu łiedźieć/ y łńłzy włzelácy rzemiełłnicy/ ktore ma Vrżędnik
3: rzáđny gromáđzíc/ á ták łe łchowác coby pożyteczni byli. Ká=
<http://rcin.org.pl>

- 4: żdemu rzemieślnikowi czynu przyczynić: kędy Będnarz/ tám
- 5: drzewá fuchego/ y obręczy wczás mieć: bo co fie domá robi/
- 6: to bywa lepiej y łporzey: zwłalczá kto ma rzemieślniká ośiá=
- 7: dłęgo. Tárčice máią bydź fuche/ dla wiela potzreb/ ná zámiar.
- 8: Kmiotkowie gdy pobory każą dawác/ máią ie porządnie od=
- 9: dawác czáfu łwego/ á z tym nie omieszkiwác nigdy: qwity máią
- 10: rządnie chowác: á Vrzędnik ma tego doyźrzeć. także porálne
- 11: y kázde Krolewskie dochody.
- 12: Kmieć gdy kędy zbożá odfyłaią ma bydź przy tym/ iefli Włodá=
- 13: rzowi trudno/ ten qwit ma wźiác/ y korzeć łwoy ma mieć/ dla
- 14: odmierzenia pewnego.
- 15: Kmieć ieden w drugiego roley niema kupowác: ktory kupi/
- 16: zboże niech łtráci/ y winę da: á on Pánu pieniądze da/ y winę
- 17: też da/ co przedał.
- 18: Kmieći ma Vrzędnik doyźrzeć/ áby z nowego zboża nie záprze=
- 19: dawáli/ zwłalczá tych co fie łotrořtwem paráia: A tych co łwey
- 20: roley nie zásiewaią/ brogi oćiác y záhámowác zboże/ ázby w=
- 21: łzyłtko dořtátecznie zásiál. y z kárczmy go ma Vrzędnik wyga=
- 22: niác/ ták dłęgo ázby zásiál. Bo nie to łotr co pije á ma zá co/
- 23: ále to co nie ma zá co. k temu/ y nie zrobi á pije/ bo fie musí zbor=
- 24: gowác/ á zátym wišięć.
- 25: Kmieć gdy z żytem do młyná nábiwřzy kłodę iedzie/ ma zás V=
- 26: rzędnik mąki doyźrzeć: Experiencya łámá vczy: bo ma bydź
- 27: kłodá nábita/ coby ledwie mąki vćiál: á to może korcem zmie=
- 28: rzyć raz/ y pořtanowić.
- 29: Kmieć nie gorłzym ma łprzeżániam Pánu robić/ iedno ták iáko
- 30: łobie: y nie mniefy ma nábierác robotę/ ie=
- 31: dno iáko nábiera robiác łwą robotę.
- 32: Kmiećie ná drábinnych woźiech máią chrořty woźić/ iáko šíá=
- 33: no áłbo żyto wożą.

34: Kmieć do Páná nie ma chodzić/ aż fie opowie Włodárzowi/

strona: 33

Lift Trzeći.

strona: 34

Dozoru Domowego

- 1: Włodarz Pánu: dla tego/ áby dármo nie czekał/ ábo żeby dwa
- 2: rázy nie chodził. Bo gdy Pán trudny/ tedy go nie odpráwi.
- 3: Włodarz ma Páná fpytać/ á kmiotkowi ma opowiedzieć czás.
- 4: Chybá ná Vrzędniká á ná Włodárzá fskárzyć/ może zówždy nie
- 5: pytaiąc: boby mu Włodarz nie iednał przyftępu: y owłzem/
- 6: pod niełáfką Pánáka/ niema mu tego bronić: także też y ro=
- 7: botnemu y domowemu fłudze.
- 8: Kmiećie drog niepotrzebnych y ftegen przez żytá z zimy ftrzedz
- 9: máią: Vrzędnik ma tego doyźrzeć.
- 10: Kmiotek gdy ná przewodzie ieft/ álbo ná iákies infzey roboćie/
- 11: ma tego Vrzędnik pilno ftrzedz/ áby fługom/ woźnicom/ má=
- 12: fztálerzom/ żaden nie fłużył: bo wnet fwą robotę położy/ którą
- 13: powinien. A w przewodziech y we dniach/ ma bydź fpráwie=
- 14: dliwość Pánu y Kmiećiowi.
- 15: Kmieć ma tego doyźrzeć káždy fobie/ áby mu wory y wfzelá=
- 16: kie ftátki Vrzędnicy wracáli: á gdzieby nie wroćił/ tedy mu to
- 17: ma fowito zápláćić.
- 18: Kmieć co v Vrzędniká roley kupi/ kiedy fie Pan tego dowie/
- 19: cokolwiek z niey zebrał/ by też y przez dzieśięć lat/ ma to pánu
- 20: wroćić/ y Kmieć także Pánu to ma zápláćić: álbo kiedy Vrzę=
- 21: dnik dáie Kmiećiowi Pánfłką rolą: á ktory do cudzey wsi/ ie=
- 22: fzcze gorzey: ktory przygrániczy/ to iuż zdráda.
- 23: Kmieć gdy gnoy ná pole woži/ lepiey z polá dármo nie przy=
- 24: ieżdżác/ ma zá káżdym rázem przywieść kilká kámieni: bo fie
- 25: to przygodzi y do murowánia y do bruku/ tám gdzie muruią ál=

- 26: bo bruku potrzebá. y rolą vprzátanie.
27: Kmieć ktory fie ná zimę nie popráwi/ o Bożym Narodzeniu/
28: w nawiętfzy mroz/ vczynić mu dźiurę táką/ coby v fásiádá látá
29: doczekał.
30: Kmiotkowie ty okoliczne potrzeby Pánu robić máią w Ie=
31: síeni/ Zimie/ y ná Wiofnę/ poki polna robotá nie zaydźie: áby
32: im Pan nie był ciężki/ kiedy im też potrzebá iáko y Pánu około
33: polney roboty/ ktorą człowiek żyw káždy. Bo Vrzędnik niebá=
34: czny á niefpráwny/ częgo omiefzka w Ieśieni/ Zimie/ y ná Wio=
35: fnę/ tedy Lećie męczy chłopy/ y chce y polną robotę y ono zro=

strona: 35

Lift Trzeći.

strona: 36

Dozoru Domowego

- 1: bić częgo omiefzkał: gdy poczuie że Pan iedźie. Albo też dopie=
2: ro mu ná myśl przyydzie/ kiedy nie czás.
3: Kmieć y Miefzczánin/ gdy ma iechác sobie ná fwą potzrebę po
4: drwá do boru álbo do pułzczey/ ma mieć dzień náznáczony: á
5: nie ma do palenia rąbic ze pniá/ iedno lezące/ co do drew godne:
6: á do budowánia nie ma nic rąbic/ áż mu Vrzędnik náznáczy:
7: tákże też y do palow. Gdyby leżácego nie było w boru/ ma Vrzę=
8: dnik náznáczyć/ kędyby mnieyfza fzkodá byłá: pniow wyfokich
9: nie zoftáwuiać/ áni wierzchowifk odchodząc.
10: Kiedy chmury przychodzą/ tedy wátpliwie z wieczorá może ro=
11: botę nákazác: iefli fie wypogodźi/ tedy to: á iefli niepogodá/
12: tedy owo: Zwłáczá Lećie/ kiedy godziná/ nietylko dzień/ fzko=
13: dliwa ieft zmudzić.
14: Vrzędnik bączny/ ma też nie z mnieyfzą pracą tego doyrzeć/ á=
15: by Kmiotká doftátecznego/ robotniká dobrego/ dla złęgo á vbo=
16: giego robotniká/ nie tárگاł. Iáko mowią: Nie láci bogáty/ iedno winowáty.

- 17: Rowno máią robić y ciągnąć/ bo tym doftá=
18: tecznego fkaźi/ á łotrą nie nápráwi. Ale temu ma ząbiegáć/ żeby
19: fie ow nie pľował/ á ow fie poprąwował.
20: Rolą folwárkową pomierzác: áby wiedźiał wźędy wiele ma
21: ná dzień chłop zorác: tákże zás przeorác y vwlec: ná żniwie
22: wiele ma vžác: to tám wźyftko wyrozumiawľzy/ y vważywľzy/
23: czymby dobrego robotniká nie obciązał/ á złego áby náuczył y
24: przyciągnął/ áby fie polepźał y v dobrego robotniká fie vczył/
25: tego czáfu ľwego Goľpodarz/ Vrzędnik/ włodarz/ ma z pobo=
26: żnum rozľadkiem dogľędac.
27: Kmiotká łotrą ták nápráwić y wľpomoc naľacwiewy: Gdy prze
28: łotroftwo ľprzężáiu ftátkow potrzebnych nie ma/ z nowego doy=
29: źrzcć go áby záśiał: Gdy záśieie/ odpuścicć mu robotę/ á záśie=
30: wek iego Vrzędowi kázác wźiacć/ y przedác kiedy drozey: á on
31: niech ľobie vyrabia czymby był żyw: Potym mu ľprzężay ku=
32: pić/ y on záśiewek dáć co ná polu. Ieľli fie tym nie nákarze/ ze
33: wśi wygnác. Bo lepźe puťki do czáfu/ niź łotr we wśi. A to le=
34: piey czynicć we zły rok.
35: Gdy więźien ná gárdło siedźi/ álbo teź bárzo winny/ ktory w
36: ľobie wąpfi/ máią go ľami goľpodarze ľtrzedz: á nie czeládźiá
37: odprąwować. Experiencya náuczyłá.

strona: 37

Lift Trzeći.

Dozoru Domowego

- 1: Kmiotkiem ľprzężáiem/ w Ieśieni á Zimie ma Pan álbo Vrzę=
2: dnik nawięcey robić: bo fie lećie wypáľł/ á źimie fie lepiewy y ko=
3: ľztowniey karmi. á drogi ľánney nie opuľzczacć.
4: Sąśiedźi zobopolni máią doyźrzcć/ áby śiał káźdy ľąśiad: y
5: ci máią ľąśiadá Pánu álbo Vrzędnikowi y Włodárzowi opo=
6: wiedzieć/ ktory nie śieie. Bo potym te ľzkodę/ ktoraby fie sťtáľá

- 7: przeto máią nágradzác: bo táki wćiecze rad ftrawiwfzy y zło=
8: trowawfzy/ y bogáty/ z waśni álbo z łotroftwá Ale fąśiad wie
9: kto płocho śiedzi: y ma opowiedzieć/ pod tą winą/ żeby łam zań
10: nie ćierpiał. Wfzákóž Vrzędniká dobrego/ cnotliwego/ ten ieft
11: vrząd/ áby iáko Páńfkiego zaśiewku nád wfzytko powinien doy=
12: rzeć/ ták też áby Kmiotkowie wfzyfcy wfzyftko łwe záfiali po=
13: rządnie.
- 14: Przy práwie zápowiedzieć/ áby żaden pod tzremi Grzywná=
15: mi/ dnia áni kolei v przewodu nieśmiał przeprowówać áni wy=
16: kupowác/ v Włodárzá álbo v Vrzędniká: áni też żadney rzeczy
17: Pánu należącey/ ktorąby Włodarz/ álbo też Vrzędnik/ z Kmie=
18: ćiem potáiemnie/ ktorymkolwiek obyczáiem wymyfłonym/ ie=
19: den od drugiego/ ku fzkodzie Páńfkiey/ pozytki łobie czynili: tá=
20: ki káždy Kmieć/ o namnieyfzą rzecz trzemi Grzywnámi/ á o wię=
21: tfzą rzecz będzie karan chłoftą álbo fzubienicą. A ten pierwfy
22: ártykuł przy tym práwie bydz.
- 23: Kmiotkowi zapowiedź káżda od Páná/ ma bydz ták ważna/ iá=
24: ko kiedy kłótką zámknie w domu álbo w fkrzyni: á ktory to prze=
25: fłapi/ ták to karaác/ iáka ważność zapowiedzi ieft.
- 26: Oycow dobrych áby byli funowie poftufzni: bo to rádzi prze=
27: pijáią co oycowie zbiorą: zwłáfzczá v zamożyfych. Bo mu lek=
28: ko przyfzło/ iż ná to nie robił: lekko też odbywa.
- 29: Kmieć ktory nie záfieie/ iuz wiáry nie godzien: á we zły rok y w
30: głód Pan go nie záłoży/ áni zborguie: nikt zań ręczyć nie będzie.
- 31: Kmieć káždy/ á ofobliwie Dzieśiątnicy/ powinni Páná prze=
32: ftrzedz/ kędy fzkodę Pan ćierpi przez Vrzedniki álbo przez ko=
33: gokolwiek/ dla niedoyżrzenia ktorymkolwiek kfztałtem wymy=
34: fłonym/ nietylko wftnie/ ále y przez poftá. V práwá rok praw=
35: dżiwy: á práwo w rok raz w Ieśieni ma bydz záfzdy.

Lift Trzeći.

strona: 40

Dozoru Domowego

- 1: Dzięśiątnikow nie ma karác Vrzędnik ręką/ aż do Páńkiego przyiázdu. A ci Dzięśiątnicy rozumieią sie Kmiotkowie názná=
- 2: czeni od Páná/ ktorzy/ gdzie Pan nie mieszka/ máią dáwác znác/
- 3: gdy około Páńkiego dobrá/ niepilnością Vrzędnikow/ łzkody
- 4: sie dzieią: zwłáfczá w ktorzych imioná Pan nie częłto bywa.
- 5: ci też mogą bydź do práwá Przyśiężnikami.
- 6: Sługi y poddánego cnotliwego vrząd/ życzyć Pánu ławy/ zá=
- 7: chowania dobrego/ pożytku bez grzechu.
- 8: Złodzieyfskiego nic nie kupowác/ álbo niewárownego: z tego
- 9: trudność/ y powietrze/ y łzkodá roście/ y do takiegoż rzemio=
- 10: łá pochop: gdyż chłop niedoczego ná świećie łkonniefzy/ iáko
- 11: kráść.
- 12: O zálogę Kmiotkom iáka ma bydź/ áby sie wípomagáli á nie
- 13: łotrzyli. Zálogę ofzácowác/ á wedle zálogi roley/ y mieyfcá/
- 14: czás do kilku lat ná roli/ z polá żytem kopámi/ obráchowa=
- 15: wły kopę po iedney po dwu ná każdy rok/ wypłacác ma.
- 16: Kmiotek kiedy rolą pułzcza/ ma budowanie cále oddác/ wo=
- 17: ły y zaśiewek.
- 18: Kmiotká poddánego/ łługę/ Pan ma karác iáko łyná. Bo tám
- 19: łpráwiedliwość z miłosierdziem pániue/ przy oycowłkim kará=
- 20: niu: pomniác że przed Bogiem tám dobry iáko y Pan.
- 21: Kmiotek kędy przyymuie drugą rolą/ zá iáką przygodą łpu=
- 22: łtołzenia/ z budowaniem/ choćby w tym drugim budowaniu
- 23: nie mieszkał/ ma go poprówowác nie pułtołzyć: choćby też
- 24: tám łyná álbo przyicielá połádzic niechćiał: bo zá czálem łá=
- 25: cwiey to ołádzic/ gdy budowanie gotowe. bo Kmiotkowie le=
- 26: przy dwa/ niż ieden/ Bo tám mowia: [Vbi populus, ibi obulus.](http://rcin.org.pl)

- 27: Dwie więcej niż jedną/ cztery niż dwie ręce zrobią.
- 28: Kmiotkowie pácholikom dworfkim/ zwłafzczá tym ofobliwie co
- 29: robot dogładáią/ nie máia nic pożyczác áni borgowác/ y ná borg
- 30: piwá iáko we wsi ták y w miáfteczkach nie dawác: bo Pan fprá=
- 31: wiedliwości czynić zá to nie bédzie powinien.
- 32: Dani/ Káluny/ Gęsi/ iáyca/ co w vboźfzych wsiach/ ma to
- 33: bydź pierwey wybierano: tákże też y we wsiach doftáteczniey=

strona: 41

Lift Trzeci.

strona: 42

Dozoru Domowego

- 1: fzych/ pierwey od chudźiny. bo to y łacwiey y lepiej doftátecz=
- 2: nieyfzy Kmiotek vmie záchowác/ y ná čás Pánu/ kiedy rofka=
- 3: żá/ oddác.
- 4: Kmieć y fługá z folwárku nie ma vćiekác od Vrzędniká/ przed
- 5: krzywdá: bo nie Vrzędnikowi czyni fzkodę/ ále Pánu. A ták do
- 6: Páná ma vćiekác/ kiedy ma krzywdę od Vrzędniká
- 7: Kmieć ktory czynfzu w wigiliá świętego Marćiná nie da/ kto=
- 8: ry ieft nie wielki/ názáiutrz po ś. Marćinie tyle dwoie ma od=
- 9: dác/ pod winá: oprócz przyległego Iármárku pod on čás.
- 10: Páná/ y Kmiotká/ y káždego pod niebem człowieká/ fwawo=
- 11: la á prpznówanie do vboftwá przywiedzie/ y zá čásfem do fro=
- 12: motney śmierci/ po vpadku.
- 13: Włodárze Kmiotki y dźiatki máią wiedzieć/ co ieft y co vbędzie.
- 14: Kmieć łotr/ wyźfzey napifan. Ale ieft drugi Práktykarz/ ktory
- 15: mogác mieć fprzężay/ ánie ma go/ áby rowno z drugimi nie=
- 16: robił: táki/ kiedy dźieięćinę wytykáią/ obaczyc fie łatwie mo=
- 17: że/ nie máiąc fprzężáiu że ták wiele náźnie/ iáko ow co bydło y
- 18: fprzężay ma : odłożyc zaśiewku ták wiele/ coby fprzężay miał:
- 19: wfzakoż táki coby fprzężáiu nie miał/ ma łobá robić dwa dni zá

- 20: ieden
- 21: Kmieći dwu náznaczyć do oddawania poborow. Włodárze
- 22: tego pilnować máią/ iż gdyby ktory vmárł/ áby qwity nie pogi=
- 23: nęły: máią ie odebrać/ y drugiemu obránemu oddać.
- 24: Kmieć ktory ná filis idzie/ álbo bez wiadomości Páńfkiey gdzie
- 25: ná iákiey cudzey pośludze iest/ á od niego dni nie záciiągáią/ tedy
- 26: ma/ álbo Włozarz álbo tenże Kmieć/ omieszkanie w roboćie
- 27: zapłacić.
- 28: Długi wżyfłki od Kmieći ná dzień ś. Michála wybrać/ coby
- 29: fie im iedno dawáło przedtym.
- 30: Kmieć gdy fie brácia dxielą/ naprzod dzielne do dworá/ potym
- 31: temu co ná roley zostawa fprężay doftáteczny/ ták końki iáko
- 32: wołowy/ krow/ owiec/ świni/ ptáłtwá wżelákiego/ ftátki w=
- 33: szelákie rolne/ iáko wyżzey/ Kmiećiowi należące zostawić: á co=

strona: 43

Lift Trzeci.

strona: 44

Dozoru Domowego

- 1: by nád to zostáło/ iuż rowno z drugą brácią ma fie dzielić. A
- 2: gdzie ná Włozce brácia siedzą/ mogą fie rozdzielić ná poły. A
- 3: ná puł włoczku dzielić fie nie máią. A ci ktorzy fie od bráćiey
- 4: oddzielaią częściami/ máią fie ręczyć/ iáko bez wolnego listu z
- 5: Páńfkiego imienia zchodzić nie máią.
- 6: Vrzędnik y Włodarz máią tego doyrzeć/ áby Kmiotkowie
- 7: fprężáiu/ bydłá ftad/ gwałtem nie przedawáli. (Experenciya)
- 8: bo z zamożyftego będzie wnet vbogi.
- 9: Kmieć ktory vgoru przede żniwy nie poorze y fprawowác nie
- 10: pocźnie/ tedy mu Vrzędnik/ Włodarz/ vrobek ma hánować.
- 11: Włodarz y Vrzędnik nie ma tego czynić áni mowić/ wygna=
- 12: łem chłopy ná robotę: ále wczás z wieczorá nákázác. A ráno

- 13: wftawfzy przez wieś idąc záwołać/ wychodź/ wyieźdżay: ktory
14: nie poślucha/ zarázem karác/ y ktory pośledzey przyiedzie/ ták
15: fie z nim obchodźić/ iáko w fzkole z żaki Bákálarz: to ieft/ dáć
16: mu chłoftę/ y pámiętne dobre.
17: Kmiećie żimie ná robotę do dnia wychodźić máią: á Vrzę=
18: dnik y Włodarz ma tego doyrzeć: ktory pośledzey przyiedzie/
19: fkarác [!] / y do domu po wżyftkich puścić.

20: grafika

LIST CZVVAR

strona: 45

Lift Trzeći.

45.

F iij

strona: 46

46.

1: grafika

2: LIST CZWARTY.

3: Iáko fie ma Vrzędnik fprá=

4: wować około gumná/ w káżdym folwárku.

- 5: **G** Dy fie gumno młóci do Gdańfká/ álbo w miáfteczkach
6: ná korce przedawa/ Kárbárze vftáwicźnie w gumnie
7: z Vrzędnikiem á z Włodárzem pilnować máią młódź=
8: by/ wymłácánia dobrego z fłomy/ y gárdlinę dobrze wytrzęfác/
9: pośládu máło álbo nic niezofłáwować. Włodarz pod fwoy
10: klucz ma zboże z gumná przyymowác/ á z fwego chowánia prze=
11: dawcy pod iego klucz zaráz wydawác/ po iednemu káfztu/ czego
12: máią między fobą z Włodárzem karb mieć: bo kárbem iednym
13: káfzt odpráwi. Gdy ná tárgu przedawa/ ma bydź ieden chłop
14: rządzny do tego/ ktory to ma przedawác. A ten przedawcá kto=
15: rego dnia co przeda/ zaráz ma dáć fobie w Regeftr nápiłác: á

- 16: ĩkoro łáŕzt wyprzeda/ pieniądze oddáć Vrzędnikowi: á karb
- 17: miáfto qwitu z Vrzędnikiem mieć/ iáko mu zá wiele łáŕztow pie=
- 18: niądze odda.
- 19: **D**o miáft ná tárgi žytá poŕyłáć/ wedle potrzeby. A tám prze=
- 20: dawcá niech każe wołáć ná tárgu/ Iż v Páná mego žytá ieſt do=
- 21: łtátek młoconego: á ták kto žytá potrzebuje/ poieđż do imienia
- 22: Páná moiego/ tám ia žytá przedam/ co komu będzie potrzebá.
- 23: A žyto ták przedáwáć/ áby go nie cenił/ iedno iáko teraz ieſt.
- 24: A od tárgu do tárgu przez tyđżeń ma miárę bráć ná cenę/ po
- 25: czemu žyto: áby wieđział iáko ie w domu przedáwáć.
- 26: Vrzędnik ná Regeltr ma piŕáć/ iáko á po czemu ktorego tego=
- 27: dnia ná tárgu było. Czego/ ieſliby łam ná tárgu nie był/ ma łie
- 28: wywieđzieć záraz gdy przyieđzie przedawcá: á nietylko od łá=
- 29: mego/ ále y od Kmiotkow co z nim ieđźili.
- 30: Zyto ná gumnie záraz wypráwováć/ á wypráwne do Spich=
- 31: łerzá chováć: áby potym nie wytráćáł ná podſiewiny.

Száfár=

strona: 47

Li[t Czwarty.

47.

strona: 48

48.

Dozoru Domowego

- 1: **S**záfárłtwo gumná ma byđż žyczliwe/ iáko zboża ták y pie=
- 2: niędzy: Regeltrá záraz piŕáć: opátrznie y ržádnie ie chováć:
- 3: ná pámieć łie nie ſpuŕzczáć: kárby tákże áby ržádnie chłopi cho=
- 4: wáli/ y ſpráwiedliwie ie kárbowali.
- 5: **M**iárá záwždy iednáka ma byđż/ ták przy Pánie iáko przy
- 6: Rewizorze/ ktoryby od Páná był.
- 7: **Z**goniny/ Plewy/ w ſuŕzy chováć/ doyźrzeć coby nie zeprzáły:

8: bo tym vkarmi wołu iáko krafczoną síeczka/ y íkupnieyfczy woł

9: kupcowi. to doświadczona.

10: **B**rogi ná ziemi nigdy leżeć nie máią kiedy ie wymłoca/ áni fie

11: máią przechylác náložone: bo brożyny miáźlze máią bydź. A

12: kędy brog **podęprą** [!] / tám Vrzędnik łotr.

13: **W**Stodole choć zámczyfta/ gdy młoca/ nie máią niewianego

14: żytá ná noc odchodzić: gdyby nawięftza/ tedy w Spichlerzu

15: ma bydź w ftodole/ bo dla tego ma bydź w káżdym gumnie

16: Spichlerz áby ieden w ftodole.

17: **Z**bożá chędogie vkłádác w ofobne brogi/ dla naśienia. Pfcze=

18: nicę dla ptáftwá przy ftodołách/ przy oborách/ kłáść: kędy fie

19: przechodzą źimie/ ptak nie wleci.

20: **V**kłádania w brodzech pilnie doyźrzeć ma/ áby rządnie vkłá=

21: dáli/ áżeby żyto długo ftojąc nie gniło. (Experienca) Zwłáfcz=

22: czá gdy fie tráfi dobremu gofpodarzowi swoim vrobkiem w

23: dobry rok głodnego czekać. A gofpodarze rządni/ máią w bro=

24: gách vkłádác iáko y íiac závždy w pogodę.

25: **S**ianá áby nie miefzał pogodnego z niepogodnym/ miáźlzego

26: z drobnym: áby zás wiedział/ ktore dla ktorego bydłá począc/

27: á kiedy ie dáwać.

28: **O**ftrozenie/ dylowanie/ ogrodzenie/ y wfczelákie płoty máią

29: bydź rowne: A brogi iednákie závfcze/ tám żeby brożyná nie v=

30: gniłá zá rok: á brogi pod iedną modłą budowác.

31: **D**la zgonin y plew ná oborze przętry máią bydź/ bo to w ple=

32: wniách bárzo fie pfcđko popfcuie. A tám wfczedy połápy ná obo=

33: rách bydź máią: w ftomie teź temu w brogách nie źle.

strona: 49

Lift Czwarty.

49.

G

strona: 50

50.

Dozoru Domowego

- 1: **O**dwoz żytá ma przypomnieć Vrzędnik Pánu kiedy czál/ áby
- 2: z tym nie omieźkał.
- 3: **D**o gumná áby fie świnie nie zákradály/ tego pilnie strzedz:
- 4: bo nie tylko źzkodá/ ále y fromotá.
- 5: **P**oślády iáko oddawác: bo też ty źzkodę czynią: (Experiencya
- 6: náuczylá) bo Dworki z tego kráść fie imuią: to fam Pan ál=
- 7: bo Rewizor ma poštánowić opátrznie.
- 8: **G**roch w fufzą ma byđź młócon: bo fskoro vmięknie/ z cudnego
- 9: żádnny.
- 10: **V**rzędnik rzádnny ma fie ftarác/ áby gumno záwárte miał/ co=
- 11: by pod zamkiem ftało.
- 12: **A**gdy już do Gdańfká żyto fpuźczáią/ tám Vrzędnik ma tego
- 13: pilnie strzedz/ áby dobrej drogi nie omieźkiwał/ porzádnie y
- 14: wczás zboże wypráwował: bo do Gdańfká żytá nie podfiewá=
- 15: ią/ ále ie też w gumnie dobrze wypráwiáią: iákoby fie kupiec
- 16: plewą/ piáfkem/ kłofem nie odtrącał. A Kmiotek we złą drogę
- 17: przewodem áby fie nie vbożył.
- 18: **V**rzędnik ma tego strzedz/ áby w folwárcech zá żyto i zá infze
- 19: zboże wydatek drobny nie był: bo fie naydzie zá co infzego pie=
- 20: niędzy/ ná folwarkowe wydatki/ zebrać.

21: **V**rządnik ma też pilno doyrzeć/ áby łzkody tym nie czynił/ że=

22: by ná táńlzy rok z nowego włzelakiego zboża nie záchowywał.

23: **R**etentow przy liczbie nie ma dawać Vrządnik/ gdy mu Pan

24: zákázuie borgować.

25: **K**árby Włódárze od włzelákiego zboża máią mieć/ ktore máią

26: ták chowác iáko pieniądze włafne: á ták to rzędzić/ iákoby licz=

27: bę doftáteczną vczynili.

28: **I**árzyny włzelkie/ pńzenice zwłafzczá/ do tárgu/ do Browáru/

29: záráz przy Kárbáru podśiewác: chybá co do Gdańfká wleką/

30: gromádu młocą/ tego zániechác. owa Száfárz zboża/ nie ma ná

31: liczbie kláść podśiewin/ w gumnie to záráz ma ořtawác.

32: **D**la liczby verificacya táká bydź ma z káżdey kopy: Przyfię=

źnicy

strona: 51

Lift Czwarty.

51.

G ij

strona: 52

52.

Dozoru Domowego

1: źnicy dwa przy Rewizorze/ przy czym ma bydź Kárbarz gumien=

2: ny/ y Vrządnik doyrzeć tego ma: Wźiác po łnopie z káżdey kopy

3: z káždego kátá w polu/ bo nie mogá bydź iednákie/ y záráz z=

4: młócić: tám z káždego mieyfcá żyto plenne y nieplenne okaże fie/

5: y wedle tego liczbá. A Rewizor iuź tego oczyma ma doyrzeć/ bo

6: ná tym wźyřtko.

7: **A**gdy dzieśięcinę wożą do gumná/ tedy też tákże od kopy brác

8: po iednemu łnopie/ y młócić ořobno.

9: Przędziwá ták verificowác. Ná polu len/ konopie płótkonie

10: y głowáte/ ták mają brác/ coby z káždego łnopu garść byłá: ále
11: iż tego Dworki y Vrzędnicy nie działáią/ tedy gdy to wymoczą/
12: po kilku łnopow kazác zetrzec/ doyrzawłzy áby łnopy iedná=
13: kie y rowne były/ tedy iuż ták Páni Stára ma oddác. A oko=
14: ło świętego Marciná/ Dworki włzytłki álbo Vrzędnicy/ máią
15: zwieść do Pániey/ álbo do Ekonomice/ álbo do Vrředniká gło=
16: wnego/ álbo do iego żony przędziwá/ powazywłzy oddác. Aby
17: łie to włzytłko obaczył/ iefli łie zgadza z verificácją. A potym
18: popiławłzy wagi/ rozdawác prząc prządnie: á ná ludźie nie
19: obciążłiwe: bo kiedy będzie wiedział wiele kámion y chłopow/
20: tedy też będzie łatwie wiedział po wielu wrębow ma rozdawác
21: prząc.

22: **K**edy żyto álbo iákíe zboże młocą z łzopy/ tedy kiedy poczętego
23: brogá nie domłocą/ ótátek ma do łtodoły zamczyłtey znośíc/
24: zliczywłzy kopy wiele zoftáło.

25: **G**dy łie łtáre połzyćie popłuje/ á nie godźi łie go popráwić/ te=
26: dy odárwłzy łnopki rządnie rozwiézác/ y na gromádzie mieć/ á
27: potym do obory kłásć/ dla łeśiennego gnoi.
28: ∴ ∴ ∴

LIST PIĄ=

strona: 53

Liłt Czwarty.

53.

G iij

strona: 54

54.

Dozoru Domowego

1: grafika

2: **LIST PIĄTY.**

3: **Náuká Klucznikowi iáko się**

4: **ma łpráwowác.**

5: **K** Lucznik ma klucze mieć w kilku węzłach: ośobno od

6: proznych domow/ co ie gościnnemi zowią/ ośobno od

7: fkrzyń y fkrzynek/ ośobno od tych co ich zówždy potrze=

8: buią/ iáko od piwnice/ podruny/ ftodoły/ śpichlerzá.

9: **K** lucznik w piwnicach y we wźem zówárćiu/ pod fwym klu=

10: czem/ ma byđż ochędożny/ y każda rzecz ná fwym mieyfcu ma

11: v niego leżeć: iáko ftátki piwne piwnicy/ ták też śpichlerzowi

12: y wźemu dworowi należąće/ ma opátrować/ chowác/ y przy=

13: czyniác.

14: **K** lucznik nie ma octu w piwnicy chowác: bo źimie nie bęđżie/

15: á lećie piwo kwási. A ile go vtoczy ná káždy dzień/ tyle przyłác/

16: ná ordynáryą/ ocet fie nie fkázi: ná wielką potrzebę/ ośobno

17: przyczynić.

18: **K** lucznik około mąki mełcia ma doyźrzeć/ áby tego w podrunie

19: zówždy z potrzebę miał. A ma to opátrować w leśieni á ná

20: Wiofnę/ áby tym lećie ludzi nie zábawiał/ á iżby z młyná fpeł=

21: ná mąká wracáá fie/ y wymiar álbo miáry áby fpełná tákże do=

22: chodźiły do dworá: bo o Młynárzá złodźieía nałácwiew. A od

23: tego wagá ma byđż.

24: **K** lucznik przy wielkim dworze nie od wśzyftkich zamkow ma

25: klucze miewác: Vrzędnik ma o Klucźniku wiedzjeć: bo y w **za** = [!]

26: cnych domiech Pan y Páni nie od wśzyftkiego klucze od śiebie

27: dáie. Bo gdy czego nie doftánie/ álbo gdy co nie fporo bywa/

28: tedy nie Klucźniká pátrzą/ ále Vrzędniká.

29: **O** Sklenice/ o Zelázo/ o Gwoździe/ o Swiece/ o Gárnce/

30: o Dźiefzki do máłlá/ o Tworzydłá/ o Sol/ kędy tánfza/ to w=

strona: 55

Lift Piąty.

55.

strona: 56

56.

Dozoru Domowego

1: Izytko kędy o co łacwiew/ przy Vtách/ przy Rudach/ kędy bliżey

2: w tym imieniu kupować: A ftámtąd do drugich imion zá też

3: pieniądze drugim Vrządnikom dodávat/ ná potrzeby do dwo=

4: row y do folwárkow: y wízelákie ftátki kędy o co łacwiew. kędy

5: lály/ tám drewniáne.

6: **K**lucznik Lećie záváždy przed obiádem ma opátrowát/ áby chłó=

7: dne piwo do ftólu przy Pánie bywáło/ żeby to wczás lodem o=

8: pátrzył. A wczás/ to iest do pierwízey potráwy/ przynosił: nie

9: w ten czás kiedy z ftólu zbieráią. A wízelákie obroki przed obiá=

10: dem odpráwowát.

11: **G**dy Pan z dworá odieżdża/ ma wízytko poprátnać/ ták Páń=

12: fkie iáko y ftúżebnicze rzeczy/ iákoby nic nie zginęło: Ognie opá=

13: trzyć: ftátki poprátnać.

14: **K**lucznik ma doyrzeć/ gdy ma Pan przyiáchác do zamku álbo

15: do ktorego dworu/ gdy piece przepaláią/ áby porzádnie fuche=

16: mi drwy przepalał/ iákoby fie piece nie pówáły/ y dymem fie

17: gmáchy nie kurzyły: ták też obecnie ma doglédác y tych co w

18: piecach paláią/ áby porzádnie około drew/ piecow/ łuczywá/

19: wízytko było/ á wczás nágotowano.

20: **K**lucznikowi/ w ktorym wátpią że nie pewny Száfarz/ bierác

21: klucz ná noc: wízákoż trzebá fie opátrzyć ná fortel: bo y nie

22: zámknác może niź klucze odda/ y nágotowác to ták/ iáko fwey

23: wolej wzyć może/ Experiencya w tej rzeczy. y dwa kluczá by=

24: wáią do iednego zamku. Wízákoż ná niewiernego kaźń/ według

25: załugi.

26: **K**łody piwne pomierne w piwnicy byđź máią iednákie: to iest/

27: iedny więtfze/ drugie połowicą mnieyfze: áby były dwie rowne

28: iedney więtfzey. Ták teź becźki do máki w podrunie/ korzec do

29: obroku owfá/ gárnce do máfłá/ tworzydłá do ferow/ folnicá ná

30: fol/ motowidłá ná przędę/ w káżdym imieniu v Páná/ kto go ma

31: niemáło/ ma to byđź iednáko: dla licźby y porządku z Vrzę=

32: dniki i z Klucźniki.

33: **K**lucźnik ma mieć ná pieczy ftoże/ kędy ftoża koleyna Kmieca

34: w dworzecħ. Bo ći miáło ftożey/ bárzo rádźi fámí krádną.

35: **K**lucźnik ma dworu pilnowáć/ gdy Vrędnik v roboty álbo po

iákíey

strona: 57

Lift Piąty.

57.

H

strona: 58

58.

Dozoru Domowego

1: iákíey fpráwie/ tedy co potrzebá Vrędnik mu ma poruczyć:

2: bo z Klucźniká narządnieyfzy Vrędnik bywa zówždy. Bo kto

3: fie częgo vczy z Experiencyą zaráz/ ten bywa nalepfzy Miftrz.

4: **K**lucźnik/ gdy młyn blizu dworá/ Młynárzá ma mieć ná pieczy/

5: áby Pánfka miárá dochodźiá do dworá fpełná: á kędy dáleko/

6: z Vrędnikiem fpolna rádá o tym.

7: **K**lucźnik lećie łák i fpaśi/ wod/ od złodźieyftwą ma ftrzedz.

8: A gdy fámemu trudno/ przez párobki/ piwowáry dworfkie/ ál=

9: bo kogo do tego fpofofi wiernego.

10: **P**iwá áby były pełne becźki: á ieśliby miał vtacźać z káźdey/ le=

11: piey iednę wypić całą: bo kilkiem mniefy wżkodzi/ niż kilkiem=

12: dziśią/ kiedy wżyftko zwietrzeie.

13: **K**lucze rządnie chowác: á gdy klucz zginie/ oftrożnie dobywác:

14: bo tym złodźieią wpráwi. Kiedy kłótką zámykaią/ lepiey kłótkę

15: ftłuc/ niż podwoy pfłowác. Ten co klucz naydzie/ áby fobie nie

16: odmykał/ opátrzyć: kluczy przez ręce nie dawác: nie do káždego

17: zámknienia zá fobą pufzczác.

18: **K**lucznik co fie vpija gorfzy niżli złodźiey/ á przy gościu/ tám

19: więc iefzcze gorfzy.

20: **K**lucznik dwor ma zámykác álbo záwierác. Otoż wżetecznicie/

21: chłopi/ máią wiedziec we wśi y w mieście/ iż nie ma z nim sie=

22: dzieć: y powiedziec nán. á w zamku wrotny. Ták w mieście iá=

23: ko ná wśi ná Wrotnego y ná káždego co z nim śiedzi/ niemiło=

24: śierna winá.

25: **W**dworze chłopi co fpráwy żadney niemáią y wżetecznicie nie=

26: máią bywác/ ták przy bytności Páńfkiefy/ iáko y przez Páná: á

27: iefzcze więczey przez Páná.

28: **K**lucznik ma tego pilno doględác/ żeby wżelákie zbożá do mły=

29: now y zásię z młynow wázone/ tákże y flody: á w káždym fol=

30: wárku ma bydź wagá/ iáko w mieście w Ratufzu wczyniona. A

31: nietylko zbożá/ ale y innych rzeczy wiele może sie ználec/ co

32: pod wagą oddawác y odbierác: iáko Sol z beczką:

33: bo Młynárze złodźieie. Experiencya.

34: ∴

LIST SZO=

strona: 60

60.

Dozoru Domowego

1: grafika

2: **LIST SZOSTY.**

3: **Młynarz co Pánu po=**

4: **winien.**

5: **N** Aprzod ma mieć we młynie co obecnie miele/ ítátki

6: młyńńkie/ do młyná potrzebne: to íeft Topor/ Sie=

7: kiere/ Pię/ Przyśiek/ Piefnią/ Ofzkárdy/ Swidry/

8: Taczki dwoje: co dobremu y rządnemu Młynarzowi przyśtoi.

9: **M**łynarz ma byđz grobley pilen y vpufty/ y ma to záfwe oglę=

10: dowác ná kázdy dzień: bo íie to częśto przytrafia/ co íie íiednemi

11: taczkámi íiemie zápráwić może/ tego potym kílka wśi nie záprá=

12: wi/ gdy nagła rzecz przypádnie/ á pocźnie íie grobla rwác.

13: **M**łynarz gdy już rostop przyyđzie/ tedy ma obrębowác v v=

14: pufty pale/ áby lod tego nie podnośił/ gdy wodá przyyđzie.

15: Młynarz gdy ná wiśle ofchnie prze niedoyźrzenie íwe/ álbo co

16: tákiego przypádnie/ co by mógł zrobić/ nie ma mu tego V=

17: rzędnik pomagác ludźmi. Táкке íie też ma rozumieć około ízkut.

18: **M**łynarz ma tramow przyczyniác/ kędy íeft Tracz/ kiedy čás

19: tego/ áby obecnie tárł. A tramy áby íie we złá drogę áni lećie nie

20: woźiły/ Vrzędniká ma nápomnieć Młynarz: á kędy Vrzędnik

21: niedbály/ tedy Páná.

22: **M**łynarz przyległy v íadzawek ma ryn doglęđác/ á czegoby

23: íam nie íprostał/ Vrzędnikowi przypominác: Wízákoż Vrzę=

24: dník nie ma íie íuż ná to zgoła ípuřzczác/ ma też ná to oczy mieć.

- 25: **M**łynarz ma to wżyltko opátrowác w przyległym dworze/
26: podwáliny/ ryny/ węgły/ y około dáchow áby nigdziey nie cie=
27: kły: ták też káždey rzeczy poprówić/ co ná cieśle należy: ktory o=
28: miefzka/ kárác/ álbo dom odrzeć.

- 29: **M**łynárzá ma Vrzędnik doyrzeć/ gdy fláby młyná pożytek/ y

vkázác

strona: 61

Lišt fzołty.

61.

H iij

strona: 62

62.

Dozoru Domowego

- 1: vkázác mu drogę: bo łácno z nim: Gdy obecnie mielą/ tedy fie
2: doświadczy/ wiele fie zmiele od godziny do godziny. A gdy Mły=
3: narz iáki niepewny/ niewierny/ tedy Mierniká/ iákikolwiek
4: młyn/ pewnego/ pilnego/ wiernego przyštáwiwzy doświad=
5: czyć/ á potym ná ofpy poštáwić: álbo tego ták ostroźnie łtrzedz/
6: iákoby co ielt Pańskie łpełná dochodziło. kárác też gdy obaczy
7: potrzebę/ że Młynarz niewierny. A kędy młyn pod dworem/
8: tám to nałácwiew: bo miáry częłto może wybierać.

- 9: **M**łynarz ktory ofobno ode wsi miefzka/ nie ma mieć czołnu á=
10: ni sieci przy łobie/ áż kiedy łowić ryby/ tedy Vrzędnik z Przyštá=
11: wem ma mu polłác czołn y sieć. wżákoż y przy wsi trzebá zło=
12: dzieyłtwá łtrzedz.

- 13: **K**onopi áni żadnego przedziwá nie ma dopuścić moczyć w łtá=
14: wie Młynarz/ Włodarz/ Vrzędnik.

- 15: **D**o młyná wieprze dawać tákie/ coby ich dokarmiwác/ ktory
16: iuż będzie w dworze pierwey rozetkány w karmniku/ y dorofły.

- 17: **M**łynarz á iŝ trudno dojŝrzec gðdzie młyn nie obecnie miele/ tm
- 18: Kmiotki n oipy lepiej poftnowi: bo t miar y Młynarz nie
- 19: vkrdnie/ y Kmiotek nie bdŝie fie do inŝzego młyn cign/ 
- 20: bdŝie fwe mliwo do Pnŝkiego młyn zchowywa: bo mu tm
- 21: przez miry bd mie.

- 22: **M**łyn gdy nie ma ŝwego/ ludzi obrcc do iednego fŝid/
- 23:  fobie bez miry vmowi. A gdy moŝe bydŝ wietrzny/ budo=
- 24: wc go.

- 25: **M**łynarz ma okoo młyn chorony koniom/ woom/ npr=
- 26: wi: tkŝe ogie ciepo obmyŝlawc goŝciom ŝwoim/ by fie do
- 27: niego ciŝnli: y ma mlec ŝyto dobrze/ ŝlody miko: bo fie do t=
- 28: kich y dley z mliwem ciŝn.

- 29: **M**łynarz drogi do młyn ma nprwic/ moŝty/ kdy moŝe: A
- 30: kdy rzecz wielka/ tm Vrŝednik y Pn ma vpominc/ ŝe nie
- 31: zdoa ŝam.

- 32: **W** kaŝdym młynie/ na kaŝdy tydŝien mi wymierzc.

- 33: **E**xperiencya. Pan przyjcha do folwrku/ młynrŝkie ŝwinie

zŝta

strona: 63

Lift Szofty.

63.

- 1: zŝta v kpunow/  Młynarz dŝiury nie zprwi.

- 2: **P**o kmieniu do młynow w dobr drog n fnich idŝic:
- 3: bo mu ie w ten czs łcwiewy y z mniejŝz prac przywieŝc.
- 4: ŝ ŝ

LIST SIO=

strona: 64

64.

Dozoru Domowego

1: grafika

2: **LIST SIODMY.**

3: **Iesień.**

4: **G**ospodarz dobry Rok poczyna od świętego Bártło=
5: mieiá. Abowiem do ś. Bartłomieiá ma wśzyłtko z po=
6: lá łprzátnąć/ y począć śiác/ y ma zásiác do ś. Michála:
7: Albo/ zá iáką przyczyną/ nadáley po ś. Michále w tydzień.
8: A ták fie łtárác/ áby śiác conarániey/ ták ożiminę iáko y iárzynę: byle
9: fie godziło/ tedy z tym y godziny nie omiełzkiwác: ták wśzelákie
10: zboże/ iáko y ogrody/ y kiedy ktoremu naśieniu iego włálny czás.
11: A gośpodarze rzádni závždy śiác máią/ z ktorych káždy nietylko
12: pogodzié/ ále y śiewowi wyrozumie: to ieft/ Kmiotkowie prze=
13: bráni. Gośpodarze łobie rzádni/ v mądrych Kmiotkow fie ná=
14: uczyć máią/ iáko rolą łpráwować/ v rzádnego fie przypátrzyć/
15: pilnym bydz/ oczy náuczą kto chce mieć cnotliwy rozum. A to na=
16: więtfza/ dobrze rolą łpráwić/ y ná naśienie zorác: á perzu áby
17: namniey nie było w roli.

18: **S**koro z polá zwiozłzy/ zásiawłzy/ ma fie wnet łtárác/ áby na
19: źimę popráwił czego trzebá w domu y przybudował: bo ma ná
20: to baczyć/ iż Iesień czwarta część roku: á ták nie ma tego czáfu
21: dármo pułzczać: bo to nałprofnieyfza rzecz/ czás dármo pułzczać.
22: Bo kto Iesień/ Zimę/ Wiofnę dármo pułzcza/ Lećie muśi łzkodę
23: mieć: bo źiemi y czáfowi/ około polnych robot/ dofyć nie vczyni.

24: **G**dy kto woły łtáwia/ pałzą/ iáko potrawy/ ma przemyśláć: á
25: poki ich nie poštáwi ná łtaniu/ tedy ie w ogrodzie ná noc záwie=
26: rác/ gdzie łzczebrzuchy śiewiáją: bo fie tám zaráz lepiej nágnoić
27: może/ niżliby náwozić mogł.

28: **S**ądów pilno strzedz: á gdy przyydzie czas/ owoc rządnie od=

29: bierác: iedno służyć/ drugie chowác. w leśieni płonki ładzić:

30: ná Wiołnę łzczepić: iefli názyt/ przedác.

31: **K**ędy nítkie role/ ná iárzyny ie zółtáwić: wólákoż níżyny rowá=

mi może

strona: 65

Liśt Siodmy.

65.

I

strona: 66

66.

Dozoru Domowego

1: mi może nápráwowác/ zagony wyłokie orác: folguiác temu/ á=

2: by to tám śiał/ czegoby mógł z oney roley z nalepřzym pożytkiem

3: vzyć. Piałki odkłádác: bo im gnoiu łzkodá. Są teź niektore zbo=

4: za iáko y ogrodne rzeczy/ ktorým potrzebá w leśieni ziemię go=

5: towác: tego nie zániechác.

6: **N**á zímę/ práwie przed zámárznieniem/ wśiác potrołze łzcze=

7: brzuchow/ dla ránego pożytku: ták teź y łkoro ze kry potrołze

8: áby to było rániey/ niż inłze/ co w łwá miárę/ iuż ku práwemu

9: dołtátkowi y żywności gruntowney/ śięá.

10: **W**leśieni/ Zimie/ á ná Wiołnę targi/ Iármárki/ áby odprá=

11: wił/ iákoby lećie pracey o tym nie wiodł/ iedno rodzących poży=

12: tkow náđ wśyłtkie pożytki łtrzegł: bo Láto ma káżdą godźinę

13: potrzebńá [!] / co záwždy oczy y rozum vkarze/ kto iedno lećie gołpo=

14: dárltwá chce byđ pilen.

15: **P**rzy káżdym imieniu/ w káżdey wśi/ dzieśiáty chłop/ co máię=

16: tnieyłzy ma tego doyřrzeć/ áby Vrzędnik y Włodarz Pánu rolá

17: dobrze zásiewáli y łpráwili: pod táką winá/ że gđzie prze nie

18: dobrą łprawę roley y zászianie źle łie vrodźi/ á v nich **dobrze** [!] / á=

19: by oni y z Włodórzmi łobie Páńłkie źęli/ á Pan ich.

20: **N** á Zimę piecow zewnątrz opráwić kędy trzebá: gliny też ná

21: prozne mieyłcá przyczynić dác/ dla popráwy piecow/ kominow

22: y inłzych potrzeb: bo do wiela rzeczy gliná potrzebna.

23: **V** rzędnik káždy z nowego w Iełieni ma Inwentarz łpifác w=

24: łzyłtkiego co łie rodźi/ w gumnie/ w oborze/ w ogrodzie/ w ła=

25: du/ ná polu/ w łpiźárnicy/ y włzędy kędy iedno rzecz okaże: ták

26: iákoby łie iego łprawá y porządek pożytecznie y rządnie poka=

27: zał: á Pan to ma/ álbo Rewizor od Páná/ dopiero dogłędáiąc

28: łkorygowác: á ty Inwentarze máią zázwdy bydź v Páná przed

29: ł. Micháłem ná dwie niedźieli: á ołtátek Inwentarzá/ coby łie

30: łkończyć nie mogłó/ przed ł. Marćinem dwie niedźieli. á to łie

31: rozumie kędy Pan nie miełzka.

32: **S** koro z nowego w Iełieni lepiej od Kmiotkow łep wybierác:

33: bo ná wiołnę trudniey mu to wyłpácác/ á łwe pewne záchowác.

34: Bo kto ná Kmiotki dani y długi záchowywa/ łatwie ie zuboży.

35: A nie ma poczýnác brác dáni ná drugi rok/ áż pierwłzego roku

36: dobierze: bo łie tym ludzie płuią.

Chmiele

strona: 67

Liłt Siodmy.

67.

I ij

strona: 68

68.

Dozoru Domowego

1: **C** hmiele ma wczás chowác Vrzędnik/ dla zwietrzienia/ porzáz=

2: dne/ ták dawne/ iákó z łwych ogrodow: bo do kilku lat może

3: trwác.

4: **V**rzędnikowego wżyłtkiego gośpodárłtwá grunt/ dobrze ro=
5: lą vpráwiwży záśiac w służny čás/ iáko żyto ták teź wżelką
6: żywność zboża iárego y **ogrodw** [!]. A roley spráwá ná tym/ áby
7: ią vmieřzał/ coby z niey namnieyřzy kęs perzu wymknął/ ktorego
8: ná roley ná wierzchu nie odchodzić/ bo sie znowu przyymie/ y ży=
9: tu řzkodźi. Experiencya oczywiřta.

10: **P**erz/ kędy słomy máło do vpuřtow/ do przykrywánia Kmio=
11: tkom wyřłżony y dobrze wymłócony/ w głód bydłu sie zyydzie:
12: á komu nie ieřt potrzebny/ ná gromádách ná roley ma byđ pa=
13: lon. A iáko mowią niektorzy oracze/ áby z niego miał byđ gnoy/
14: to práktyká niepewna: boby nabárziew řechł/ znowu sie przyy=
15: muie/ řkoro dźdźu á źemie dořtánie.

16: **C**ebulę czáfu řwego z ogrodá brác/ y ták řchowác coby nie gni=
17: łá: á pierwey niź ią w wieńce wiąźác/ korcem mierzyć.

18: **P**ářternaki/ Mářchwie/ Chrzany/ Piotruřzki/ Cwikły/ y in=
19: ne korzenie do żywnořci potrzebne/ rządnie ná źimę pochowác/
20: ná řwe przyřtoyne mieyřcá: á zbytek przedác: nie wymawiác sie/
21: że to pogniło.

22: **K**ápuřte/ Ogorki/ vmieiętnie vmieć řolić/ coby sie nie řłowáło.

23: **R**zepę do dołow chowáiac/ korcem wřędy mierzyć.

24: **S**łoniny ná flis majú opátrowác w ten čás naywięcey/ kiedy
25: zoładź rodźi: kiedy rok táńřzy/ tedy więcey y wieprzow y řwiny
26: ná to chowác: áby tego náprzyczyniác dla flifá y dla zeřcia řwi=
27: ni/ y dla złego vrodźaiu y drogořci.

28: **S**łone mieřlá o ř. Marćinie řolić vmieiętny ma. Kto teź chce
29: mieć řłone ryby dobre/ pod zamroz řtaw řpuřzczay.

- 30: **V**rzędnik rządny/ Stáwy/ Táráły/ Młyny/ Czopy/ Vpufty/
31: Pogrodki/ to ma mieć ná pieczy/ á czáfu fwego pilnowác/ po=
32: práwiác w pogody. Czynow do tego Zimie/ w Iešieni/ náprzy=
33: czyniác doftátek: opátrzyć áby z ftáwow ryby nie wychodziły ná

cudze

strona: 69

Lift Siodmy.

69.

strona: 70

70.

Dozoru Domowego

- 1: cudze imienie/ ták ku wodzie ná wierzchowifko/ iáko y w zwodę
2: z vpuftu ná doł.

- 3: **L**odownie w dworzeczech/ gdzie Pan bywa/ máią byđz opátro=
4: wáne: áby lod nie ginął/ á ná czás zímie był chowan.

- 5: **K**to chce dobrze żyć/ á nie vtrácác/ w Iešieni obráchuy wšzytek
6: rok/ ták Pánie/ iáko chudy. Bo czegoć nie doftánie z nowego/
7: łácwiey opátrzyłz/ niż ná Wiofnę. Bo y Wenecya/ przednieyŕze
8: ná świećie miásto/ tym wiele ludzi ŕpołu záchowác może: y choć
9: ná wodzie siedzi/ tám opátržnością y rzádem wšzyftkiego więcey
10: niż kędy.

- 11: **B**ydło nie godne ku chowaniu ná Wiofnę wypafzay/ przez Lá=
12: to ktore nie vtyje/ zbyway: á nie ftáwiay tákiego: bo tá iuż z
13: głupftwá ŕzkodá.

- 14: **K**iedy rzepę z dołow wybieráią/ tedy máią zaráz wybrawłzy o=
15: ny doły záfypác: bo ten páfek/ gdy go w doły nie wfypie/ gdy
16: wiátr wftánie pole powieie. tákze też w boru kędy karcz kopáią.

- 17: **W**Iešieni lepiej w ŕkorách nákupić bydłá do ŕolenia/ niż ie ná
18: rynku bochy kupowác: bo zábiiáiac po kilu ná tydzień/ tedy mu

19: podroby zołtana. ále doyrzreć áby łoy z łkorą nie zginął: bo to

20: przy wielkich rozchodziech lepiej niż pacierz vmieią.

21: **D**rwá gdy rąbią kmiotkowie/ káždy ná fwą gromádę kłásć ma.

22: **T**eż gdy młocą/ tedy káždy ná fwą gromádę ma słomę kłásć: á=

23: by poznać ktory źle wymłaca.

24: **W**Dworzech wielkich/ w Zamku/ łuche łuczywo y drwá rąbio=

25: ne máią bydz: bo tego nie nádąży.

26: **P**o ś. Iádwidze śiac nie ma/ ktoby iedno chćiał mieć pożytek.

27: **K**miećcie nie máią łobie pierwey wozić niż Pánu/ y tám kędy

28: dziešiećiny niemáľz.

29: **P**ámieć czynłzowa. O ś. Marćinie czynłz ma bydz odbieran

30: włyłtek rázem: przelzłego roku rełte/ Kápłuny/ Iáycá/ Gęśi/

31: Kury/ Chmiel/ Owies/ Sery/ Kokofzy/ Konopie/ Pńzenicę/

32: Zyto/ Miodowe dani/ młynłkich łpy włzelłkich koniec ma bydz:

33: Pierze/ Puchy/ Wełny/ poważyć y odebráć.

Ogro=

strona: 71

Liłł Siodmy.

71.

strona: 72

72.

Dozoru Domowego

1: Ogrodne rzeczy/ Cybule/ Kápułty/ Márchwie/ Páłternaki/

2: Rzepę/ to włyłtko vprzátnać/pomierzyć: Cebule popleść/ Czo=

3: łnek/ Cwikłę.

4: **P**rofo pomłóćć/ śiemioná łniáne/ konopne: potym naśienia

5: ogrodne włzelákie/ Rzepę/ Rozłádę/ Cebulę/ Márchwiáne/ Pá=

6: łternakowe/ Piotrułzki/ Cwikły/ Sáłaty/ y inłze włzelákie naśie=

7: nia/ ták teź y ogrodnikowe/ to wśyftko pomierzyć/ á drugie po=

8: ważyć/ y ná pílmie mieć.

9: **W** tenże czás wśeláki przyplódek/ ftádá/ bydłá/ owiec/ koz/

10: świni/ licźby doyrzeć: przyplódek fpifáć: piątnowáć/ znáko=

11: wáć/ ftádá ná vdzie/ infzy dobytek wśyftek ná práwym vchu/

12: Páńfki dobytek: á gdzieby Vrzędnicze/ Páfterfkie/ álbo czelá=

13: dźi ktoreykolwiek było miedzy Páńfkim/ to ná lewym vchu/ tá=

14: kimże piątnem. Ptáftwo teź wśelákie/ Kápłunow/ Kurow In=

15: dyifkich/ Gęsi/ Káček/ wydatek od Sworek i przyplódek wie=

16: dzieć: tákże teź y láiec wydánych z folwárkow do podruny ál=

17: bo do fpizárniey: y wśyftkich rzeczy/ co ná Dworę należą.

18: **W** tenże czás fkory od wśyftkich odbieráć/ znákom/ piątnom

19: fie przypátrowáć: támże zaráz ná obow czeládzi oddáć.

20: **W** ten czás Vrzędnikom przędziwo pod licźbą ośtáwowáć: á

21: to ma byđź wśyftko á wśyftko fpzátziono/ poczołano/ powa=

22: żono/ przed ś. Marćinem. á kiedy noc roście/ áby to było roz=

23: dawano przáść kmiotownam/ dla łatwieyźzey ich pracy/ y po=

24: ki wielka noc. ośtátek około przędziwá/ fzerzey opifałem w wiel=

25: kim Inwentarzu.

26: **T** támże zaráz Vrzędnikom rozdáć pámięty/ gdzie czego trzebá

27: źimie budowáć/ iáko máteryey przyczynić/ tákże ftátkow wśe=

28: lákich/ gdzie á iáko/ do czego port álbo czyn iest.

29: **W** dworskich folwárcech gnoią cebule y rzepy/ kápufty/ y infze

30: ogrodne rzeczy/ y fádowe tákże: coby miáło zgnić/ to przedáć:

31: á ieśliby nie przedano/ tedy to fkarmić/ álbo ná rozchody dawáć:

32: á ieśliby tego nie ziedźiono álbo nie poprzedano/ tedy to lepiej

33: świniámi álbo bydłem fkarmić/ niż zgnoić.

34: **N** á kápułtę w káżdym folwárku iednákiey miáry łtągwie bydź

35: máią/ nic iedná drugiey wietłza/ iedno wlyłtko pomierne.

Pifác

strona: 73

Lift Siodmy.

73.

K

strona: 74

74.

Dozoru Domowego

1: **P** ifác záwždy kiedy ktory łtaw łpułzczą/ y ktorego roku.

2: **C** okolwiek á ktorego czáłu połtánowi Pán y nápisze/ nie prze=

3: łtępowác: nie wymawiaiąc fie niepámiećią: gdyż ná píłmie to

4: bydź ma.

5: **N** abiały verifikowác częłto od Pániey álbo od łtárfzey Dwor=

6: ki przy folwárcech/ wiele ktory tydzień może vzbierác: w puł

7: látá odbierác raz/ á drugi przed ś. Marćinem: á po ś. Marći=

8: nie począc przedáwác. á coby fie do Zapułt nie wyprzedáło/

9: przed Wielkánocą/ áż ku Swiátkom dobry czás. A ná prze=

10: day w dziełzki gliniáne/ ktorych miárá według wielkiego In=

11: wentarzá kwart 22. á do łwego wychowánia fáłki mieć. Sery

12: grofzowe mieć do przedánia/ do rozchodu pułgrofzkowe.

13: **T** worzydłá ná fery i dziełzki ná máłto/ by w piąćidzieśiát mil

14: miał Pan imienie/ tedy iednákiey miáry y wagi máią bydź w

15: káżdym imieniu.

16: **M** áłto do rozchodu kwartámi miárá. A kędy czeládzi máłto

17: dawiaią/ tedy kwartá/ puł kwárty/ ćwierć/ puł ćwierći/ mieć do

18: tego drzewiáne łfoiecłki/ co ná iednego/ ná dwu/ ná trzech/ ná

19: czterzech: bo iáko łer z chlebem odpráwuia/ ták też máłtem do

20: chlebá odpráwować może.

21: **P**iątná ná máłlnych łtátkách kázda Dworká ma mieć/ dla łał=

22: łzu y nieochędożności mleczná: áby cudzego zá łwe nieudawáá.

23: **G**onty/ Gwoździe/ Smołę/ Cegłę/ Tárćice y włzelákie rzeczy/

24: to iełt czyny/ porządnie odbieráć: to iełt Gonty/ Gwoździe/ li

25: czyć/ brákowáć. Smoły pełne becżki odbieráć/ ktorey bárzo

26: wiele ma bydź/ kędy Szkuty budują: y łtare mázáć trzeba: y dla

27: wozow teź ma tego bydź ná zamiar záwždy/ á wczás. A ty be=

28: czki łkoroć łie wyprożnią łmola/ ná iedno mieyłce chowáć: bo

29: łą potrzebne.

30: **G**łowáte konopie iż łą poznieyłze niż inłze przędziwo/ kiedyby

31: łie omiełzkáły/ tedy ná Wiołnę zetrzeć: á ná Swiátki máią bydź

32: włzędzie potárte y powáżone: bo to nie ma bydź w izbie łufzono.

33: Załiewki ták dworłkie iáko chłoplłkie przeiecháć/ á iáre tákże

34: teź ná Wiołnę: tákże teź vgorow/ y łprawy roley/ kiedy czás.

Dla łie=

strona: 75

Lift Siodmy.

75.

K ij

strona: 76

76.

Dozoru Domowego

1: **D**la łieci y powrozow nie czolánych konopi trzeba zoláwo=

2: wáć/ do płócién te czoláć.

3: **D**worki máią wedle załługi á wielkości y łprawy około przę=

4: dźiwá kmiotowny odpráwować/ ktore teź łobie máią przáść

5: połowicę roku/ á połowicęPánu [!]: bo odrobiwłzy dworłką ro=

6: botę/ będzie miáá czáfu dołyc przáść łobie.

- 7: **W**ieńce Cebule máią byđź po pułtoru łokciu plećione/ dwiema
8: álbo trzema rzędoma iefli drobna/ iednym iefli rośła Cebulá.

- 9: **N**ác rzepną/ liście kápułtne/ po gorách fułzyć: dla świni ná
10: źimę.

11: Pieńza robotá.

- 12: **P**ieńza robotá ma byđź we złą drogę/ w niepogody: y ná Wio=
13: ínę/ kiedy chude konie/ choć podeśchnie: kopániná/ grodza gár=
14: dliny wiązanie/ drew rąbanie/ flupow lochowanie/ dyłow do
15: budowania ćiofanie/ ftátkow ręcznych robienie/ gwoździ/ gon=
16: tow/ gnoie z chlewow wymiotać/ młócić gdy co iest á potrzebá/
17: poprąwić zamkow/ dworow/ siedlińk/ taczkowa robotá y wśzel
18: kie ręczne roboty: y káżdą przemyślic/ áby fwego czasu robiona
19: bylá/ á te ręczne roboty pod dáchem robić. Czynu w dobrą dro=
20: gę nágotowác/ áby sie rzeczam/ dla nieopátrzenia/ nie odwlokłá
21: odpráwá. A ktory Włodarz pośledzey záśieie albo ktorą robo=
22: tę zrobi/ chłofte: tákże y chłopu/ choć y fobie omieszka.

- 23: **C**o íprzężáiu nie máią/ iest o tym w Inwentarzu: á to druga:
24: W dworze mieć woły/ klácze/ co iemi niech robią. A może też y
25: fobie tymże byđłem záśiac rok álbo dwa: á iefli sie nie wfpomo=
26: że/ iuż prozno o nim rádźić. A tego byđłá co nim táki robi/ Dwor
27: nik/ Páfterz/ Włodarz ma doyźrzyć: bo táki robotnik zgubi ie
28: iáko y fwe.

- 29: **S**koro záśiawłzy/ Profo tłuc ná lągły/ áby potłuczone były/
30: by ich nawięcey było/ przed Bożym národzeniem: bo to do
31: Gdańfká trzebá nágotowác.

- 32: **W**tenże czas/ przy czynńzach o ś. Marćinie/ ma byđź Práwo
33: we wzyłtkich imionách/ y káżdey krzywdy przefłuchanie.

strona: 77

Lift Siodmy.

77.

K iij

strona: 78

78.

Dozoru Domowego

1: **W**iny doroczne/ y wżyŃtki porządki/ máią bydź Ńpifáne: bo V=

2: rzędnikowi niebezpieczna rzecz dáć ie wybieráć.

3: **Okolo Wyteczy.**

4: **O**koło wyteczy naprzod znáć/ áby zaráz pod wieś woźili/ ták

5: iárzyny iáko ożiminy/ ná gromádzie kopy rządnie wkładáiąc/

6: nie mniej w kopie áni więcej: chyba oŃtátku ták áby iedno było.

7: **P**roŃá/ Tátárki/ wczás Ńiac/ dla rozpuŃzczenia bydłá wczás.

8: **Z**polá nic nie młócić: á w dworze w nowe żyto ma bydź/ co lu=

9: dźiom dáwáć/ á tym záŃie Ńiac.

10: **W**ytykáiąc z pułłanká/ kopę wypuŃć wżyŃtkim: okrom niepo=

11: Ńłufznego: á kędyby kopy wielkie żęli/ tedy po pułłkopy wypuŃć.

12: **P**roŃá doyrzeć/ bo ie wyminiáią przed wyteczá.

13: **V**rzędnicy y Włodárze ták w dworze kopy máią żáć/ iáko v

14: Kmieciá: áby w dworze kopá była ták wielka/ iáko y Kmieca.

15: **V**erifikácyá do iednego głównego folwárku ma bydź wożona.

16: **K**iedy Ńpifuią RegeŃtr dźieŃćinny/ ma káždy chłop prawdę/

17: wiele náżáć/ powiedáć: gdyż co Ńie názbýt znajdzie/ do

18: dworá zábráć Wytecznicy powinni.

19: grafika

strona: 79

Lift Siodmy.

79.

strona: 80

80.

Dozoru Domowego

1: grafika

2: **LIST OSMY.**

3: **Zimá.**

4: **P**oczyna sie Zimá od świętego Marciná: tám iuz oko=

5: ło zówarcia porządneho bydła w oborze/ y poftáno=

6: wienia wołow/ wżyftko rządnie rozrządzić.

7: **D**o karmienia wołow rządna czeladź ma bydź/ bo nád niemi

8: nie zówfze ftać może: á gdy ie karmią/ pilniey tego doglądác/ niż

9: koni/ y doyźrzyć karmiey: bo ná tym ieft wżyftko/ áby vmiał

10: dawác: á żeby zówždy miał zgoniny y plewy nie zeprzále: síá=

11: ná áby nie wlokły: owa káždy rzecz y rządnie náuczyc.

12: **W**oły áby nie przemárzły w mrozy od lodu kiedy noc márznie/

13: podłogi álbo bruku trzebá/ coby od nich ściekáło.

14: **A**od Ieśiennych niepogod wołow ftrzedz/ y wczás wedle ro=

15: zumu á czáfu poftáwić: á karmić rządnie: vczyć sie też tego od

16: mądrych gośpodarzow: á czeládzi z pilnością doglądác: kar=

17: miá też rozrządzić.

18: **M**łócić/ drwá rąbic/ y infzych/ náprzyczyniác brożyn do bro=

19: gow/ do grodze y żerdzi/ tego źimie przyczynić: y myślic też o płu=

20: gu/ o woźie/ o bronie. A kiedy drwá wożą/ áby káždy Włodarz

21: z fwey wśi/ ze wżyftkiemi chłopy/ do lálá rázem iechał/ y z lá=

22: lálá do dworu rázem przyiechał: y tego doyźrzyć/ áby wozy iedná=

23: kie nákládáli/ y wŕzyfcy wyieždźáli.

24: **V**rzędnik/ gdzie ma Pan imienie nád portem/ á drwá Pánu

25: Ípuŕzcza/ tedy ten co ie ná mieyfcu odbiera/ tákże ie ma pod tąż

26: miárą ná mieyfcu/ gdzie ie Ípuŕzcza/ oddác: á Vrzędnik ty drwá

27: ma miedzy koły wkładác/ coby ie mógł zmierzyc. y do dworá ku

28: Íwey potrzebie tedy ie ták lepiej wkładác. Bo Vrzędnik iednego

29: dnia raz Íprobowawŕzy/ łatwie drugi raz obaczy/ iefli mu Włó=

30: darz Íprawiedliwie doyźrzał: y iuż drwom od tego czáfu miárá

ma bydź/

strona: 81

Lift Ófmy.

81.

L

strona: 82

82.

DozoruDomowego

1: ma bydź/ wedle licźby Kmiotkow do onego dworá. tákimże teź

2: wymiárem ná dworfką potrzebę wozić.

3: **Z**imie Ítátkow wŕzelákich przyczynić/ ták tych co domá vrobić

4: może/ iáko teź kupnych: á zwłáŕzczá te Ítátki co ie ná imieniu ro=

5: bią/ nie tylko do iednego imienia/ ále y do innych przyległych: kę=

6: dy lál leśne/ gdzie Zdun z gliny/ kędy Kowal żelázne: owa ták/

7: kędy co bydź może: á tego pilnie Ítrzedz/ áby wŕzędy przybywá=

8: ło/ á nie vbywáło.

9: **N**óŕzow roźnych/ co łomę noŕić/ inŕze co do žytá/ łopat do o=

10: bijánia brogow. A ty Ítátki Páŕterz ma chowác/ á Włodarz ál=

11: bo Vrzędnik ma doyźrzeć. á tego žimie náprzyczyniác.

12: **M**a Vrzędnik doŕtátek węgla mieć w dworze/ kędy Kowal ieŕt

13: we wŕŕi. Smoły teź do wozow žimie przyczynić/ áby tego nie

14: Ízukać kiedy trzeba: ma to wŕzyŕtko czáfu Íwego ržádnie przy=

15: czynić/ kędy porth tego. Nie iedno źimie/ ále y lecie fmołę tłą.

16: **C**zynu do koł/ do wozow/ takiego co z łuchego rąbią dofyć przy=

17: czynić/ łzpice/ dzwoná/ kędy wozy nápráwuią: á to źimie wczás

18: nágotowác: bo to co z mokrego vrobi/ nágotuie/ kiedy chce.

19: **D**o kominow/ Zimie/ w Iešieni/ drew/ łuczywá łuchego/ fmoł=

20: nego/ rządneho/ nánošić/ y ma bydź w łufzey ná mieycách niepo=

21: trzebnych ku łchowániu y miełzkániu. A Látu iáko folgowác

22: trzebá/ ták teź ma gołpodarz pomnieć ná łłomę bydłu/ gdy ma

23: gumno záchowác. y ná robotę pomnieć: bo kędy dwa álbo trzy

24: vrodzái záchowa/ młodźbá będzie pewnie źimie/ y będzie łtałá

25: zá źniwá: á k temu ielzcze máły dzień. A ták w ten rok ktorego

26: gumno záchowywáłz/ miey oko ná łłomę/ ná drwá/ ná grodzą/ y

27: ná budowánie.

28: **C**zeladź zapłátą/ przyodźiwániem/ dobrze opatrzyć: á doyz=

29: rzeć/ áby teź káždy/ co nań należy/ był pilen łwego.

30: **B**ydło dobrze karmić/ y pilnowác go/ odłęczyc ochędoźnie kar=

31: mią: łłomą rządnie łzáfowác/ kiedy iey máłó. A gdy łie odprá=

32: wi rządnie żywność bydłu/ tedy iuź łłomę coby niepotrzebną ro=

33: zumiał po gumnie rošciełác/ áby butfiálá/ á potym ią ná oborę

34: przełozyc/ że iey bydło przedepce: á ták łie rychley gnoy vczy=

35: ni/ kiedy go wywiezie z źimy ná wiołnę. á to tám ma bydź/ kę=

36: **dywielki** [!] zbytek łłomy.

Zimie

strona: 83

Liłł Ofmy

83.

L ij

strona: 84

84.

Dozoru Domowego
<http://rcin.org.pl>

1: **Z**imie wietlższego rozmyŃlu trzeba niŹ lećie/ bo lato łamo vká=
2: zuje robotę/ zímá bárzo rádá kaŹe proŹnowáć. A kto zímie pro=
3: znuie/ ten lećie muŹi bydŹ leniwy: bo mu to muŹi przeŹkadzác/
4: iŹ zímie nie przemyslał potrzeby tey/ ktora letnim potrzebam
5: przeŹkadza. A ma to pomnieć káŹdy/ iŹ czego omieŹka czáfu
6: Ńwego/ Źe tego nie vgoni áŹ w rok/ álbo nigdy. Bo co zímie ma
7: bydŹ/ lećie nie moŹe bydŹ: co w leŹieni ma bydŹ/ to zímie nie
8: będŹie: co ná WioŹnę/ to teŹ Lećie nie będŹie. y KŹieŹycow czá=
9: fy tákoweŹ/ co iednego omieŹkaŹ kiedy czás/ drugiego nie vgo=
10: niŹ. A ták roku czekáć dłuŹo y przykro/ co prze niedbáłoŹ álbo
11: niepámięć opuŹciŹ.

12: **S**ieci ná ryby rozmaíte/ do wielkich y málych Ńtáwow/ dŹiáć/
13: y Ńkręty ná powrozy do nich mieć gotowe. Bo kto ma ryby/ á
14: Źieci nie ma/ bárŹiey Źie záwiedŹie/ niŹ ten co ryb nie ma: zwłá=
15: Źczá kędy ieŹiorá Źá/ tám ieŹcŹe więklŹa Źzkodá/ gdy káŹdey po=
16: gody omieŹka/ dla nieŹpoŹobienia Źieci/ kto wczás o tym nie
17: przemyŹli. Przytym teŹ kto ma wielkie wody/ trzeba mu teŹ
18: tákie mieyŹce mieć/ gdzie ie záchowáć: chceli mieć ryby ná czás
19: káŹdy potrzebny.

20: **G**dŹie rybniki Źá/ á ryby zwykły oddycháć/ máiá to zímie opá=
21: trowáć/ iákoby mogły ryby trwáć/ á nie pozdycháć.

22: **K**ędy puŹcŹa á Źwierz ieŹt/ o Źieciach áby ich przyczyniáł co rok
23: ma Źie Źtáráć. Ták teŹ ná káŹdym mieyŹcu záiáćá naydŹie: Źiatki
24: ma ŹpoŹobić/ áby v Kmiotkow álbo w dworze były/ iákoby Źi=
25: mie ná Źniegu/ álbo proŹnych czáŹow/ mogł nietylko Źiebie/ ále
26: y Páná/ Źwierzynká opátrŹyć/ á kędy Pan nie myŹliw/ przedŹię
27: záiáćá rad iada. Sieci záięće ieŹli nie wŹyŹcy tedy pięć Kmio=
28: tkow mieć máiá: á ieŹli kiedy czás moŹe bydŹ/ záiáć v VrŹe=

29: dniká dla Páná ma bydź.

30: **Z**yto ielli ma bydź przedawáne skoro przed świętym Marci=

31: nem/ o tym myślic/ y rádźic sie ma w tym Páná Vrzędnik odle=

32: gły/ co z tym ma czynić: á ma dáć Pánu znác/ co zá drogości on

33: kray potrzebuie.

34: **M**áty/ y do Komieg kiczki/ kulki/ gwoździe/ to ma bydź robio=

35: no kiedy nawiętfa noc: bo to przy świetle zwieczóra y przede=

36: dniem zrobi domá: á zá pewne miáry dzień odpuścić: y tym

podobne

strona: 85

Lift Ośmy.

85.

strona: 86

86.

Dozoru Domowego

1: podobne roboty/ tákże też tych czáfów odprawowác. á ma sie

2: to odpráwić przed Bożym národzeniem.

3: **K**iedy sie gumno záchowywa kędy trzy dni robią/ tedy iedno

4: dwa dni robić máią/ á trzeci záchowác/ ná záchowále młocenie

5: gumná.

6: **Z**rzepcow/ ktorym po dwu lat ma bydź ná Wiofnę/ nie ma w

7: tym folwárku żaden chowác ná żimę/ kędy ftádo/ ále do inźzego

8: wygnác: á ielźcze pilniey kędy w paźzy/ á nie w oborze. A wfrze=

9: głyzy Zrzebcow/ tedy bárźiey Kmiecych fzkap: bo sie Páfterz wy=

10: mowi z tego: á ftádo sźkápieie.

11: **C**żynow wśzelákich w folwárcech przyczynić/ gdzie co iest:

12: gdzie dębiná/ tám koły/ flupy: gdzie łośniná/ tám żerdzi/ dyle:

13: y wśzelákie czyny/ tám gdzie co iest: y do drugiego folwárku ná=

14: gotowác. Kto też ma co budowác/ żimie ná fániách drzewá y

15: wżelákiego czynu przyczyniay: Rzeki/ błotá/ fáníą lżey y bli=

16: żey drogę wyproftujelz.

17: **D**rwá wymiarem wożone bydź máią. á wymiar drwom ták

18: ma bydź: Ná dłuż drewno vmierzywŷy/ ták rowno máią w=

19: lżyfcy iednáko wozić/ ták łupne/ iáko kłodżinę: á dzień ieden

20: odważywŷy pilność/ miárę wżiąć/ iáko wiele wŷyfcy álbo kto=

21: ra wieś náwožilá: y ták iuż tę miárę ma ználeść záwždy Vrę=

22: dnik/ choćby y przy wożeniu drew nie był: byle w dobrą drogę:

23: bo zła zmieni ráchunek.

24: **L**uczywá kędy przy zamcech y wielkich dworzecch wiele potrze=

25: bá/ A ták dzień ieden nád parą chłopow pilnie ftać/ co go ná trą [!]

26: álbo nárábią zá dzień/ to zmierzyc wozem kmiecym drábnym/

27: co żyto wożą: y ták káždy chłop dzień ma ná łuczywie odrobić.

28: A tego łtrzedz/ áby fie to odprawowáło w Ieśieni zásiawŷy/ á

29: Zimie.

30: **K**oły do iázu dobre/ godne/ źimie w dobrą drogę nágotowác/

31: tyle ile ich potrzebá.

32: **V**fkor ná vchu dobrze roŷpráwowác znák: á to vcho/ ná kto=

33: rym znák/ przy roŷpráwiániu fkony rozpiác drewniáŷczkámí/

34: żeby był znák znáczny.

Rzezanie

strona: 87

Lift Ośmy.

87.

strona: 88

88.

Dozoru Domowego

1: **R**zezanie śiecżki bydłu/ wymiarem á rządnie/ y koleią: á zwła=

2: łzczá kędy czeládźią rządną domową tego nie rzeżá.

- 3: **M**łynarze ktorzy powinni wieprze karmić/ niechay im Vrzę=
4: dnik da chudźiki rofle: á tego doyrzeć/ áby ich Młynarz ple=
5: wámi przy łwych nie karmił. Acz czásem w mieście máło nie
6: wtąż przyidzie vkarmionego kupić: iefli to nie zá dań Mły=
7: narz karmić powinien.

- 8: **S**łomy wiele/ bydłu/ łtádu/ owcom/ kozom wychodzi: przecho=
9: gdy łie tráfi zły vrodzay/ tego pomienionego dobytku przecho=
10: wywác ludzie nie mogá. **Remedium** tákie ná to może bydź/ kto
11: chce áby łporá łłomę miał/ ladę z kofá do rzezánia łiecźki/ á ko=
12: cieł do grzania wody mieć/ tedy łie łátwiey łiecźká niź łłomá do=
13: bytek włzeláki przechowác może.

14: **P**amięć do Szkut porządneho łádunku.

- 15: **S**zkuty máią rzádnie wychędożyć Fliši przyłzedwłzy/ á łtánáć
16: ná dobrym mieyfcu/ á ná wodźie záwždy/ coby w cífzy.
17: **I**eden ma bydź co ich dogłádác ma/ áby nigdy burtá ná łiemni
18: nie leżálá/ áni łie lodu bałá.
19: **N**á łozach máią łtać/ ktore máią bydź záwždy ná zamiar w do=
20: mu álbo we dworze: bo liny drogie we Gdańłku. Szkuty máią
21: łtać wwiázáne v łtaby y rufy/ łodźie włzelákie tákze: y tenze ma
22: dogłádác czołnow.
23: **N**amniey raz we dwie łecie mázác ie łmołá rzádnie.
24: **S**tátki włzelkie/ żagle/ powrozy/ kotwy/ pobiegi/ tárćice do o=
25: łzywánia/ łafki/ poiázdy/ perły/ łzufle/ y káždy namnieyłzy łtá=
26: tek/ pod kluczem gołpodarzá Sterniká náznáczonego ma bydź:
27: ták teź **kuchienne** [.] łtátki/ y włzyłtki łzkutne: á czego nie dołtawa/
28: źimie przed Gody opátrzyć. <http://rcin.org.pl>

29: **R**egelstr/ co z ktorej szkuty wymierzaią we Gdańsku/ ma bydź

30: wczyniony: aby ie y napotym nie przeładował.

Ten co

strona: 89

Lift Ofmy.

89.

M

strona: 90

90.

Dozoru Domowego

1: **T**en co pływa/ y ten co szkut dogłada/ ma wczas przemyślac

2: smole/ y káždą potrzebę do szkut: aby było przed Bozym naro=

3: dzeniem dwie niedzieli/ czego iedno trzebá.

4: **M**aty wymiarem robic/ miare ich wiedziec iako wielkie/ iako

5: ich wiele trzebá na ktora szkute/ to na piśmie wzyftko miec. a

6: maia ie robic poki noc roscie/ przed Godj opatrzyc dwie niedzie=

7: li: aby nie mowil/ Owozci nam mat nie dostalo/ dla ktorych sie

8: sila omieszkać musi spuštowi: a woda opada.

9: **S**truż aby fuchy a wczas bywal w koziel wlozony/ w zamknie=

10: niu albo w sadu kedy.

11: **S**ternicy/ Fliši/ aby nie omieszkiwali/ a doma Sternikom po

12: grofzy 15. doplacay/ a Flifom po 5. a w domu zaraz skoro wysie=

13: da/ a szkute wychodoza/ y na lad wyftawia.

14: **S**trawa Flifom na káždą szkute ma bydź spifana osobno/ bo to

15: lacwie zachowac/ gdy ich wiele poplynie: a ma to bydź wedle

16: szkut/ a chlopow/ po wielu na ktorey robi.

17: **T**ego strzedz/ aby zadnej rzeczy nie szukal dopiero kiedy la=

18: dowac.

19: **N**owych powrozow nie kupować/ aż stáre oddádzą gofpoda=
20: rze szkutni.

21: **T**ego wżego ma doyrzeć/ co do Gdańfká pływa z tym stár=
22: szym Sternikiem/ co go gofpodarzem szkutnym piżą/ áby to ták
23: było/ á wczás wżyftko.

24: **K**áždy fie ma stárác/ áby ná Wiofnę napierwey przed infzemi
25: był we Gdańfku.

26: **O**szpichlerzu stáray fie káždy/ coby wozem nie ładował/ tyl=
27: ko pieszym: gdyż drogá ná Wiofnę zła: Kmiotkowie tym vboże=
28: ią: bo mu w dobrą drogę łácwiey dwie furze vczynić y trzy/ niźli
29: we złą raz.

30: **D**o ładunku wory dobre máią mieć: bo żyto pfują. á by im nie
31: ginęły/ ma káždy mieć znák ná nim fwoy ofobny/ á drugi znák z
32: kádehy wsi iednáki: á Włodárze máią tego doyrzeć. A kędyby

doyrzał

strona: 91

Lift Ofmy.

91.

M ij

strona: 92

92.

Dozoru Domowego

1: doyrzał ieden drugiego w złodzieyftwie/ ma czworáko záplá=
2: ćić/ á chłoftę od wżyftkich ma wziąć/ ták áby go káždy vderzył:
3: á from tám bárzies niź plagá chłopá boli.

4: **T**ym porządkiem zá ieden dzień náładuie.

5: **Z**yto niź poczniesz ładować wżyftki rzeczy do żywności y szkuty

6: włáduy/ bo to nie gromádą/ Kmiotki odpráwifz: á Fliśi fkoro ży=

7: to poczną ładować máią bydź/ y ftrawę im iuż dác/ á dzień ná=

8: znaczyć namniej trzeći przed tym.

9: **O**koło chlebá porządek táki: w folwárcech wżędy po dwu pie=

10: cu dofyc: máiąc Páni Stára záfwe do siebie ze wśi pomoc/ w

11: káżdym piecu namniej po trzy pieczywá fpiecze.

12: **S**zyper ma żyto pierwey mierzyć łobie/ y klucz wźiác dla pręt=

13: fzey odpráwy ładuiąc.

14: **K**orce Gdańskie máią bydź domá/ dla próby wymierzenia we

15: Gdańfku.

16: **Z**ywność iągły/ káfze/ w beczkách to wżytko pierwey odebrać/

17: fátki/ powrozy/ lafki/ poiázdy/ y wżyftkie ínstrumentá fzkutne

18: napierwey do fzkut wozić.

19: **N**á fzkutę chodzić/ fypác żyto/ kołem nápráwić/ á bofo łado=

20: wác. bo boty á kurpie wiele zboża wźkodzą.

21: **Z**agłow ftrzedz fłác pod żyto kiedy lichtuią/ okrom wielkiej

22: niewoli: bo drogi żagiel/ á zedrze go wnet.

23: **F**liífom we wżech dżierzáwách zápowiedźieć/ áby bez opo=

24: wiedzenia żaden nie śmiał odchodzić rodżic fwoy: á tho áby

25: Sternicy fwoi opátrowáli/ y o káżdym wiedźieli.

26: **O**zbiegach záfwdy ná fpuście pieczą y ftárání mieć.

27: **T**en Szyper kiedy nie płynie/ ma oddác drugiemu wżyftko/

28: álbo kiedy odftáie/ z regeltru: y regeltr podpisány zoftáwić ma.

29: **G**dy fie ná kilku mieyfcách ładowác ma/ iáko ieft wiele w kto=

30: rym Szpichlerzu żytá: á wiele też ktora fzkutá nośi/ wiedźieć.

strona: 92

Lift Ofmy.

93.

M iij

strona: 94

94.

Dozoru Domowego

1: **S**zkuty drugie gdy kto chce naprzod pośląć/ rozrządziwfy lu=

2: dźi do ładunku/ áby rázem ładować v káždego Szpichlerzá/ á=

3: byś nie pátrzył áno cię od tyłu mijaią: á szkodliwa rzecz/ pozad

4: do Gdańká przyść: druga/ chłopow czekaiąc drugich karmić nie

5: będziefz/ bo sie rázem wżyftko będzie odprawowało: y wodá

6: nie vćiecze/ co więc wielka szkodá z omieszkanie bywa.

7: **R**amy gdy sie ślą do Gdańká/ nie ma ich brác Szyper/ áż mu

8: ná nich nápiřą fład fą/ y dokąd ie ma odeřać.

9: **I**eśnienny řpuřt teř wczás odprawować/ áby řzkuty nie zámárz=

10: ły/ z pomocą Kmiotkow/ áby żytá pożyczyli/ á káždy áby v siebie

11: námłócił/ ktore Vrzędnicy máią oddać fkoro zářiwfy: řadney

12: rzeczy/ nie robić áż sie żyto odda: y gdyby sie go pierwey Kmiec

13: vpominał nizli mu ie oddal/ niełáfkę Páńfką ma odnieř Włó=

14: darz álbo Vrřednik.

15: **M**átá ma byđ wřerz iáko řłomá dwá kroć wyřoka/ á wzdłufz

16: ná cztery łokćie.

17: **Z**adátki ktore Sternicy Fliffom zádawaią/ ná mieyřcu iefzcze

18: Szyper ma nápiřać ná Regelřrze w domu/ bo tego zápá=

19: miętywaią. Experiencya.

20: grafika

LIST DZIE=

strona: 95

strona: 96

96.

Dozoru Domowego

1: grafika

2: **LIST DZIEWIATY.**

3: **Wiofna.**

4: **I** Ako swięty Paweł minie/ Mięfopufty fie przybliżaią/ á

5: Wiofna z Látem nádchodzą/ iuż o naśieniu myślic: fkoró

6: puści/ orác/ śiac/ grodżic: á tak grodżic/ coby ná drugi

7: rok grodżic nie trzebá/ poki śiew nie nádciągnie. A gdy fie iuż

8: śiac godzi/ nie odrywác fie od śiewu: chyba żeby fie zápalilo/ w

9: ten czás bieżec gásić: á to opátrzyć czáfow próżnych przeżłych/

10: coby miało przeżzkodżic: chyba z rozkazánia Pánfkiego.

11: **R** zemieflniká do budowánia dránic/ drzewá/ tárćic [!] / gontow/

12: y do wżelkich robot naiemnego/ ná Wiofne/ kiedy dzień wielki/

13: iednáć ma Vrzędnik: á fwemi poddánemi y Zimie y w Ieśieni y

14: ná Wiofne robić może/ ktory ośiadły/ álbo ktorego domá zów=

15: fze chowa.

16: **B** udowánie wielkie ná Wiofne záczynác/ wiele przyczyn po=

17: żytecznych obaczy káždy: ále miedzy infzemi/ że drzewo trwałe/ y

18: robacy ie mniefy toczą: k temu/ fundámenty nalepiey fie zákładác

19: mogą.

20: **D** eskámi pobicia ma fie káždy ftrzedz/ bo zimie tak wiele śnie=

21: gu bywa pod nimi/ iáko ná dworze: gontámi w mech pobijay/

22: wydziefz śniegu: wżákoż káždy vbogi ftrzeż fie y gontow/ bo ty

23: ogień nawiętfzy mnożą gdy fie zaymą/ y gásić fie nie dádzą: k te=

24: mu wnet fie prężą/ co znác po owym/ gdzie dách przeciw połu=

25: dniowi/ że co lat kilka látác trzebá. W glinę pożyway gárdliną

- 26: álbo trzcina: á nie maźli trzciny/ tãrgãną łomã kitek nãwiãza=
27: wŕzy/ to mãło krocey trwa niź gãrdlinã: łomã tãrgãną nie po=
28: trzãłay: bo to sílna łzkodã/ robić co rok/ co tãż robotã do dziešã=
29: ći lat moźełz zrobić: iednãk gãrdlinã w podmułk dobrze połožo=
30: na/ lat trzydziešci trwawłzy potrzebem bẽdzie.

31: **N** á Wiofnã trzebã rolã nabãrziey rozumieć: bo w Iešieni tyl=

ko żyto

strona: 97

Lit Dźewiãty.

97.

N

strona: 98

98.

Dozoru Domowego

- 1: ko żyto á pŕzenicã oźimiã šieię: ále nã Wiofnã wŕzelãkie zboża y
2: ogrodne rzeczy/ tedy potrzebuiã fwey pracey: łã tãż rzeczy kto=
3: rym potrzebã w Iešieni rolã gotowãć. A zboża źãdnego nie šiac
4: iedno chãdogie: bo nie krzywdã Włodãrzowi Pan wczyni gdy
5: mu żyto zãbierze/ kiedy mu chwaftu nãšieie y nie wplewie/ á ie=
6: go łie cudnieyŕze vrodzi.

7: **K** ędy zboze źãdne/ zwłãzcžã iãrzyny/ pošieie Włodarz/ ma to
8: łobie zãbrãć/ á tãk wiele oddãć cudnego: bo to złošciã nie przy=
9: godã czyni/ nie doyŕzawłzy.

10: **V** gor orãć poczynãć kędy nadãłzy pierwey/ dla pałzey/ zwłãłz=
11: czã kędy czãš nã pałzã: á tãm kędy zgnioione role pošlady orãć/
12: dla pałzey y dla šian: bo nã wielu mieyłcãch moze šiano pošiec/
13: toź orãć.

14: **N** á vgor gnoy wozić: á to tãk wŕzyłtko porzãdnie łprãwowãć/
15: áby łie kãžda rzecz wczãš łprãwiłã/ y kãždemu mieyłcu nawo=
16: zu dołtãło.

- 17: **C**hmiele fádźić/ bo ten w wielką drogość wchodzi: y ná rzę=
- 18: dne chmielniki fie fádźić: y ná iedno mieyfce gdy fie rodzą cho=
- 19: wác/ co nád potrzebę do wychowánia. Skrzyniá do długiego
- 20: chowánia ma bydź porządna z tárćic/ według potrzeby/ vczy=
- 21: niona: w drogość że to pieniądze niemáłe vczyni/ dochowawfzy.

- 22: **O**koło fzczepow w fádú wilki obrzezác/ y niepotrzebne rzeczy o=
- 23: pátrzyć/ fzczepy okopác. Ten co fad zámýka/ áby pilnie zówzdy
- 24: obchodził fad w koło/ pátrzáiąc iefli kędy dźiury niemálsz: á ie=
- 25: śliże ieft/ kazác zápráwić/ á zwáfzyczá kędy owoc ná fádú. Expe=
- 26: riencya vczy: bo chłopá w fádú vchwycono. á iefli ślad naydzie/
- 27: pilnie tego ftrzedz/ á rozumem fie tám fprawowác. A mowię/ o=
- 28: kopác fzczep/ iefli był ná zímę obłożony gnoiem/ álbo iáką mierz=
- 29: wą: bo trawę od niego odgárnáwfy co mu z rofą wilgotność
- 30: dawa/ vfufzyłbyś fzczep.

- 31: **L**ecie/ nigdy do fádú koniá áni żadney rzeczy żywey puřczác nie
- 32: ma nikt: bo fámiz Vrzędnicy ták czynić zwykli/ náfzczepiwfzy/
- 33: ogrodziwfzy kořtownie/ lećie dla leniřtwá/ řwego włáfnego ko=
- 34: niá puřci/ że mu bliżey niż do pářtewniká: á o to nie dba/ iz co
- 35: náfzczepił w niwecz fie obroći: tákże Dworki ćielętá: bo ich in=
- 36: tratá doroczna/ á fad wieczny.

Vrzędnik

strona: 99

Liř Dźiewiáty.

99.

N ij

strona: 100

100.

Dozoru Domowego

- 1: **V**rzędnik ma řpiřác porządek vřtáwiczny około řzkut/ y řprá=
- 2: wowác rządznie/ y ma rozmierzyc řtrawę ná ieden dźień/ y ma

3: wiedzieć wiele wynidzie coby mógł przez wiatru przyść: á iefli

4: vprzedzi/ tedy ma do łpizárniey Szyper wroćić álbo Sternik.

5: A Klucznik ma nápiłác dzień kiedy łie odbiją/ y kiedy ná zad

6: przyidą: tedy w Regeltr weyżrzawłzy/ łácwiey mu łie dowie=

7: dzieć/ co ma wroćić.

8: **S**átkow łzkutnych ćiełielłkich doyżrzeć/ áby záwłze w cáłóci

9: były.

10: **R**otman vftáwiczyń bęđác y Sternicy/ máią vkázác łtare rze=

11: czy/ y záwiełć w łchowániu gđzie to záwždy chowáią/ áby to

12: záwždy Vrzędnik y Włodarz ogláđal: á gdy łtárego nie vkażą/

13: tedy z ich pieniędzy ma nowe kupić Szyper.

14: **N**ád Wiłłá y nád káždá rzeká/ Stáwow/ Iázow/ Ieżiorek ma

15: Vrzędnik pilnowác/ iákoby požytek był: á ná łwey wodzie nie

16: ma dáć łowić cudzemu rybakowi bez naymu y požytku. Bo choć=

17: by ná łwym imieniu nie miał rybakow/ może innych mieć požy=

18: tek: iáko też bywa okołó barci. A gđzie rzeká/ zwłázczá wielka/

19: iełt ná imieniu/ á Pan ryb y czynłzow pewnych od rzeki nie ma/

20: tám tego Pána y Vrzędnikowá zła łpráwá: y ma łie to doyżrzeć

21: y nápráwić.

22: **V**rzędnik kędy nád rzeká iełt/ ma ná Wiołnę łzczubłétá/ kár=

23: piętá/ y włzeláki drob łowić/ á łtáwy tym rybić: zwłázczá kędy

24: gołpóđárłtwá okołó mnożenia ryb niemáłz: bo też tym może

25: nárybić.

26: **V**rzędnik ma mieć łtraż ná Wiołnę w powóđzi od złóđziey=

27: łtwá/ dla ryb/ nietylko w łtáwiech/ ále y w rybnikách/ kędyby

28: po polu iákie ieżiorká godne były: nie tylko ná Wiołnę ále

29: Lećie bárżiey: bo w ćieplá wodę chłóp rychley

30: webrnie/ y vkrádnie.

31: grafika

LIST DZIESIA=

strona: 101

Liřt Dżiewiąty.

101.

strona: 102.

102.

Dozoru Domowego

1: grafika

2: LIST DZIESIATY

3: Látó.

4: **L** Ato fámo robotę nákázuie: gořpodarze dobrzy po po=

5: lu fie řnują: iedno chćieć/ náuczy káźdego leniwego pil=

6: ny/ co ráno wřtawa/ y řwe roboty záczyňa: to taką za=

7: zdrořcią nie zgrzeřzyřz/ řiląc fie náđążyć pilnemu.

8: **P** lewidřá pilnowác bárzo/ nietylko w ogrodźiech/ ále y w zbo=

9: řu: niemożeli byđż więcey/ áby znařienie: bo řzkodá niemoże byđż

10: więřřa y grzech/ nieczyřtego co řiác.

11: **G** dy żniwá nářtáną/ áby wřzyřcy z wielką pilnořcią wychodźi=

12: li/ y ktokolwiek ná imieniu řiedźi/ iáko ieřt obyczay: ogrodnicy/

13: komornicy/ chářupnicy/ powabnicy/ kácźmarze/ rzemieřlnicy/

14: owa zgořá wřzyřcy/ y mřynárze.

15: **K** iedy Kmiećie poczyńaią żąc/ dáć im pokoy tyđźień pierwřzy/

16: áby zász drugi tyđźień/ kiedy w dworze poczyńą/ dźień podle dnia

17: robili: á to fie z rżádnym pożytkiem vgonić może.

18: **S** prżátanie z polá rychře/ to niemáły pożytek vczyni/ że fie w=

19: cżás byđřo rořpuřci: bo fie tłuřto może zászrzeć ná żimę. A to by=

20: dřo co do kuchniey/ puřcić ma kazać Vřzędnik w inřzą pařzą w=

21: cżás/ łkoro ná Wiołnę.

22: **K**iedy żyto wożą/ tedy wieczor Vrzędnik ma wyiechác/ y ná=

23: znáczyć poki żyto brano/ á názaiutrz wyiechawłzy obeyźrzyć ie=

24: łli łpełná/ kiedy poczną wozić.

25: **P**áftewniki áby w tákim ogrodzeniu były/ coby w Iešieni y ná

26: Wiołnę żadna rzecz w nim nie byłá/ iedno coby wroty z dworá

27: pułzczano: do ktorých koni nie pułzczác/ áż Máłztálerze pier=

28: wej go w koło obiechawłzy opátrzą.

29: **S**páši/ łzkod/ pilnowác: bo to iuz wjéłtza łzkodá/ niź niešiac/ go=

towe łtrá=

strona: 103

Liłt Dziešiąty.

103.

strona: 104

104.

Dozoru Domowego

1: towe łtrácíc: á wczás zápowiedźiec łąki y zbożá/ áby łzkodá nie

2: byłá.

3: **L**ecie ogorkow náfolić/ czego łie vczyć v gołpodarzow/ áby ie

4: ták folić coby trwác mogły: czego Vrzędnik/ Dworká/ doyźrzyć

5: ma/ y vmieć.

6: **P**łotná bieląc/ łtrzedz/ áby ná dżdzu nie legály kiedy łie zádždzy/

7: bo mu bárzo łzkodźi/ prędko zgniie: dla tego dobry gołpodarz

8: álbo gołpodyni/ blechu łie łtrzeże: gdy łie ták dobrze domá łprá=

9: wić może.

10: **L**ecie ryby łufzyć nalepiey/ kto chce dobre mieć: włzákoż zá=

11: wždy kiedy ielł tego názbyt/ á wpušćić niemałz gdzie/ tedy iey

12: łzkodá wyrzucić/ y owłzem włufzyć.

- 13: **S**iano ma bydz sprzagniono przed zniwy/ kto chce aby dobre
14: mial. Bo trawa stara nie moze tak dobrym sianem bydz/ iako
15: ta ktora za mloda potnie: y przedzey/ y lepiej wchnac moze przed
16: zniwy/ albo we zniwa.

- 17: **K**edy siano mialze laka rodzi/ tedy ie siec skoro po Swiatach/
18: a bedzie dobre/ y drugie dobre przed s. Bartlomieiem bedzie
19: pewne. Siano tez drobne chcelzi miec dobre/ tedy niedopuz=
20: czay sie mu albo trawie starzec/ boby sie iuz odmienilo.

- 21: **L**aki ktore sie dwakroć siec nie dawaiu/ tedy ie sprzetac o s.
22: Wawrzyncu/ a przed s. Bartlomieiem.

- 23: **P**otrawy pozne lepiej wypalzac niz siec: wzakoż nie na ka=
24: zdym mieycu/ y nie na kazdy rok: owa kiedy go iuz slonce wu=
25: lzyc nie moze.

- 26: **K**edy blotu la/ na ktorych trzcinu godna do przykrywania/ le=
27: cie kiedy wyschnie zac to kazac/ a zimie kosu siec po ledzie: iesli
28: dworowi tego nie trzeba/ pewnie Kmiotkowi trzeba. bo iako
29: luknie na grzbiet/ tak przykrycia na dom trzeba.

- 30: **V**rzednik y Dworka ma miec z lata zioła na lekarstwo dla o=
31: wiec/ od powietrza. A tego czafu gdy powietrze na nie przycho=
32: dzi/ dawac im wczas ieszcze przed tym Acz owa Dryakiew/ co ia
33: z zamorza nosu w falczkach/ na to iest dobra: albo wiec Bobek
34: z gorzalka w parzu mieszaiac.

Kedy

strona: 105

Liŧ Dzieŝiuty.

105.

O

strona: 106

106.

Dozoru Domowego

- 1: **K**ędy woda dáleko/ łtudnią lepiej mieć blizu: á w dworze ma
2: ich bydź kilka/ bo wodá potrzebna. kthoreto łtudnie czáłow
3: proznych przelewác/ áby łie wodá nie płowála. A to opátrzyć/
4: kędy wodę dwa wożą/ áby to ieden łpráwił: y káżdą rzecz wiel=
5: ki pożytek ták łáncić/ kędy może bydź/ co dwa robią áby ieden z=
6: robił.

- 7: **B**rony dwie ieden/ á drugi grábie ma mieć/ perz vpráwić.

- 8: **I**arki? Tátárki/ káždy báczny gołpodarz nie ma wiele łiac/ o=
9: krom przygody/ niewczás łimie záłianego zboża: bo bywa to/
10: że łełień niepogodna/ á mroz rychły ołziminę opołdzi/ tedy nie
11: lza iedno iárzyną rátowác.

- 12: **N**á Wiołnę v łtáwow kędy łie ryby trá/ łtraż záwłze ma bydź/
13: iáko y inłznych czáłow.

- 14: **K**miotkowie y łámi máią vpominác/ áby nieczyłtego zboża nie
15: łiano: bo to ich praca gdy mułzą pleć dla łotrá Vrzędniká/ álbo
16: Włodárzá niedozornego.

- 17: **B**árány odeymowác od owiec/ y ták ie przypułzczyć/ coby łie
18: ná czás dobry łęgly iágnięta: bo tym owce zchodzą v głupich
19: gołpodarzow.

- 20: **K**okołzy dańne do iednego folwárku rządznego dawác/ á tám
21: łtąd iáycá odebrawłzy/ kokolzy podkarmić/ y do kuchniy zieść:
22: bo Dworká ma ofobno łwe gołpodárłtwo vkázác/ dańnych z
23: nim nie miełziác.

- 24: **S**tádu piątno/ bydłu znák/ owcom tákże: dla odmienienia
25: łkor/ gdy zdechnie.

26: **W** leśie kiedy śiáná śiekáią gęłtym/ zwozem káždy co zaráz tra=

27: wę brác/ bo ich trudno doyrzeć: á to wżylcy iednáko wywiozą/

28: álbo ná nofzách wynofzą: bo w leśie nie vřchnie rychłó.

29: **I** árzynę łácniey wypleć/ niźli ią kupowác cudną ná náśienie.

30: A żyto w pńzenicy ná kálzę wyżynác.

31: **L** otrom chłopom ták zboże ná náśienie dawác: Lawnicy nie=

32: chay wezmą/ y fámi niechay śiewu doyrzřą co wysięie ktory: á

iáko

strona: 107

Liřt Dźieśiąty.

101.

O ij

strona: 108

108.

Dozoru Domowego

1: iáko w Ieśieni/ ná targu wyćiągnąwřzy/ Láwnnik odda/ ma łam

2: Rewizor álbo łam Pan przy liczbie oględác káždego zboża po

3: trofze náśienia/ zwłáfczčá náśienia iárego/ ieśli czyřte śiano. kto=

4: rego przedię dla náśienia pleć część/ coby z náśienie było. A gdy=

5: by tego w folwárku ták czyřtego nie było/ z inřzego przywieść/

6: álbo náwet kupić: bo tego źli Vrzędnicy y Włódarze nie baczą:

7: á po rozkazaniu máłó/ kto łie łam nie doyrzřy.

8: **G** dy pomocy żynáią/ zá dźień y zá pomoc po dwoygu wycho=

9: dżą/ w ten čás/ gdy łam Vrzędnik/ á łług Páńłkich do śiebie nie

10: ma/ náznáczyć Włódarzowi drugiego podřtáwká/ áby tego do=

11: gładáł: tákze teź zás kędy ośiádłóść niemáła/ á rozne łie roboty

12: tráfią/ do káždey roboty ma bydź Przyřtaw.

13: **K** mieć y z łwoiey łzkody nie ma v śiebie z zaymu zámýkác/ iedno

14: do dworá gnác/ á tám Vrzędnik ma mu kazác łzkodę náğrodźić:

15: á kędy dworu niemáľz we wśi/ tedy do Włodárzá/ álbo kędy w

16: niebytności Páńłkiey Vrzędnik náznáczy.

17: **K**iedy pielą w ogrodzie álbo w polách/ opiołki w oborę nośić/

18: álbo/ kędy dáleko/ wozić: bo z tego w Ieśieni gnoy bydź może.

19: **G**dy gnoy ná rzepę wywożą/ tedy mierzwę z gumná kłásć w o=

20: borę: bo gnoie Ieśienne lepźze łą y łporzey ná nich rola rodźi:

21: ná co łomá ma gnić/ ná proznych mieyfcách.

22: **Porządek około gęsi/ y kokofzy.**

23: **W**káżdym folwárku mniey mieć nie ma/ ále więcey bydź może

24: w wielkich folwárcech/ kokofzy kopá 1. gęli łtarych kopa 1. tych

25: coby fie łęgly y niołły iáyca/ okrom gąśiorow. Vrzędnik/ Włó=

26: darz/ Páni Stára ktora do folwárkow ieżdźi/ álbo Pánná łłu=

27: źebna wedłóg proporcyey/ iáycá/ kury/ przez cáłe láto zá qwi=

28: ty odbieráć od Dworek máią: y mniefźą łzkodę vczyni dworká

29: w tygodniu iednym/ kiedy iey doyźrzy/ niź w mieśiácu: á w mie=

30: śiácu záś mniefźą/ niź w rok/ kiedy łam Pan dogłáda.

31: **D**rugie kury bywáią/ y gęsi bydź máią/ kiedy żytá ná borg

32: przedawáią/ álbo w nowe pożyczáią/ łączne/ gáiove/ bywáią

33: tákie y owákie przypadki ná niektorych mieyfcách: potym dopie=

34: ro od Kmieći dánne.

Száfunek

strona: 109

Liłt Dźieśiáty.

109.

O iij

strona: 110

110.

Dozoru Domowego

1: **Száfunek tym táki ma bydź.**

- 2: **N**apierwiewy z folwárkow od Pań Stárych kury ieść/ zoftáwi=
3: wfyz w káždym folwárku przynamniey **30** kurow/ dla kápłunie=
4: nia: tákże też kokofzek: áby była pewna liczbá kury wydawáiąc.
5: Kury fie lęgå cáły rok/ począwfyz w poft áz do lámego ś. Mar=
6: ćiná: Gęsi iedno raz/ ále dobrze.

- 7: **K**ácżki máią bydź w folwárcech/ ktore dáią iáyec wielkie mno=
8: ftwo: y dobre też do kuchniey.

- 9: **G**ęsi folwárkowe pierwey ieść/ potym gdy tego wfyzftkiego
10: nie sftánie/ v Kmieći wybierác koleyą: á co w vbosfzych wsiach
11: pierwey. A gđzieby táki rozchod był/ żeby y z folwárku y od
12: Kmieći niesftawáło/ tedy to opátrowác y kupowác lećie/ kiedy
13: to natániey.

- 14: **V**Kmieći nie wybierác tego/ áz po ś. Marćinie zá czynfzem:
15: á ieśliby czynfzowych co zoftáło przez rok/ tedy pieniędzmi wy=
16: brác: przy czynfzu od Kmieći: áby fie nie záchowála ná nich dań
17: ná dań.

- 18: **N**á kury poślády chowác/ coby nie poprzáły. A w wielkich fol=
19: wárcech/ kędy Pánie Stáre piwo pijáią/ tedy tego więcey máią
20: mieć/ y przychowác.

- 21: **O**koło świni y chudźikow porządek ma bydź: áby tego było náđ
22: potrzebę do karmienia/ y vprzedác. A te prośiętá/ ktore fie ná lá=
23: to rodzą/ wfyzftkie chowác: bo fie łatwiey vchowa: y nie táki
24: kofzt ná trawie ná świni.

- 25: **K**ędy fie profá rodzą/ tám miękiny gdy iągły tłuką bárzo dobre
26: świniom/ y siła tego bywa: tákże też gdy tátárkę/ y wfelákie
27: zboża/ ktorych ná káfzę vzywáią.

28: **K**ędy rozchod piwny wielki/ ma to wżyſtko bydź znąc ná ſwi=
29: niach: bo tám młotá y drożdzy doſtátek będzie.

30: **M**ąką żyto przedawác do Gdańſká/ wielki pożytek: bo otręby
31: wżyſtkie zoſtawáią/ ktoremi dobytek ná oborze bárzo wielce
32: będzie ſie mogł przychowywać: iáko ćielętá/ źrzebiętá/ ſwinie/
33: geſi/ y wżyſtek dobytek: ták teź y łomá ſwieża ná oborze zów=
34: zdy bydź będzie mogła.

Mąká

strona: 111

Liſt Dzięſiąty.

111.

strona: 112

112.

Dozoru Domowego

1: **M**ąká lámá drożey ſie przedác może niź żyto: á ten to goſpo=
2: dárſtwo mieć może/ co ma wody nád potrzebę mliwá/ á k te=
3: mu drzewá ná becźki.

4: **K**ędy błotá łą/ ták teź łtaw/ łpuſćiwſzy/ piałczyſte grunty/ bło=
5: ty/ łpławámi powaźay: koſztując iáko geſto błoto łádźić/ wedle
6: łpławu y gruntu: to pożytek ná łztukách máłych obaczyłz.

7: **K**ączeł kędy niemáłz/ ták ich nábywác: iáyec doſtác/ álbo náku=
8: pić/ pod kokofz náłádźić/ tedy ſie to wylęze: á ták tego doſtániełz
9: tanie. mozełz y z dźikich vcźynić ſwoyſkie/ iedno dłuęo/ dobrze/
10: y pilno chowác.

11: **P**an álbo Ziemiánin/ ktory ma miedzy łąſiády pole/ álbo role
12: we wſi/ kiedy ma tám źąc/ z wozem ma iechác ná źniwo/ ábj [!] zbo=
13: ze zabrał y odwoſł ná mieyſce beſpieczne: tákze kędy dáleko przy
14: leſie.

15: **K**iedy łąki sieką/ tedy nie siec dzień podle dnia trzech dni: bo

16: kto tak siecze/ tedy wżyſtko rad zgnoi.

17: **V**biodrki pierwey miedzy żyty siec/ niżli żać ma.

18: **K**miećie ktorzy przęſła grodzą dla ſzkody/ á ktory dniem poſe=

19: dzezy ony przęſła rozmierzone zágrodzi/ ma bydź karan: á gdzie=

20: by teź tak długo nie zágrodził/ á ſzkodaby ſie namnieyſza przez to

21: ſtála/ tedy ią ma nágrodzić: á gromádá przy Vrzędniku w po=

22: ſrzodku wżyſcy za tę niedbáłość kárác go máią: bo nie ten

23: krzyw czyie bydło ſzkodę vczyni/ ále ten co nie zágrodzi przę=

24: ſła ſwoięgo.

25: Około przędziwá.

26: **P**zędziwo/ tak konopie iáko len/ wczás ſiac: tak ie brác ſno=

27: py rowne/ coby z káždego ſnopá była garść: y tak moczyć/ coby

28: z ſłońcá trzec wczás: áby go dla ognia nie ſulzył w izbie. A gdy=

29: by rok taki był/ coby ſie ſprzątnać nie mogło/ tedy lepiey Wio=

30: ſny czekay. A Rewizorká ma po dwánaście ſnopow w káżdym

31: folwárku zetrzeć/ y lnu/ y konopi.

32: **S**tárwſzy/ poczoſác tak ze zgrzebi iáko z páczeſi/ práwie do=

brze:

strona: 113

Liſt Dzięſiąty.

113.

P

strona: 114

114.

Dozoru Domowego

1: brze: potym zważyć wżyſtko ná kámień/ tak miąſzą przędzę/ iá=

2: ko y cienką/ y oddác Dworce/ przyładziwſzy do niey oſiádłą nie=

3: wiáſtę: oná to ma ná wagi podzielić Kmiotownam/ coby bez

4: obciążliwości prząć mogły/ á taką wagę oddały: á iedną wagę

5: Íprzać domá dla proby wagi/ y przędzę dác kázdemu Włoda=

6: rzowi do iego wsi nić/ żeby doglądał áby taką przędzę przędły

7: Kmiotowny: á toż ná oney mierze wagi doświadczy/ ieśliby tak

8: przędze oddać nie mogła/ iáko iey przędziwá dano.

9: **D**worká potym iáko fámá oddawála/ z tąż niewiáftą ma wa=

10: gi odbierác/ á Rewizorowi prządżioná oddác/ onę wagę co iey

11: przędziwá oddał: potym kłębkw doyźrzeć/ w becżki zábić/ y o=

12: defłác kędy tkacze: y dác tkaczom Ínowác: á potym gdy tkacz ze=

13: tce/ odebrawły dác to pomacząc/ áby ślichtá wymokła: potym

14: zważyć niź dác ná bielnik/ iefli wagá Ípełná: bo około przędzi=

15: wá nawiętlze złodzieyftwo.

16: **D**o przędziwá oracz ma mieć/ miądlicę/ ćierlicę/ Ízczotkę/ ká=

17: dzieł/ przęślicę/ motowidło/ wijądło/ koćieł/ potok/ kijankę.

18: **A**zrobiwły to wÍzyftko/ tkaczów doglédác/ áby dobrze tkáli.

19: **P**rzyplódek wÍzelki/ Ítádá/ bydła/ owiec/ świni/ gęsi/ kokofzy/

20: y wÍzelki przyplódek piątnowác/ znákowác/ w Íeśieni ma bydź

21: ieden: tak w máłu folwárkow/ iáko y w wielu: kędy iedno Íam

22: Pan álbo Páni nie liczy/ áni zna Íwego dobytku/ przy wielko=

23: ści máiętności/ álbo trudności iákiey ínfzey.

24: **G**dy piątnują y znakuia/ Íkory wedle znáków odbierác: áby

25: Vrzędnik álbo Páfterz bráku Íobie nie czynił. A Páfterfkie by=

26: dła/ y Vrzędnicze/ y czeládzi wÍzelákiey/ máią mieć piątná ná le=

27: wym vchu/ á Páńfkie ná práwym: y liczbá w regeltrze Páńfkim

28: wiele tego kędy/ ma bydź támże kiedy y Páńfkie Ípifano:

29: á gdy to ma przedác/ Lównicy/ Vrzędnik/

30: y Włodarz ma wiedzieć.

31: grafika

LIST IE=

strona: 115

Lift Dzięsiąty.

115.

P ij

strona: 116

116.

Dozoru Domowego

1: grafika

2: LIST IEDENNASTY.

3: Dworká iáko się ma rządnie/

4: ták źimie iáko y przez wżyftek rok/ záchowác w

5: káždym folwárku.

6: **N** Aprzod Dworká rządna/ bydłá pilnie ma doględác/

7: ták źimie gdy ná oborze/ iáko teź kiedy ná polu bywa.

8: A káždey pilność tym fie okaże/ ktora nawięcey bydłá

9: przychowa/ bo iuz ná tym iey poślugá należy: potym ná mlecźnie.

10: **P** áfterzá w nocy budzić/ áby bydłá doględał: á wżákoż V=

11: rżędnik/ Włodarz/ głową/ ten ma wiedźieć/ Dworki doyrzeć:

12: á zwłafzczá gdy w niey wąpi.

13: **L** ecie wczas wyganiác dla chłodu zá rofy/ áby fie bydło náia=

14: dło: bo nie będzie iádło gdy słońce pali. A Páfterz ma bydź mę=

15: drfzy niż oracz: bo ládá kto rolę zorze/ á bydłęciu nie ládá kto

16: vgodzi/ áby ie vchował.

17: **P** áfterz ma mieć karb wżelákiego bydłá y Páni Stára/ V=

18: rżędnik regefr: á Przyśięznicy to máią oględác/ gdy co zdechnie:

19: zwłafzczá kędy Vrżędniká w folwárku niemáfz: á to Experien=

20: cya vczyniá: żeby y fkory porządnie chowano/ iákoby z tego po=

21: rządna liczbá byłá. á ták łupić bydłę/ iákoby znák iáki zoštał

22: przy łkorze.

23: **W** przypołudnie trawy śiec w ogrodziech/ w łádziech/ á bydłu

24: podawác.

25: **C**ielętá ofobliwie karmić/ dogłędác ich: pokrzywy młode by=

26: dłu nalepřze: y prozne śie káty chędożą/ poki nie párzą.

27: **O** Krowy płodne ma Dworká baczyć/ y łtárác śie/ áby zówłze

28: bydlnik w oborze był porządny dla bydłá: żeby nie zádrobniáło.

Od krow

strona: 117

Lift Iedennałty.

117.

P iij

strona: 118

118.

Dozoru Domowego

1: **O**d krow doynych z ćielęty/ máią Dworki nabiał wydawác:

2: máłłá coby łtał zá kopę gárniec: łerow kopę/ coby łtały zá ko=

3: pę. także y od iáłowych dwu doynych teyże ceny máią nabiał

4: wydawác: od pierwałtek dwu/ gárniec máłłá zá kopę/ łerow

5: kopę coby łtały zá kopę.

6: **V**ludźi mądrych y rzádných nie chowáią krow pierwałtek ćie=

7: łát: á Dworki wydáią nabiał od dwu/ iáko od łtarey krowy

8: doyney.

9: **M**áłłto w iednákie gárnce we włzytkich folwárcech máią kłáść/

10: y łery iednákie tworzyć: czego ma Vrzędnik doyźrzeć/ áby po

11: iednych pieniądźách przedáne były: á ináczey áby nie czynili. A

12: Vrzędnik ma bydź w tym winien/ gđzieby tego nie doyźrzał.

13: Máłłá dzieżká ma bydź kwart 22. álbo y gárniec: á ná tym pią=

14: tná máią bydź/ dla fałřu Dworek: tákie znáki álbo piątná/ iáko

15: fie poczyna literá pierwsza onego folwárku.

16: **M**a też Dworká iáko Vrzędnik vkażác Pánu pożytek ze wíze=

17: lákiego bydłá przypłodku: ták co wyda ná żywność/ iáko też co

18: do przedánia. A gdzie Pan nie miefzka/ zá to wżyfztko pieniá=

19: dze áby fie zbierały.

20: **P**ánié ftáre/ álbo Dworki máią fie tego vpominác/ áby bá=

21: rány polfkie do owiec miewáły: bo tám wełná lepřza. bo dla weł=

22: ny bárány lepřze chowác/ á gorřzych zbywác. dořwiadczenie/ že

23: fie to nápráwić może.

24: **O**wcom tákże řwoy czás czynić/ y ták doić/ coby iágnię odcho=

25: wálá: bo więřzy pożytek przypłodku rządneho/ niź máłłá. ácz

26: też máłło dobre/ y ktemu pożyteczne. A ma ták wydawác na=

27: biał: od dźieřáci owiec gárniec máłłá/ coby řtał zá kopę: fe=

28: row kopę/ coby řtały zá kopę.

29: **W**ełnę/ pierze/ ma ná iedno mieyřce odřylác/ gdzie rořkażá/ pod

30: wagá y qwitem.

31: **O**wiec pilno řtrzec od łák/ áby nigdy nie bywáły ná nich: bo

32: zdycháią od nich.

33: **S**wini rodnych/ tych wedłóg dořtátku w folwárku chowác ká=

34: źdym: á lepriej ich chowác mniej á tłuřto/ niź wiele chudo. Bo

dźieřięć

strona: 119

Lift Iedennařty.

119.

strona: 120

120.

Dozoru Domowego

1: dźieřięć álbo dwánařcie řwini ktore rodzą/ gdy fie dobrze cho=

2: wáią/ więcey dádzą niź czterdźieřci nedźnych/ á chudych. A mie=

- 3: dzy chudymi świniámi á wielkością/ rádo lie powietrze mnoży.
4: ma ich też bydź pożytek iáki: bo chudźiki z dworu przedáwác
5: może/ iáko z obory nieuki y bárány. K temu kto záchudźi świ=
6: nie/ nie vřtrzeže lie/ áni im odeymie tego/ áby prośiát ziadác
7: niemiály.

- 8: **S**winie Niemieckie z Polřkimi pomieszáne nalepřze do chowá=
9: nia: á Niemieckie rozumieć trzebá/ Zuławřkie/ Pomorřkie/
10: Weřtwáľkie/ ácz y Báwářskie rořte.

- 11: **W**ieprzow wedľug folwářku/ z Pánem/ z Pániá/ z Vrředni=
12: kiem/ z Rewizorem ma o tym Dworká rádźić/ wiele ich kármieć:
13: bo więcey w iednym folwářku może tego chowác iednego roku/
14: niź drugiego. Dobry gořpodarz przemyřliwřzy to/ temu co le=
15: přzego ma vřolgowác. y przetož ržad zowiá: á řtąd bywa řpo=
16: ro w folwářcech.

- 17: **W**ieprze chwařtem rořtykác lepiej: á z látá y po gorách nářie=
18: kác chwařtu/ kiedy iuž kápuřte z ogrodow zbiorá: áby źiářnu
19: y tłuczeby było řporzey/ á mnieyřzym nakładem mogľo lie to vkar=
20: mieć. Bo Vrřednicy y Dworki kładá więcey ná wieprze/ niźli=
21: by go v piekárki w mieřcie kupieć miaľ.

- 22: **W**mnieyřzych folwářcech Dworki máiá fobie wieprzá álbo ř=
23: winię karmieć ná řwe wychowánie: áby řpizářniey nie vboży=
24: li: á z řpizářniey řadny řloniny nie dawác.

- 25: **D**worká ma řtádo geři wielkie chowác: bo do wielkiego řtá=
26: dá ták potrzebá řľugi/ iáko y do máľego: á ná iednym ie miey=
27: řcu máiá chowác/ kędy przylegľy: tákże kápluny.

- 28: **K**ędy kilko folwářkow pod iednym Vrřednikiem/ á w nich geř=
29: ři máľo/ tedy z nich do iego folwářku zegnác/ gdzie pařza dobra

30: ná odchowánie gęsi: co zás káždy ná zímę łwe odbierze.

31: **K**ury Indyifkie/ kury domowe/ kokofzy/ pawy/ kácźki/ to włyzy=

32: łtko ma rozmnażác: y inne włyzyłtki przyłodki/ co by łie iedno

33: godźiło chowác: á ma ná tym Dworká łwoy porządek vkázác.

34: **P**awy lepiej y rychley wylęże kokofz/ y łácwiey ie Dworká v=

chowa/

strona: 121

Lift Iedennałty.

121.

Q

strona: 122

122.

Dozoru Domowego

1: chowa/ niź przy pawicy: bo álbo zdźiczeią/ álbo w krzewiu/ ná=

2: dążyć zá nią nie mogąc/ poginą.

3: **I**ndyifkie kury pod łwoyłkie kokofzy Polłkie łádźić: á od mo=

4: krości z młodu łtrzedz.

5: **K**ury Włofkie bárzo dobre do chowánia: y kápłun piękny ná

6: mišie: z pilnością ie Dworká chowác ma.

7: **K**áfzę drobnią/ dla kuchniey Páńłkiey/ w iednjm [!] imieniu dźiálác:

8: gđże Pan każe: okrom domowej potrzeby/ y dla Vrzędniká.

9: **K**áfz włzelákich/ krup nowych/ profá wylczykáne/ łiemioná

10: łniáne/ konopne/ mák/ tákże y przedźiwá/ ma Dworká doyz=

11: rzeć: y to porządnie oddác.

12: **G**rufzki/ iábłká/ wiłnie/ łliwy/ to włyzyłtko porządnie łufzyć:

13: tákże y powidlá.

14: **Z**nabiály/ opátrzywłzy naprzod kuchnią Páńłką/ potym też y

15: inłze folwárki/ co ma czynić/ od Pána ma mieć náuke/ iefli to

- 16: każą przedawać álbo nie: tákże y ogrodne rzeczy. A gdy z na=
17: biały ítátki z folwárku wożą/ pińać znáki od ktorey Dworki: że=
18: by znác od ktorey lepíza ípráwá/ álbo nie rowne wedle wítawy
19: ítátki. A ítrzedz tego áby nie v iedney Dworki brác do kuchniey
20: máńlo/ dla doświadczenia około niego ípráwy: ále y z tego y z
21: owego folwárku: zwłázczá dla rozchodow pólpolitych czelá=
22: dnych. Plugáwość nietylko ízkodę wczyni/ ále y ohydę.

- 23: **D**worká ogrodow ma doyźrzeć/ áby ie w íeśieni y na Wiońę
24: gnoiem ípráwiono/ podorano/ y coby potrzebá wczyniono/
25: ma Vrzędniká vpominác y Włódarzá. A gdyby w tym nie by=
26: li rządzni/ tedy Pánu opowiedzieć/ álbo wypifác.

- 27: **D**worká ma tego doyźrzeć z pilnością/ áby ogrodnych rzeczy
28: nie omiefzkiwála śiac/ gdy čás czemu przychodzi. Iáko cebulę/
29: ogorki/ pásternak/ márchew/ pietruńzkę/ rozłádę/ ćwikłę: íála=
30: tá też nie wádzi: ále tylko tám gdzie Pan mieńzka. Rzepy też nie
31: przepomnieć. A tego wízyftkiego zász náfádzić ná naśienie ku fwey
32: potrzebie. Vprzedác też nie wádzi/ y dobrym ludźiom dármo v=
33: dzielić może. Rzepnicá też dla oleyu nie zła: dla czeládzi domo=
34: wey robotney.

Naśienie

strona: 123

Lift Iedennafty.

123.

Q ij

strona: 124

124.

Dozoru Domowego

- 1: **N**aśienie ogrodne/ gdy ieden od drugiego Vrzędnik od Vrzę=
2: dniká bierze/ ma to bydź miedzy nimi/ áby ie płácił ieden dru=
3: giemu/ ták iáko ná tárgu. A ten kto ípifuie w folwárcech/ ma im

- 4: vkázác gdzie tego máią doftáwác/ á niź ná tárġu: gdyż z tárġu
- 5: nie kázde nášenie wřchodźi: bo po tym znác/ ktory rządnieyfzy.
- 6: **O**grody kędy śieią/ ták bez Páná iáko y przy Pánie/ tedy tám
- 7: kędy Pan nie częfto miefzka przez rok álbo przez trzy/ ma tego
- 8: vkázác pożytek: bo ná ogrody śiła gnoiū wychodźi: byłáby ná
- 9: tym přzenicá/ z więtlzym pożytkiem.
- 10: **L**en/ konopie/ máią brác ták coby kázdy řnop mniej áni więcey
- 11: nie czynił iedno garść: A to Experiencya: áby fie Vrzędnik y
- 12: Dworká z přędziwá łacwiey wyliczyli. á ták go śiac y brác/ áby
- 13: go zá fłóncá zetrzeć/ y ma go moczyć przed ś. Bártłomieiem: gło=
- 14: wáte konopie ná Wiofnę: płořkonne iáko len w Ieřieni z fłóncá.
- 15: A kiedy zły len álbo konopie/ tedy go nie trzeć/ ále to oznaymić:
- 16: á nie w ten czás kiedy go niemářz/ álbo to řkradną.
- 17: **M**otowidlá we wřzyřtkich imionách máią bydź iednákie: ták=
- 18: że y přędzę máią odbierác.
- 19: **P**opioł kiedy leřnymi drwy palá/ máią go ořobliwie zbierác/ y
- 20: chowác go rządnie/ do drugich imion: y záchowác fie tym może
- 21: řářiadowi drugiemu: choć rzecz máła/ ále potrzebna. chmieliny
- 22: y mákowiņę teź palić ná popioły/ bo řą potrzebne. Owa ták/ co
- 23: rozum á czás pokázác może: bo trudno ma człowiek wřzyřtko
- 24: **wjpiřác [!]** : ále z tego zowią dobrego řługe/ gdy teź pokaże co z řwe=
- 25: go rozumu. Głową wřzędźie ma bydź Vrzędnik/ Włodarz Pod=
- 26: řędkiem/ Klucźnik Piřárzem.
- 27: **K**ędy řády/ tedy řtárą drzewiņę/ wiřniņę/ zbieráiąc palić/ z tych
- 28: nayleřfzy popioł: á z drzewá ieřli niezbućzniále/ řoźá do ruřnic/
- 29: álbo inřze řtátki.
- 30: **D**worká náukę tę tám wřzyřtkę wyřřzey nápiřaná tym ma zá=

- 31: wiązać/ áby doftátek był wżego co ná iey vrząd należy: bo to
- 32: bywa że w wielkich dworzeczech bywa więtfzy niedoftátek/ niż v
- 33: chłopá na połwłoczku. y máłpá biega do chłopá požyczáiąc: y
- 34: nie wroći mu: ábo chcąc to zákryć/ tedy zásię z Dworá y chłop y
- 35: Dworká będą krásć.

Przy mo=

strona: 125

Lift Iedennafty.

125.

Q iij

strona: 126

126.

Dozoru Domowego

- 1: **P**rzy motowidlách wagá przędze/ y liczbá/ má [!] bydź wżędzie
- 2: v Woytá wiadomá: áby/ dla odmienności Vrzędnikow y Pá=
- 3: now/ wiadomość byłá/ kędy prządáią poddáni ábo ich żony.
- 4: **K**áfze/ krochmále/ ná iednym mieyfcu dżiáć/ dla Páńfkich roz=
- 5: chodow: okrom flifow á domowych potrzeb.
- 6: **C**i co przedawáią nabiály/ máią przyzekác zá dwádźeściá y
- 7: dwie kwarćie: á tak gdy onemu niedoftánie co kupił/ ma fáfkę w=
- 8: roćić/ á nágradzić mu to ma dworká. wżákož Vrzędnik y Włó=
- 9: darz ftárfzy máią Dworki dogłędác: bo piątná nie iedno dla fał=
- 10: fsu á plugáwey fprawy kážda Dworká ma kłásć/ ále też y dla
- 11: miáry máłlá. także też y tworzydłá wżytkie Dworki máią mieć
- 12: iednákie.
- 13: **P**okrzywy ráno śiec/ poki nie párzą: krowom bárzo dobre.

14: grafika

LIST DVVA=

strona: 127

Lift Iedennafty.

127.

strona: 128

128.

Dozoru Domowego

1: grafika

2: **LIST DWANASTY.**

3: **Gospodárstwo/ co álbo przy**

4: **Pániey/ álbo v wdowcá/ bądź y v rządneho mło=**

5: **dzieńcá/ zależy na rządny Dworkę/ ktorey iuż może poruczyć**

6: **nie ieden folwárk/ ále y wždyftkie/ by ich miał nawięcey.**

7: **N** Aprzod/ ták lámá Páni/ iáko Páni Stára táka/ ma

8: tego doglądáć/ áby to wypełniá kázda Dworká co

9: iey należy/ á co nápiáno v folwárkowych Dworek:

10: bo to y lámá vmieć ma/ y náuczyć/ y doyźrzeć/ áby ták było fku=

11: tkiem.

12: **O** grodek pięknie zásiác žioły ofobnie pachniącemi: rozey náá=

13: dźić/ ták dla wodki/ iáko tež y dla wieńcow: zwłázczá tych kto=

14: re fie w polfcze rodzą. A nietylko ogrodnych/ ále y polnych/ y

15: dąbrownych: iáko dźięgielu/ biedrzeńcu/ káđźidlá/ mácierzan=

16: ki/ ślázow/ kopytniku/ bugwic/ rumnu/ y infzych: bab fie w tym

17: álbo kogo biegłego poradźiwfzy. A to y przy święćie/ y kiedy

18: roboty infzey niemáľz fpráwić fie może.

19: **W** odki potrzebne á rozliczne palić.

20: **Z** ioľ wonnych dla wánny álbo ługu náufzyć.

21: **N** á ćienkie płotná ćienko prząść.

22: **O** brufow/ ręcznikow/ ferwet/ doľtátek nádźiáľć.

23: Nići do roboty Pánnom do biaľłego fzyćia náprzyczyniáć:

24: fznurkow nábielić: y krawcom nići trzebá/ bo ten rzemieślnik

25: częľto w domu rabia.

- 26: **K**ąpłuny ty vmieć tłufto karmić/ y mieć ich doftátek/ wedle con=
27: dicyey. A im naćiáfniey śiedzi/ tym narychley vtyie. y przeto
28: drudzy ładzią w gárnce/ dnem wybitym mu głowę do iedzenia
29: wytknąwfyzy.

Powidlá

strona: 129

Lift Dwánafty.

129.

R

strona: 130

130.

Dozoru Domowego

- 1: **P**owidlá ofobne/ á do kuchniey potrzebne działác: pełtki od=
2: bierác ná naśienie/ ále nie wárzone.
- 3: **K**áfze wśzelákie co sie domá rodzi/ ále ná śchwał/ drobne/ ochę=
4: dożno/ ták nowe iáko ftáre ma czynić: mánnę/ tátarczáną/ kil=
5: korę/ iągły/ ięczmienną/ pżenną/ owśiáną/ żytną/ iáieczną/ y
6: inne ofobne káfze/ iákiekolwiek bywáią káždego czáfu.
- 7: **K**iszi/ ták wołowe iáko y wieprzowe/ y kielbáfy vmieć nádzie=
8: wác: to wśyftko ma bydź ná wymyśl: á ochędożnie/ przez kofztu.
- 9: **M**áldrzyki przypiekáne/ plácki ochędożne/ ofufzki/ kołacze/ to
10: wśyftko ofobnie ma vmieć.
- 11: **S**uche ryby/ kápie/ vdźce/ owa ty rzeczy co ich nie wárząc/
12: dáć wnet ná niemáło tálerzow.
- 13: **K**onfekty/ iáko grufzki/ wiśnie/ orzechy włofkie/ brofkwinie/ y
14: infze rozmáite owoce w cukrze y w miedzie máią bydź śmázone:
15: á przedśie pełtki ná naśienie/ w Ieśieni ná dobrej ziemi gnoy=
16: ney wśiac/ álbo ładzić: á potym przeładzić.

17: **O**cty winne/ miodowe/ piwne/ ágrefty/ to rofkázowác doftát=
18: kiem czynić: y przypominác kiedy to dźiálác.

19: **S**liwy węgierfkie/ y wiśnie bárzo dobre wędzone: kiedy fie wi=
20: śnie zrodzą/ tego przyczynić dla nieurodzáiu: bo to trwa: zw=
21: łalzczá fucho. wiśnie w rowniankách/ á śliwy ná łnopkách fło=
22: miánych wiązáne/ y záfieszzone ná fłońcu/ gdzieby much máło/
23: á mniefy wroblów/ y chlópát bywáło.

24: **W**podrunach ma bydź doftátek/ y rząd: á przy wielkich roz=
25: chodźiech máią bydź dwie: przy wiefłzych trzy. Iedná záfár=
26: ta: Druga/ co z niey wydawáią ci co rządzą dwory: Trzecia
27: ma bydź KuchmiŃtrzwá kędy Pan mieŃzka/ álbo przyiedzie.

28: **P**otráwy wędzone wíátre m á fłońcem/ y infze rzeczy co w po=
29: drunách chowáią/ wyźłzey nápiŃáne.

30: **D**rewniánych fátkow wśzelákich ma bydź támze wielki do=
31: fáttek záfwe: Ńit/ przetákw/ y innych wymyfłów: z częgo
32: doftátek y ochędoftwo bárzo fie okázuię w domu.

Garnufzkow

strona: 131

Lift Dwánafty.

131.

R ij

strona: 132

132.

Dozoru Domowego

1: **G**arnufzkow Ńklánych álbo polewánych/ dzbánkw Turec=
2: kich/ y innjch [!] potrzebnych fátkow: ták do ochędoftwá/ iáko y do
3: pożytku: rynek/ tyglów łżeckich.

4: **W**káżdym gmáchu ma bydź záfwdy chędoźniuchno ná káždy

5: čás/ y godzinę. gdzie też białęglowy mieszkaia/ áby chędożniu=

6: chno ząwždy było: bo gdzie mieszkaia/ rzadko przez złęgo za=

7: pachu.

8: **W** mieszkańiu światło ma być wżędy wieczor/ kędy mieszka=

9: ia/ y kędy sie przechodzą białęglowy: poki nie zámkną.

10: **L**ecie polne ziółká/ leśne/ y ogrodkowe/ ktore miánowicie spi=

11: íać/ sufzyć do łázniey/ do ługu/ do wody/ w wánnę/ y winniki

12: też/ fiołeczki: á zwłázczá leśne.

13: **I**ábłecznik/ grufzczek/ ocet z tego dobry bywa: y wiśniány

14: też może czynić/ czerwone wino będzie cudne/ iedno to vmieć

15: czynić: á miánowicie/ przyłmázywży íągód bżowych wftáłych:

16: czym teraz máłmázyą żydowie Tureccy farbują.

17: **I**nfze konfekty y przyłmáki w áptece. tylko to Polźcze przyfłoi

18: co sie w Polźcze rodzi. kto chce wymyślác/ tedy po cudzoziem=

19: łkie rzeczy do Gdańłká: bo ten z Lizybony/ z Antorfu/ więcey y

20: lepłzych ma/ niż tu przedtym z Genuy álbo z Wenecyey wożono:

21: ácz y Konftántynopolłkie nie złe.

22: **T**áz Páni Stára ma doyrzeć tego/ y rádźić/ áby wżelákie

23: pożytki domowe w folwárcech/ kto ich ma wiele/ były: bo plen=

24: ne pieniądze z domowego gośpodárftwá/ á z ládáczego názbie=

25: ráć może: pátrząc iesli Kmieć dozorny wżytkiego vprzeda: oná

26: máiac tákich dobrze więcey/ czemu przedác nie ma?

27: **D**worká/ álbo ten co rządzi v Pánow wielkich wiele dworow

28: y zamkow/ ma sie ná to przekłádác/ áby rządną czeladź ząwždy w

29: folwárcech miał: y ma sie ná to sfołobic/ y przekłádác/ y ftárác

30: tak íakoby więtfzy pożytek był/ niż nakład: á ma tego doświad=

31: czeniem doznác/ nie słowy: á doświadczenia nawiętfzy znák/

32: co rok intraty więcej.

33: grafika

LIST TRZY=

strona: 133

Lift Dwanafty.

133.

R iij

strona: 134

134.

Dozoru Domowego

1: grafika

2: LIST TRZYNASTY.

3: Náuká Píwowárowi.

4: **W** Browárze/ w Láźni/ rządu Vrzędnik á Píwowar

5: około ftátkow ma doyrzeć. Browárem teź áby szkó=

6: dy nie czynił: bo dla pożytkow zbudowany: to ieft/

7: áby zyk z piwá roft/ nád fłod/ y nád wychowanie czeládzi do

8: browáru vrzędzoney.

9: **C** hmíel z nowego do browáru závłze opátrowáć/ y mieć go o

10: ś. Marcínie w fkrzyniách/ coby go doftawáło: á ták w to trá=

11: fowáć/ coby go zoftáło/ lepiey niż nie doftáło.

12: **B** rowar ma bydź závždy zamczyfty/ y nie ma w nim nikt go=

13: ścinny bywáć.

14: **P** iwá zá káždym wznieśieniem zboża podnośić y zniżáć: á ták

15: piwá bráć coby szkodá nie bylá/ á porządnie: ná borg go nie ma

16: dáwáć/ chybá ieden war: tákże y kácźmarká. bo chłopi kędy ná

17: borg piją/ tám fie vbożą: á to pożytek káždemu niepobożny/ kto=

18: rym fie bliźni vboży.

19: **W** Browárze toki/ kędy fłody moczą/ áby nie ftály prozno: chy=

20: bá żeby fie ták fłodow wiele námoczyło/ coby rozumiał názbyt/

21: áby ćwierći roku nie przyczyniác.

22: Karb piwny ma bydź ieden v Vrzędniká/ á drugi ma mieć Pi=

23: wowar/ wiele piwá zwárzą.

24: **K**łody w ktorych dawaią piwá ná kárczmę/ tego pilnie ftrzedz/

25: áby ich nie zákwałżono w kárczmách/ y w dworze tákiefz: á w=

26: czás ie máią oddáwác: fkoro z nich piwo wyda/ zaráz ie do bro=

27: wáru powinien odwieść/ wychędożywłzy dobrze: czego ma

28: Piwowar doyrzeć.

29: **P**o dwu fłodu ma mleć/ gdy w cudzym młynie przydzie mleć:

á wczás

strona: 135

Lift Trzynafty.

135.

strona: 136

136.

Dozoru Domowego

1: á wczás/ áby fie potym młynem nie wymawiał/ iż nie zmelto: y

2: dla tego dwa: zwłázczá kędyby młyná fwego nie miał.

3: **S**tátkami ktorych iedno trzebá do piwá/ nie ma fie wymawiac:

4: ma to wlyftko wczás zgotowác: Páná álbo Vrzędniká przed

5: tym obwieściwłzy.

6: **S**łod káždy z ozdu ma mierzyć Vrzędnik: áby baczył iáko go

7: wiele przyrafta: á nie przemieszkiwác z tym.

8: **D**rwami y káżdą rzeczą nie ma zámieszkiwác/ y ma ich przy=

9: czynić/ coby ich był doftátek práwy.

10: **Z**boże świeże y gotowe ma mieć zázwdy: gdy iedno zwárzą/

11: drugie ma mieć gotowe. A nie ma leżeć dłuogo młócone zboże ná

12: fłody: bo fporzey robić z świeżego zboża fłody. owa/ káżdą rzecz

13: opątrźnie ma bydź/ á szkody nie czynić.

14: **N** á Páńfki przyiazd ma ząwždy Vrzędnik łłodow náprzyczy=

15: niác wczás: á rządnie chowác.

16: Vrzędnik ma przyglądác/ áby kárczmy bez piwá nie bywály: á

17: tego pilnie łtrzedz/ lećie żeby nie ząkwásniáło/ á źimie áby było

18: wyłtałe: dawác wczás: beczek dołtátek mieć. á drożdźami

19: łwieźymi ma piwu zádawác.

20: **P** ieniádze ma Vrzędnik odbierác wczás od kácźmarzow: to

21: iełt/ co dwie niedziel: nie nie przedłuzác.

22: **T** áźbir do dworu czeláďzi robotney ząwždy zołtáwowác ma

23: Piwowar.

24: **M** łoto áby rządnie łzłó/ y ták nim karmić/ komu by to łłufznie

25: miáło bydź dawano: á do drugich folwárkow gdy go trzebá/ teź

26: rządnie rozdávác.

27: **O** koło piwá dworłkiego co ná potrzebę domowá/ becźkę dác

28: łtoiąćá/ ktorá do piwnice piwá mierzyć/ dla nieiednákich beczek:

29: á ná káźdey ma bydź kres/ iáko ma brác piwá.

30: **W** browárze ma bydź bárzo chędogo: á rynnámi dla łácwiey=

31: łzey roboty ma wodá iść: y ná tákich mieyfcách browar budo=

32: wác/ coby temu gołpodarz mogł dołycь vczynić. Piwnicę bárzo

dobrze

strona: 137

Liłt Trzynałty.

137.

S

strona: 138

138.

Dozoru Domowego

1: dobrze mieć pod browárem/ dla łácnieyłzego złania piwá: zwłá=

2: łzcża kędy nie Kmiotno.

3: **V**rzędnik y Klucznik máią tego doyrzeć/ áby kárby fkládáne

4: mieli z kácźmarzmi/ co im piwá wydádzą do łzynkowánia z kto=

5: rego wáru: á ten co pieniądze odbiera/ ma też mieć karb fklá=

6: dáný/ iáko wiele zá piwo pieniędzy odbierze.

7: **C**ifz Piwowárowie máią mieć kárby/ wiele ktorých łłodow

8: pobiorą ku zámoczeniu z gory: tákże iáko wiele wárow ktore=

9: go piwá zwárzą do piwnice Pánłkiey: á to z Vrzędnikiem ál=

10: bo Klucznikiem te kárby mogą mieć.

11: **P**iwó młode oddáwác łzynkarzom: bo to y źimie dobrze/ y le=

12: ćie: Lećie nie łkwásnie poki młode: Zimie wyłtoi fie v kácźma=

13: rzá. A wárzyć ile trzebá: y wiedźieć fie ma Piwowar z kácźma=

14: rzámi/ czego Vrzędnik ma doyrzeć.

15: **M**łota álbo łłodźin ma pilno dogłádác/ áby nie łzło ná łtronę:

16: bo więć ná to łákome kmiotowny: wieprze tym y krowy vtuczy.

17: A ięli fie y drudzy/ vłufzyć ie ná łálách/ y znowu w łłucz dla

18: płow obrácác: odpráwi zálzkodne/ áćź nie ták iáko

19: ołpą/ álbo łłuczą dobrą: ále kiedy zálkwá=

20: rzy/ áto pły contentuie.

21: grafika

LIST CZTER=

strona: 139

Lift Trzynałty.

139.

S ij

strona: 140

140.

Miáłteczek

Ziemeńs: porządku

1: grafika

2: **LIST CZTERNASTY.**

3: **Rząd w Miáfteczkach Zie=**

4: **mieńskich/ nákrotce zebrány.**

5: **W** Miáftach gołpodárftwo y dochod rzemiołlá nawię=

6: tłyzy/ młyny/ tárgi/ iármárki/ cłá: á ták áby Młynarz

7: był dobry y rządny.

8: **P**iw dogłędác áby dobre wárzono/ z tego łody łpore/ wymiar

9: lepłzy: ále przełtrzegác áby tám przewoźne nie były/ bo to iest

10: iáko złodźiey onego mieyfcá.

11: **O**koło Piekárzow rząd mieć: á mąki ná tárgi do miáftá nie do=

12: pułzczać: tákże chlebá przewoźnego.

13: **W**e młynach Miernicy áby byli wierni y rządni: owa Mły=

14: narz y Miernik áby nie krádli: bo Młynárze á Miernicy na=

15: więtfzy złodźieie/ y rzadki nie złodźiey: máią to z náuki ieden

16: od drugiego/ á z okázyey/ że mleć rzadko gołpodarz łam przydzie/

17: ále/ álbo párobká/ álbo dziewczkę pośle: co łą y niewierni y o=

18: łpáli łtrože.

19: **R**zemiełniki gromádzić do miáfteczká: ci targ nápráwiáią. á

20: káždym łpołobem y pilnoścíą tárgi y iármárki nápráwowác:

21: bá zboże kupowác y łpułzczać može. á kędy włość wielka/ tám

22: łatwiey. To iest miáfteczkom łzkodliwa/ iż Księża przy wsiách

23: kędy kościoły tárgi záložyli/ przeciw práwu/ ták iż miáfteczká z=

24: vbożyli niczym więcey iáko tymi tárgi/ á piwá po wsiách wá=

25: rzeniem: tymže łie wsi vbożą: y nabożeńłtwo ginie/ kiedy około

26: kościołá kiermálze/ á połpolicie gorzałkowe.

27: **C**łá tego też potrzebá pilnowác: ále bárźiey Celnikow/ niż tych

28: coby cło przeieždźáli: bo ná káždym cle więcey Celnicy pokrą=

29: dną/ niż ci co cło przeieżdżaią: okázuie fie to zówždy z poborow.

Czynfzow

strona: 141

Lift Czternafty.

141.

S iij

strona: 142

142.

Miáfteczek

Ziemién: porządku

1: **C**zynfzow Rzemieślnych tego łacwie doyrzeć: wżakoż tego

2: przybywa/ gdy fie też miáftecżká przyczynia/ przyładza: bo to zá

3: concurfem ludzkim wżyftko idzie w zgorę/ á zá dobrą łpráwá

4: miáfthu y Pánu pożytek roście. Bo y ná wśi táki pożytek dobry/

5: y trwály/ kedy fie ludkowie gołpodárftwem nie vbożą/ y owłzem

6: bogáca. Są też pláty rozne w miáftecżkách/ iáko piwá koleyne/

7: y inne dochody: ty wedle czáfu ták rościągáć coby mogł łtać/ á

8: czymby/ bez łkwirku połpolitey rzeczy miełckiey/ mogł wiecznie

9: pożytek vczyńić łobie.

10: **K**tory Pan zamożyłty/ tym nápráwić może miáftho/ y ludzi z=

11: wabić do niego: położyć łummę piéniedzy zá rownym pożyth=

12: kiem/ áłbo dármu (bo fie to zá czáfem nágródzi) ná Ratułz v Rá=

13: dziec/ áby iemi vbołtuo hándlowáło: á vrząd áby tákiemu da=

14: wał coby fie tym włpomagał/ á nie vtrácał. A to przez lichwy

15: żadney: bo dofyć lichwy/ kiedy miáftho fie lepiey ma: kiedy ludzi

16: wiécey/ wiécey y piéniedzy.

17: **O**koło budowánia áby fie poprówowály/ dogłdáć Vrząd ma.

18: **S**traże áby były rzáadne: á ktory łwá łtrażą Rzeczypołpolitey

19: łzkodę vczyńi/ ná gárdle karan ma byđż káždy: bo to ládá iáko

20: w mieście odpráwuia. łtąd pożogi: łtąd zápowietrzánia.

- 21: **Z**apowiedzi wżelákie áby mocno trzymáli w mieście: á co wy=
22: wołáią ná Ratułzu/ nápiłác to ná kárćie/ y przybić: zwłáfczá o=
23: koło powietrza: bo kędy rząd/ zá lálką Bożą może wczás zábie=
24: żawfzy opátrzyć to.

- 25: **O**koło ognia/ kominow opátrzenia/ to pilna: á gdy gásić po=
26: rządék ma byđż ípifány v Rádźiec/ y poštánowiony/ iáko łzyk do
27: bitwy żołnierzom/ ták wieść do ognia miełczánom potrzebna:
28: bo póspolicie łie dźiwuią/ á nie gálzą: czáfem y ieden drugiego
29: krádnie pretextem wynośić pomagánia.

- 30: **W**Miáłteczkách kędy Páńłkie łtawy przylegle/ áby ćicho ryb
31: miełczánie v złodźiei (pod łzubienicą) nie kupowáli/ y ktokol=
32: wiek gdy złodźieia łpofobi ryby kráđżione łobie nośić może/ o to
33: wiśeć ma iáko o wołu: bo to ták wielka łzkodá/ y wietřza: bo
34: więcey mięła niż ryb ná rjńku [!] iáwnie dobrzy przedawáią/ y wol=
35: no/ y nie nořzą w nocy/ choć do miáłtá y nie domiáłtá.

Dzieśią=

strona: 143

Lift Czternałty.

143.

strona: 144

144.

Miáłteczek

Ziemeńs: porządku

- 1: **D**zieśiątnicy máią byđż ná káđdey vłicy.
2: **P**ołufzeństwo Burmiłtrzá ma byđż.
3: **N**á gwałł ktoby łie nie łtáwił/ tákże v grobley iáko v ognia/
4: winy nie przepuśić.
5: **C**i co imioná przedawáią w mieściech/ vłtáwić porządék.

6: **P**orządek około gáźzenia.

7: **D**o gáźzenia máią bydź náznáczeni w káždym domu/ czego kto

8: przy ogniu ma pilnowáć.

9: **N**aprzod kilkánaście (mniey y więcey wedle miáftá ośiáđło=

10: ści) mężow ípráwnych/ bácznych/ coby rofkázowáli y rzádzili

11: przy ogniu: potym miáfto roździelić wedle liczby ludzi: Iedni

12: áby bieźeli z śiekierámi/ drudzy z hakámi/ trzeći z drábinámi/

13: drudzy z śikawkámi/ z wiádry/ z cebry. A kędy rury niemáľz/

14: woźiwodowie wśyľcy: iefli tego máło/ tedy z pewnych domow

15: kłody z wozy y pewná liczbę káźdego naczynia obráchowáć y po=

16: łtánowić. A gdy trwogá wftánie/ opátrzyć kto fie łtáwił/ kto

17: niełtáwił: kto pierwey z ktorym naczyniem. zá to wedle mieśc=

18: kich dochodow merita połtánowić: kto poślady/ tego káráć/ kto=

19: by nie był/ iefzcze więtfza káźń. Bo choćby domá łam nie był/ iáko

20: w mieście ludzie kupieccy/ tedy ma domá iuź ták łtátki iáko łtu=

21: gę dla tákiey trwogi odieźdzáć: coby w tym winien nie zołtał.

22: **M**áią teź bydź náznáczeni kiedy gore/ ktorzyby złodzieyftwá

23: pilnowáli: bo w ten czás krádną pośpolicie złodzieie nabárziey.

24: Y ták źli ludzie náydują fie/ co dla kradziezy zápaláią. Ci kiedy

25: wiedzą o rzádzie á o dobrej ípráwie/ łácwiey fie o złe nie łkuľzą.

26: **V**rzáđ kędy gośpodarzá nád zákazánie nieopátrznego około o=

27: gniá y wyłtepnego baczy/ lepiej go káráć przed przygodá/ niż

28: po przygodzie.

29: **P**orządek około powietrza.

30: **M**iałto ná dzieśiátki rozdzielić: tákże záś ná kopy álbo ná łtá:

31: áby Dzieśiátnik wiedział co fie w dziewięći domiech dzieie: á

strona: 145

Lift Czternały.

145.

T

strona: 146

146.

Miałteczek

Ziemieńs: porządku

- 1: kopnik álbo łetnik od dźiesiętników: potym Vrząd. á to nie ie=
2: dno dla moru/ ále y dla ognia/ y dla złodźieyftwá: bo złodźiey nie
3: ná iednym mieyfcu łypia. A gdy łie co sftanie/ káždy dźiesiętnik
4: może wiedzieć/ kędy/ y kto co dźiałá/ y kędy łpał. O łoźnych lu=
5: dźiech dźiesiętnicy máią wiedzieć.
- 6: **A** to nawięcey należy ná posłuźenstwie á ná łtraży: bo ogniem
7: zuboży miałto w máiętnoścíałch zły człowiek nieopátrzeniem.
- 8: **A**le powietrze iuż o gárdło idźie/ y wietłza łzkodá łudźi niź má=
9: iętnoścíał/ álbo łtátkow. A ták w powietrze łtrzedz/ naprzod á=
10: by zapowiedźi były karáne przed przygodá.
- 11: **W** Mieścíał/ w domiełch/ ták w nocy iáko **wednie** [!] / żadnych rzełczy
12: nie kupowác pokátnie/ iedno iáwnie ná rynku/ álbo z wiádo=
13: moścíał vrzędu.
- 14: **N**ikogo nie przyimowác nád zapowiedź: gdyż Pan Bog czło=
15: wieku pozwolił opátrznoscíał. Skoro łie co ponowi/ nie táic/
16: pod winá niemiłosierná.
- 17: **D**la tych co ie z miałtá wyganiáiał/ przed miałtem mieć kilká
18: cháłup/ do łufzenia przędziwá miałtu: tám opátrzyć ony począ=
19: tki/ ony łudźie/ obyczáynie pewnemi łługámi mieyfcckieimi: opá=
20: trzyć żywnoścíał/ y rzełczy ich od złodźieyftwá. bo złodźieie zá=

21: wždy powietrze rozmnożą kradzieżą/ á łákomi ludzie táiemnym

22: kupowánim. Bo kto tániey przedawa niż to ftoi/ álbo z moru

23: álbo złodźiey pewny.

24: **G**dy fie też iuż powietrze zaymie/ ten vrząd co domá zořtawa

25: ma pilnować/ áby od vmorkow nie łupiono/ áby ludzie źli/ łáko=

26: mi/ zuchwáli/ nie bywáli w gromádzie/ ták w kořcielech/ iáko w

27: kárczmách y ná targách: řpiřowác tych rzeczy nie trzebá/ iedno

28: zámykác drzwi/ zábijác/ á řtrzedz tego pilnie.

29: **K**opacze á řtraż mieyřcka/ ma bydź ná to záwždy pořtanowio=

30: na wczás/ y křięża/ y vrząd.

31: grafika

LIST PIE=

strona: 147

Lift Czternařty.

147.

T ij

strona: 148

148.

Dozoru Domowego

1: grafika

2: LIST PIETNASTY.

3: **P**an/ Kářztelan/ Ziemiánin/ y káždy ták vbogi

4: iáko y bogáty doyřrzeć fie ma: bo by nawięřřza rzecz/ vpádnie/

5: gdy okořo niey nierząd: bo ma tę náture/ choć częgo nawięcey

6: wozámi/ řzkutą/ w rządzie náwořřř/ nierząd gářřcią roznieřie: y

7: z pořmiechem nieprzyáciol/ á z zálem twoim/ řzkodę vcřyni.

8: **P**ořłufzeńřtwo ma bydź/ ktore Pan ma mieć po káżdym řłudze

9: záwždy: á řługa nic nie ma czřynić áni Kmiotek nád wolą ięgo

10: chcąc: á co Pan rořkaże/ iuż z tym drugiego rořkazániá nie cze=

11: kác/ ále záraz vcřynić: bo to iuż niełářkę przynieřie. co zácznie

12: robić/ pierwey dokonać niż zacząć drugą.

13: **G**dy ktoremu Vrzędnikowi czego w Páńłkiey niebytności ku

14: pożytku Páńłkiemu niedoftawa/ ma ieden drugiemu oznaymiać

15: y rátować potrzebami pewnemi do pożytku Páńłkiego: iedno

16: nie do żywności/ boby ieden ná drugiego pátrzył/ á łamby łie nie

17: łtárál: byłby nierząd: wólákże co weźmie/ ma to zápláćić. Bo

18: po tym poznáć/ ktory lepłzy gołpodarz.

19: **P**an łam y z Vrzędnikiem máią tego nie tylko in łpecie ále gene=

20: raliter ná wólzyłtkim łtrzedz/ co łie kolwiek domá rodzi/ vchowáć

21: y záchowáć ku żywności/ áby tego nie kupował: bo to nie tylko

22: łzkodę czyni/ ále y łromotę: co może byđż dárho/ prze niedbál=

23: łtwo zá pieniádze kupowáć. A to ná regelłtr wólzyłtko łie łpiłáć

24: nie może/ co čás bácznemu rozłádkowi wynurzyć może.

25: **T**o też Pan báczyć ma/ á Vrzędnik ráđzić Pánu/ iáko wodá nie

26: káżdá iednákich ryb záchowáć może/ ták też nie ná káżdym polu

27: y nie wólzędy iednáki wólzeláki dobytek chowáć łie może: dla tego

28: łie z przyrodzeniem zgadzáć/ y tám to chowáć/ gđzie co/ ták wodá

29: iáko też grunt/ wychowáć y záchowáć z przyrodzenia może: bo

30: to pożytek może nágródzić. A kędy łie co lepiey chowa/ tám tego

31: więcey chowáć: tákże też y łieiąć z ziemią łie zgadzáć.

32: **P**an ktorych Kmiotkow nie chce zubożyć/ máią mieć roley ták

wiele/

strona: 149

Liłł Piętnáłty.

149.

T iij

strona: 150

150.

Dozoru Domowego

1: wiele/ coby vżynáli więcey niż Pan ná folwárku/ co z dźieięćići=

2: ny poźną. Bo we Włószech/ kędy zmierzono wśzyftko y spráwie=
3: dliwości przeltrzegáią/ poddáni Pánu dawáią wśzyftkiego po=
4: łowicę. To tu też będzie połowicá/ gdy będą mieć więcej: bo tu
5: dáie Kmieć nász czynsz y dzieśięcinę/ y pobor/ y porálne: á nie
6: dáią też z bydłá y z domowych rzeczy: átoż sie tym nárowna po=
7: łowicá.

8: **P**an álbo Rewizor/ ma przy sobie y przy gromádzie vkázác
9: Kárbárzowi iáko ma mierzyć z gumná/ áby też ták mierzył do
10: tárgu/ do szkuty/ y nákáždy rozchod: á izby ná korcu nie nie zo=
11: stawáło. w czym wielka zgubá: bo z gumná pod rękę/ wioząc
12: do tárgu czubáto/ á przedawšzy strycholcem rzeże: gdzie Vrzę=
13: dnik ná Pánie namniey dzieśięcinę bierze.

14: **V**rzędnikiem/ Włódarzem/ Kárbárzem/ áni żadnym Przytá=
15: wem nie ma byđz gołofzyicá/ iedno dobry gošpodarz sobie: Bo
16: ktory sobie zły/ Pánu dobry byđz nie może. Przetoż owey dro=
17: bney Sláchty co przegorzałkowáli á przekárczmili swoie/ trze=
18: bá sie bárzo strzedz/ tákże go y do wsi pułzczać/ áby sie od niego
19: chłopi nie spácháli/ nie trzebá.

20: **W**ysiewki ná folwárki Pan ma mieć ná regestrze/ y na Niwy
21: ielzcze lepiej/ dla Vrzędnikow odmiennych. A ma doświadczyć
22: przez pewne widze swoie/ skoro imienia doštánie/ álbo gošpo=
23: darzem sobie zoštánie/ káżdego roku/ w káżde pole/ co ná ktore
24: pole wyśięią: bo tám pierwey Vrzędnik/ potym Włódarz/ po=
25: tym y Kmieć co sieie krádnie.

26: **K**ędy Pan w robotách álbo w Vrzędniku y Włódarzu álbo w
27: nierobotnych Kmiotkách y nierządnych wátpi (ktore lepiej pil=
28: nością y rozumem niż frogością wpráwić w robotę) álbo sam/
29: álbo pilnego słuęę w naypilniejšza robotná chwilę ku Vrzędni=
<http://rcin.org.pl>

30: kowi przytáwić ma pámiętáć: w rok polepńzenie ma bydź/ zá

31: doyrżeniem.

32: **I**áko Pan Inwentarz z nowego spifuie/ ták teź ma doyrżreć/

33: iáko zásieię ná žimę y ná iarz: iefli sam trudny/ tedy przez pe=

34: wne słuęi. á Rewizor tego ma bydź napilnieyzy: bo nie bęđzie z

35: czego licźby słućać/ kiedy źle sieię.

36: **W**iny do Páńkiego przyiáchánia Vrzędnik ma spifowáć/ á ža=

dney nie

strona: 151

Liń Piętnafty.

151.

strona: 152

152.

Dozoru Domowego

1: dney nie ma táić/ Włodarz pod winą/ Vrzędnik pod niełáfką.

2: Ani ich sam ma wybieráć.

3: **P**an gdzie mieszkiwa często/ tám piecow y kominow wiele by=

4: wa: ma bydź drwom y piecom/ łuczywu/ gofpodárz ieden/ chłop

5: rządny/ y ma mieć nacźynie porządne do tego: iáko do vmiátá=

6: nia gmáchow miotły/ fáfkę do wody/ y do wyrzucánia śmieci

7: koź: y ma to chowáć w ofobnym zámknieniu. bo ochędoftwo

8: dom zdobi.

9: **K**oniufzy v káždego Páná ma mieć ieden korzec/ co kędy owies

10: bierze przy Pánie: á Vrzędnicy go máią iednym korcem dá=

11: wáć/ y weńże młóćić iuź wzyftek owies co go iest. Tákteby miá=

12: ło bydź y v wielkich dworow/ gdzie ná táręu inźym kupuią/ á

13: obroki inźym rozdáią: czego nietrzebáby gánić/ kiedyby to do

14: Páńkiego mieźká ochrony/ á nie do ich złóđzieyfkiego mieźká

15: sźło.

16: **K**uchmistrz z tego bydlá co do kuchni przy Pánie wychodzi/
17: ma to wlyfko ná regestr pífac: A gdy Pan odiezdza z onego
18: imienia/ ma Vrzednikowi qwit z tego dac/ á Pan podpífac w=
19: lzyltek rozchod w kuchni/ w stáyniey y w piwnicy.

20: **P**an ktory chce dobrze zyc/ ma miec Myśliwca ná kuropátwe/
21: cietrzewia/ zorawia/ gęś/ y ná infzego ptaká ku żywności nale=
22: zącego: bo tego rzadko ná targu kupi. Kto ma pufzczá á wielki
23: zwierz w niey/ nie iest tak głupi coby sieci álbo strzelca nie miał.

24: **P**anie/ zaiac tez nie zly y potrzebny ná mię: ale to sprofna kto
25: go sam lzuka/ á ma co potrzebnieyfszego czynic/ y nie ná to sie v=
26: rodzil: vlczuie go kto inny/ y lifá przy nim.

27: **K**omu da Bog ziemie álbo imienia z potrzebe/ fromotá y grzech
28: kupczyk: bo to Bog innemu stanowi naznaczył: wlyakoż wino
29: beczká/ korzenie kámieniem/ y inne rzeczy do fwey potrzeby cal=
30: kiem kupuy ná wielkim iármárku/ álbo ná wlyalnym skládzie.

31: **P**an ktory chce piéniedze zebráć pobożnie/ niech gumná ná
32: drogość zachowa/ woły síanem á zgoninámi chowa/ ná borg nic
33: nie kupuie/ lońskim grofzem potrzeby odpráwuie/ á żywności
34: tákich co rola ma iákobj [!] nie kupował/ z tym co sie domá rodzi ták
35: sie miárkuie áby wlyfkiego vprzedał á nie przykupował.

Kto

strona: 153

Lift Piętnasty.

153.

V

strona: 154

154.

Dozoru Domowego

1: **K**to ma laly á wsi ná nich sadzić nie chce álbo nie może/ á nie

2: dłużeń/ pewnieŷzy ŷkarb zoŷtanie potomŷtwu/ niŷ w ŷkrzyni pie=

3: niądze: gdy go nie puŷtoŷzy.

4: **P**rzy leŷiech drzewem robiące rzemieŷlniki gromadŷ kądzy.

5: **P**an ma kazác wybierác z tego Inwentarzá/ czego do ktorego

6: imienia potrzebá: bo tu ŷpifanie ieŷt **generaliter** iáko ŷie potrzebá

7: w imieniach roznych ŷpráwowác: á tak kędy czego potrzebuie

8: náuká/ niechay Vrŷędnicy pilnuiá.

9: **P**rzy kaŷdym dworze y ná wŷi/ kto iedno moŷe miec tákiego co=

10: by vmiał zegar nácięgác/ nie miey ŷobie zá vtrátę kupic go: gdyż

11: chmury á niepogody ŷiá czáŷu roboćie vymuiá/ á nabárŷiey ŷi=

12: mie/ kiedy ŷwita á mierzka.

13: **G**oŷpodárŷtwo ŷkape/ ŷzkodę y fráŷunek záwŷdy czyni: náklad

14: náwięŷŷzy/ poŷytek y ŷkarb mnoŷy/ ŷywnoŷć rodŷi z dobrá my=

15: ŷlá/ kędy bez obrázy bliŷniego. Bo goŷpodárŷtwo z grzechem/

16: czyni zá czáŷem ŷzkodę z poŷmiechem/ y w potomku znáczny y ry=

17: chły vpadek.

18: **P**an ma co tydzień wiedŷiec o Száŷárŷkich wydatkách: bo ŷie

19: ták lácwiey w vtrátách obaczy/ y wŷpomni ieŷli regeŷtr iftotny.

20: bo nierzádnik y trzykroć ieden dłuŷ plácác nie obaczy ŷie/ prze=

21: to ŷe dawno.

22: **K**to wŷi vtraca/ ordináryá prozno má poŷtánowic: wŷzákoŷ

23: gdyby wiedŷiał koniec ŷmierci/ mogłby: á kto ŷie w poŷ nie oba=

24: czy/ náoŷtátek **extremis** láborowác muŷi: á co wrzeci y dla ŷławy

25: y záchowánia vtrácił ná poczátku/ to z oŷtátkiem ŷtrácić muŷi.

26: A w tey mierze zádnemu ŷie nie przepiecze. chybá to ieden nád

27: drugiego ma/ iz ieden záraz ŷkona/ á drugi ŷie dłuŷey morduie.

- 28: **Z**adney liczby nie czynić z Vrzędnikiem/ áni z Száfárzem/ áni
29: z Podfkárbim/ áz pieniądze odebrawłzy od niego.

- 30: **I**áko wychowác Vrzędniká/ y co mu ná wychowánie ma Pan
31: dáć/ tu fie nie nie piłze: bo to wedle mieyfćá/ imion/ ofoeby/ y go=
32: dności służy/ muśi byđz włzędy inák. Włzakoż dobrego Vrzę=
33: dniká powinien ták datkiem iáko wychowánieniem/ według zaflu=
34: gi iego/ opátrzyć. Bo dobremu/ pilnemu/ fpráwnemu/ wielkie

wychowá=

strona: 155

Liśt Piętnaśty.

155.

- 1: wychowánie y wielki datek dáć/ mnieyfza fzkodá/ niż máłe wy=
2: chowánie y mnieyfzy datek niepilnemu á nierządnemu. A nie
3: dbály y niepilny fzkodę vczyni/ ták wielką iáko ten co krádnie/
4: y wietłżá: á zelżywością ná wżem káždy Pan vżywa niedbálcá.
5: Bo ktory służy Pánu ieśt pomocą do czći/ do słuawy/ do zácho=
6: wánia/ do poczfelnego nábyćia máiętności/ pieniędzy/ doftát=
7: kow domowych/ tám ma Pan o nim wiedzieć/ y myślic/ y plá=
8: cić/ y wychowánie dobre dáć powinien/ iáko iedney podporze
9: fwoiey/ bez ktorey trudno ftać kázdemu: á iż [ordinata charitas a](#)
10: [leipfo incipit](#), godny/ fpráwny służy/ ma to z Pánem nárádźic: bo
11: nietylko oń idzie/ ále y o drugą czeladź co z nimi służy/ bez nich
12: teź ftać nie może.

- 13: **G**dy Vrzędnik iáki nowy pożytek wynaydzie/ bez obćiążenia
14: poddáných/ pobożny/ przyftoyny/ káždy Pan ma fie
15: z nim dzielić.

16: grafika

V ij

LIST SZE=

strona: 156

156.

Dozoru Domowego

1: grafika

2: **LIST SZESNASTY.**

3: **Roboty doroczne/ z wielkiego**

4: **Inwentarz wyięte/ n krotce spifne: dla l=**

5: **twieyżzego znleżenia ku czytniu.**

6: **Z** Ornie roley tk ma bydż n dzien kędy dwiem woł=

7: mi orz: wzkoż/ nrdżiwłzy fie onego gruntu Wło=

8: drżow/ przyczynić y vmnieyżyc wedle potrzeby może:

9: coby słufżnie bez obciżliwości Kmiotek zrobić mogł.

10: **N** aprzod/ Stie ma bydż sżon **36.** w kżdy sżen łokci **3.** ku=

11: pieckich w zdłuż/  w szerz zagonow **45.**  kżdy zagon by ro=

12: wny był ieden iko drugi. ma bydż skib **8.**  zagon ma bydż **3.**

13: łokcie w szerz/ by wzyłtki zagony iednkucżkie y iednyłkie były:

14: chyb żeby ołtteczny zagon mił bydż mnieyżzy.

15: **P** rzeorywc/ włoczyć/ wedle proporcyey: bo to iuż oracże/

16: Vrżędnicy/ Włodrże/ mi wiedzieć co z dzien zorze/ y iko

17: to długo włoczyć.

18: **K** ędy czworgiem lbo sżeściorgiem bydl orz/ tm iuż trzeba

19: inczey stnowic/ ptrzc iko ieden z poddnych gołpodarz

20: dobry zrobi/ by tk z nim kżdy/ wedle proporcyey sprzżiu.

21: **N**  stie tkie wiele wyic miry nznczoney/ sprobowawłzy

22: npifc. Experiencya: by npotym regeftr Vrżędniczy więcey

23: niechił.

24: **K** orzec do siewu/ do żywności wzelkich/ do obroku/ do sło=

25: dow/ ma bydż v kżdego Pn iednki w kżdym folwrku/ nie

26: rełponduic targowemu ni Woiewodzemu: bo to v siebie w

27: domu może poştánowić iáko chce: wízákoż łepny ma byđź ftá=

28: rożytny/ targowy tákże. A przymiárek ma byđź wiadomy y ná=

29: pińány/ v korcá **4. 8. 10.** potym v łáńztu: tákże y dáley/ wedle

30: licźby. 2ć.

Snopy

strona: 157

Lift Szefnafty.

157.

V iij

strona: 158

158.

Dozoru Domowego

1: **S**nopy kędy wielkie wiążą/ tám po pułkopy máią młócić ná

2: dzień: á kędy mnieyfze/ tám po kopie iedney: wízákoż łóckiem

3: náznáczyć więtfzy y mnieyfzy łnop/ więtfze powroflo.

4: **N**á żniwá á ná łprzátanie síáná/ ták łie ma łáćnić y gotowác

5: Vrzędnik y káždy gołpodarz (gdyż oraczowi to ieft wízytek do=

6: chod y zyłk) iákoby to w pogodę naprzod/ potym áby łie nie prze=

7: łtało łprzátaná: á iáko ná gwałt do ognía/ ták do tego bieżał.

8: **L**udźie máią wychodźić do ożiminy v Pánow kędy dołtátek lu=

9: dźi/ á łwemi pługi nie orzą z dworá/ á zwłáđác teź temu mogá/

10: poki ożiminy wízyłcy nie poźná/ ktory iedno łwym gárdłem wá=

11: rzy: to ieft/ y naiemnik ktoryby dnia náiął/ rzemiełnik ná wśi/

12: Młynarz/ ogrodnik/ komornik/ y cháłupnik: wízákoż gdyby zá

13: siedm á nawięcey zá ósm dni poźác nie mogł w folwárku ożimi=

14: ny/ tedy iuź ći ktorzy roley nie máią máią byđź wolni. á do iá=

15: rzyny dwa álbo trzy dni pomocy: to ieft/ áby ći po dźieśiáći dni

16: ożiminy z iárzyną pomoc żác byli powinni.

17: **D**o plewidłá/ ogrodnicy/ komornicy/ cháłupnicy/ káćzmarze/

18: rzemiełnicy/ więcey powinni niź oracze. Młócbá w Inwen=

19: tarzu wielkim wypifana: wżákoż ma to zaráz młóćic [!] / á nie do

20: brogá kłáść: tákże y dzieięćinę.

21: **N**abiály w folwárcech verificowác w puł Látá ieden raz/ w

22: Ieśieni drugi raz odbierác.

23: **N**á Wiofnę w Máiu dobytek wżeláki y ptáftwo znákowác.

24: Inłże rzeczy w wielkim Inwentarzu nápiłáne fá.

25: **O**świętym Marćinie wżyftko á wżyftko sprzátnać/ áby tám

26: iuż Summáryuż wżyftkiego á wżyftkiego łpifác/ co fie kolwiek

27: ták zboża/ ták káżdey żywey rzeczy rodzi. á liczbá dołkonála ma

28: bydź przed sámymi żniwy: bo fie rok kończy. á oštátek licźby

29: przy łpifowániu Summáryużá o ś. Marćinie: o czym wżyft=

30: kim sżerzey fie nápiłáło w więłszym Inwentarzu. wżákoż ná ká=

31: żdy czás przez rok gdy fie kolwiek tráfi Pánu/ łłudze/ nie łzko=

32: dá/ gdy ná pámięć przyidzie/ o to y o owo łpytác fie.

33: **C**o fie iednego roku opuści/ drugiego ma odpráwowác.

34: **N**á noclegowe folwárki qwity kędy Pan bywa pilnie wzglę=

35: dáć: wżględac teź y ná gośćinne.

Strzyd

strona: 159

Liłt Szełnałty.

159.

strona: 160

160.

Dozoru Domowego

1: **S**trzyd owce porządnie/ y pierwey zważyć wiele/ niź łcho=

2: wác: ták to pilna iáko dzieięćiná. á łtrzygąc owce/ káżdey

3: runo zwiázác.

4: **O**grodow łpráwá ná żimę y ná wiofnę.

- 5: **S**kutek y doskonałość gospodarstwa/ rolę dobrze sprawić/
6: bydłę wchowąć/ gnoy dobrze wmieć działać/ y co nawięcy go ná
7: rolę wywieść/ y świeżo go worać: á broná Pan roley/ bo ná bro=
8: nie wżyftko należy/ ktorey trzebá takiego czáfu pátrzyć iáko ná=
9: śiano. bo choć rolę zorze/ á z niey perzu nie wywlecze/ tedy tám
10: po orániu nic.
- 11: **Z**imie drwá y wżyftkie czyny/ według Inwentarza wyżłzey ná=
12: piánego/ odprawować.
- 13: **K**ażdą robotę ktora iedno bydź może/ wymiárem robić/ á wży=
14: ftkami ludźmi rázem: iáko łą te roboty/ orániná wżeláka/ śiew/
15: młócbá/ drwá/ rowy kopánia/ gradza/ gnoić/ żniwo/ kofa/
16: przędzá.
- 17: A to iest nawiętży fundáment/ áby chłopi wżyftcy wychadzáli
18: ná robotę/ o co napierwża á napotrzebnieyżza kaźń ma bydź ná
19: chłopá y ná Włodárzá: á po tym Vrzędniká/ Włodárzá/ znać/
20: co mu rozum/ gdy Páná pytaiąc o rzeczy/ poradzi mu też co.
- 21: **C**hłopy liczyć idąc z roboty: á dzieśiątkámi chodzić z roboty y
22: ná robotę máią/ y obiedwować y śniadác.
- 23: **W**Poniedziałek pierwży dzień robić/ á nie pić.
- 24: **S**táia zásiane/ ták ożiminá iáko iárzyná/ liczyć y rozmierzyć
25: może/ y lepiej wierzpcą.
- 26: **T**egodnie ktore w Krolewftkich wśiách po dwu dniu robią/ ś.
27: Marciná/ Gody/ Mięfopuftj [!] / rozchod/ záchowác ná żniwá czte
28: ry niedziele: á záchowawży te cztey niedziele/ to dwie niedzieli
29: może ná káždy dzień robić we żniwá.

- 30: **C**hłop gdy mu nákaże Włodarz álbo też Vrzędnik robotę/ á nie

31: posłucha/ dom zámknąć/ co wynidzie chłóstá cztery plagi przez

32: gołe ciało/ y odrobić: także co posliády wychodzi 2. pladze y puł

33: dnia znowu odrobić.

Włodarz

strona: 161

Lift Sześnafty.

161.

X

strona: 162

162.

Dozoru Domowego

1: **W**łodarz ktory zelze tego karać/ á ktorego trzy kroć skarawfzy

2: o łeb/ czwarty raz ná łzubienicę: á ktory prawdziwy á 40.

3: Kmieci rządzi/ dobrze záorác ma y pożác kiedy y dworfkie: by=

4: le mu Kmieć domá táiemnie nie robił nic á nic.

5: **O**koło fprzęzáia przy wyteczy y zálog ma bydz opátrzone tym

6: fpofohem: zásiawfzy chłop nie ma záiewku vzynác áz będzie

7: miał fprzęzay: bo gdy Pan zálogá wfpomaga/ tedy tám nieprá=

8: wy iuz czeka iákoby pies parzy.

9: **W**ymowkę słufzná od Kmieciá že nie moze wynisć przyiac/ á

10: drugi raz došwiadczywfzy fie nietylko áby wiare miał mieć/ ále

11: go záraz ná práłzcžetá pušćić/ y kazác wzyłtkim chłopom po trzy

12: kroć záciác.

13: **A**gdzie vporni chlopi/ nie dręžąc/ ále go do dworu wziác/ y

14: fkarác dobrze/ áby fie poprówował w posłufzeńftwo.

15: **K**iedy pięć álbo y więcej chłopow robiá iáká robotę/ tedy mie=

16: dzy niemi ma bydz ieden gošpodarz/ to dla tego/ áby wiedział

17: Vrzędnik/ Włodarz/ iešliby onę robotę źle zrobili/ komu fie te=

18: go vpominác.

- 19: **P**an w ktorym imieniu nie częŝto bywa/ po przyiechaniu ŝkoro/
20: máią mieć ludzie wŝyŝcy przyŝtęp do ŝkarg y czynienia ŝpráwie=
21: dliwoŝci/ náznáczoney pewnych czáŝow: áby przed wyiázdem
22: ŝwoim miał teŝ kilká dni pokoy: á zwláŝczá kędy namniey dwie
23: niedzieli zmieŝzka.

- 24: **V**rzędnik y Włodarz báczny/ ma dobremu Kmiotkowi robo=
25: tnikowi mnieyŝá robotę kazác robić/ á złemu wiewtŝá: to dla te=
26: go/ áby zły wciágáŝ ŝie w robotę/ á dobry pátrząc ná złego robo=
27: tniká/ áby ŝie nie gorŝył.

- 28: **C**egłę gdy palá/ gonty kiedy robiá/ máią to ták w ŝtofy wkłádác:
29: Cegłę tyŝiácámi/ Gonty kopámi: po kilku kop w ŝtoŝie iednym:
30: á rowno wŝyŝtki/ coby to ták przyŝtápiwŝy zliczył/ iáko talery
31: po dzieŝiátku.

- 32: **G**woździe ŝádky po ŝtu kop przedáią/ to wŝyŝtko trzebá prze=
33: liczáć/ bo dla leniŝtwá ták to wŝyŝtko bárzo krádná/ iz tego y
34: połowicá niedochadza ŝiá góŝpodarzow. Experiencya pewna.

Goŝpodár=

strona: 163

Lift ŝeŝnaŝty.

163.

X ij

strona: 164

164.

Dozoru Domowego

- 1: **G**oŝpodarŝtwo napřednieyŝe/ czás znác: á tego czáŝu nie o=
2: puŝzczác/ ále weń odpráwowác/ co wedle czáŝu.

- 3: **K**to ma ŝwe kowale/ á z iego ŝelázá robiá/ ták do dworŝkich/ fol=
4: wárkowych/ iáko y ŝtáiennych potrzeb/ wielkiego doyŝrzenia
5: trzebá: bo to wielce krádná. A by ná namnieyŝá potrzebę/ przed

6: się kowal powiada/ że wyrobił łzynę.

7: tartych młynow tarczyce iako y wymiar ná tydzień odbierać/

8: á doglądać/ áby były rowno tárte: to ieft/ do czego cieńkich trze=

9: bá/ tedy iuz z iednego tramu iednáko ie ma trzec/ tak cienkie

10: iako y miąższe/ wedle potrzeby á rofkazania.

11: Roboty doroczne wśzelkie.

12: aprzod/ żniwo/ woźbá zboża.

13: Item/ woźbá śiáná.

14: Item/ młócbá ná naśienie.

15: Item/ len/ konopie/ młocenie/ moczenie/ tarczyce/ kopanie rze=

16: py/ ogrodow naprawá.

17: Item/ rola ná naśienie.

18: Item/ broná y śiew.

19: Item/ gnoy Ieśienny/ poprawá ná żimę wśzelka.

20: Item/ młócbá ná łzkuty wśzelka żimie.

21: Item/ drwá/ drzewo/ czyny wśzelákie do grodzey/ do budo=

22: wánia/ do śtáwow y ná śtátki domowe potrzebne gotowác żi=

: (mie.

23: Item/ młócbá ná Wiofnę/ ná naśienie iáre.

24: Item/ grodzey poprawá/ y nowa.

25: Item/ ná iarz orániná y śiew.

26: Item/ przykopki roley y łák/ ná Wiofnę y w Ieśieni/ kędy

27: trzebá kopác.

28: Item/ łzczepić płonki.

29: Item/ ná Wiofnę zbudowác co nowego.

30: Item/ vgor/ rádło/ broná ná ktorey wśzyftko należy.

31: Item/ plewidlá wśzelákie ogrodne y polne.

32: Item/ śiáno przed żniwy/ kędyby miał dwákroć śiec/ álbo po=

33: trawow potrzebował: á kędy raz/ tedy o.ś. Wáwrzyńcu.

34: Item/ gnoy ná Wiofnę/ co ná rzepę/ álbo ná żyto y ná pšzeni=

35: cę/ ná ięczmien/ ná potrzebę/ y ná profo: á žimie ták doględác/ co

36: by nie łomę ná pole/ ále gnoy dobrze vczyniony wožíł.

37: Item/ przy wyteczy z chłopy o łprężay.

Item/ raz

strona: 165

Lift Szefnafty.

165.

1: Item/ raz w rok ftátki robotne oględác.

2: Kiedy łie ryby trá/ ták tego pilnowác/ iáko ná łpuście: wyło=

3: wić ie może.

4: Mánę teź lećie trzęfá: á v kmieći iey niepozyczác/ ieno łobie

5: mieć w dworze.

6: Ktory chłop nie zášieie we dwie niedźieli po ś. Michále/ V=

7: rzędnik z dworá ma ciężác.

8: Vltáie/ áby żaden do trzeciego dnia niemieźkał we wśi/ áni

9: w mieście.

10: Czás y rząd ořtátká doczyni.

11: grafika

X iij

Zapowie=

strona: 166

166.

Dozoru Domowego

1: Zapowiedzi.

2: **T**y zapowiedzi przy práwie máią byđż zápowie=

3: **dźiáne/ ktore ácz tám łá wyźšzey opifáne/ ále iź ná roznych**

4: **mieyfcách/ przeto łie tu zebawřzy w iedno łpifály/**

5: **dla łatwieyřzey odpráwy.**

6: Naprzod/ áby chłopi w mieście ná noc nie bywáli przyległym.

7: Aby bez Pánfkiey woley rodzicy ze wśi nie chodźili.

8: Aby nieźmieli ogniá niećić w boru/ gdy požary goráią.

- 9: Aby żerdzi/ dyłow/ nie krádli/ nie łupili/ áni palili.
- 10: Aby fie żaden nie budował/ áż fie Vrzędnikowi opowie.
- 11: Aby ryb nieśmieli łowić wśelákich w wodach zapowiednych.
- 12: Ktoryby Vrzędnik/ Włodarz/ Kmieć/ czynił łobie pożytek
- 13: potáiemnie/ ku szkodzie Páńskiej/ ma to bydz Pánu opowie=
- 14: dziano/ przez Kmieciá ktoregokolwiek.
- 15: Kmieć ma przy práwie oznaymic/ iáko fie záchowywa Vrzę=
- 16: dnik bez Pána: á iefli dni álbo robot nie przedáie.
- 17: Ognia áby pilnowáli/ y kominy wycieráli.
- 18: Aby z pochodnią pod dách nie chodzili.
- 19: Aby kart Kmiecie nie grawáli.
- 20: Pobory áby wczás oddawáli.
- 21: Aby Kmieć ieden v drugiego roley áni zaśiewkow nie kupo=
- 22: wał.
- 23: Drog nie potrzebnych/ y łtegien przez żyto źimie łtrzedz.
- 24: Aby fie ná źimę poprówowali.
- 25: Aby ze pnia nie rąbili w boru/ ná łwą potrzebę.
- 26: Aby nie śmiał roley wykupowác/ áni ná cudzey żąc.
- 27: Aby żadnych dochodow Páńskich nie śmieli kupowác.
- 28: Aby tego nie czynili chcąc czegoby Pan nie miał wiedzieć.
- 29: Aby po tągach ládá po co nie ieżdźili.
- 30: Spási/ łzkody/ łák/ zboża zápowiedzieć.
- 31: Aby nie pił w kárczmie/ áżby zásiáł/ y łtátki miał potrzebne
- 32: do roboty.
- 33: Zapowiedź káżdá ma mieć łwoię wážność.
- 34: Ktory by Kmieć nie síáł/ ma go zobopolny łásiád łtrzedz [á]
- 35: opowiedzieć.
- 36: Synowie áby łtárego zebránia oycow nie utracáli/ y po oy=
- 37: cu tákże.

strona: 167

Lift Szefnafty.

167.

- 1: Kmieći ma Vrzędnik doyrzreć/ áby z nowego zboża niezá=
- 2: przedawáli fnozem/ áni kopą/ áni korcem.
- 3: Kmieć nie gorzým fprzęzáiem ma Pánu robić niź fobie: y nie
- 4: mnieny ma náberác/ iedno ták iáko fobie.
- 5: We zły rok ma włodarz doyrzreć/ áby wołow kmiećie nie=
- 6: przedawáli.
- 7: Rzepne doły y w boru co karcz kopáią áby zaráz zámietywáli.
- 8: Przędziwá áby w izbách nie fufzyli.
- 9: Pczoł vlewnicz áby przy domiech nie ftáwiáli/ dla ogniá.
- 10: grafika

11: Liczbá doroczna.

kolumna: a

- 1: yto/
- 2: Pńzenicá/
- 3: Ięczmień/
- 4: Owies/
- 5: Groch/
- 6: Tátárká/
- 7: Profo/
- 8: Orkiřz/
- 9: Iągły/
- 10: Siemioná/
- 11: Lniáne y
- 12: Konopne/
- 13: Mák/
- 14: Chmiel/
- 15: Pořlad/

16: Miękińy z pro=

17: íá/

18: Młotá/

19: Łąki/

20: Siáno/

21: Słomá/

22: Gárdliná/

23: Wyśiewki/

24: Młyny/

25: Piłá/

kolumna: b

1: Folufz/

2: Zrzebce/

3: Stádo/

4: Bydło/

5: Owce/

6: Skopy/

7: Bárány/

8: Owce prze=

9: bráne/

10: Wieprze kar=

11: mne.

12: Chudźiki/

13: Swinie.

14: Kozy y przy=

15: płodki/

16: Gęsi/

17: Pawy/

18: Kury Indiy=

19: łkie/

20: Kokofzy/

21: Kápłuny/

22: Kączki/

23: Kury młode/

24: Kury włofkie/

25: Wełná/

kolumna: c

1: Skory/

2: Sery/

3: Máłło/

4: Słoniny/

5: Sádłá/

6: Kąpie/

7: Iáycá/

8: Káńpułty/

9: Pierze/

10: Puch/

11: Suche ryby/

12: Swieże ryby/

13: Ogrody/

14: Len/

15: Konopie/

16: Cebulá/

17: Czołnek/

18: Kápułtá/

19: Páfternak/

20: Márchew/

21: Pietrułzka/

22: Cwikłá/

23: Barłzcz/

24: Ogorki/

25: Rzodkiew/

kolumna: d

1: Rzepá/

2: Rzepnicá/

3: Chrzan/

4: Gorczyce/

5: Czarna kápu=

6: Ítá/

7: Sálatá/

8: Stáwy/

9: Ieźiorá/

10: Hutá/

11: Rudá/

12: Sády/

13: Owoce/

14: Pízczoły/

15: Vlewnicze/

16: Gołębieńce/

17: Grzyby fuche/

18: Rydze łone/

19: Gruźki/

20: Wiśnie/

21: Sliwy/

22: Iábłká fuche/

23: Mánę trząść/

24: Iaz ieśiotrzy/

25: Iaz krofny/

168.

Liczbá Doroczna.

kolumna: a

- 1: Iaz kubeł/
- 2: Iaz kołowy/
- 3: Płat od iázow/
- 4: Sawie v rzeki
- 5: y v Ieźior/
- 6: Słody wy=
- 7: miárne/
- 8: Browar/
- 9: Popioły/
- 10: Gonty/
- 11: Węgle/
- 12: Dąb fzewczy/
- 13: Dziechćiwowy
- 14: płát/
- 15: Smołę/
- 16: Práwne grofze/

kolumna: b

- 1: Szykowe wi=
- 2: ny/
- 3: Czopowe/
- 4: Winy przypá=
- 5: dłe/
- 6: Smolne/
- 7: Cłá/
- 8: Tárkowe/
- 9: Moftowe/
- 10: Kotłowe/
- 11: Ozniczne/

12: Rogowe/

13: Wilczętá/

14: Iáfrzaby/

15: Sokoły/

16: Krogulce/

kolumna: c

1: We młyniech

2: wieprze/

3: Woły do kuch=

4: niey y do iár=

5: máрку/

6: Miody/

7: Bárći y oklegi

8: ieśli przyby=

9: wa/

10: Chobotá ná

11: węgorze/

12: Klepki ná be=

13: cżki/

14: Obręczy/

15: Po bálwanie

16: íoli/

kolumna: d

1: Reft żadnych

2: nie przyimo=

3: wác/

4: Ná borg nie=

5: przedawác/

6: Roboty naiemne

7: niedołącznym/

- 8: Szćkło chowác
- 9: v kluczniká/ bo
- 10: z tego cudnieyfze
- 11: śklenice: y te=
- 12: go fie vřtrzeže
- 13: co ie krádna.
- 14: grafika
- 15:

16: Dańi Kmiece.

kolumna: a

- 1: Czynřz/
- 2: Nayem/
- 3: Miodowe czyn=
- 4: řze/
- 5: Gáiowe dani/
- 6: Kárczemne/
- 7: Rybne czynřze/

kolumna: b

- 1: Kápłuny/
- 2: Gęři/
- 3: Kokofzy/
- 4: Kury/
- 5: Chmiel/
- 6: Iáycá/
- 7: Loy/

kolumna: c

- 1: Pieprz/
- 2: Drwá/
- 3: Owies/
- 4: Zyto/

5: Pízenicá/

6: Mánná/

7: Zoładź/

kolumna: d

1: Orzechy/

2: Buk/

3: Konopie/

4: Sery/

5: Ráki/

6: Siemię.

7: grafika

strona: 169

169.

1: **Ziemiánin.**

- 2: **M** Armurowe pálace/ wymurowáne Grody/ więc wło=
3: ści/ klucze y páńftwá/ *inuidiofa nec minus faftidiofa no*=
4: *mina, magni operis, diuturni temporis, indiga, ac velut alie*=
5: *na*, zołtawmy onym ktorzy cudzemi rękómá włzytko íspráwować
6: zwykli: á k temu wyłżemi rzeczámí głowy íwe zábáwili/ niżli
7: áby ná rownych przeftác y mogli y chćieli. Onę teź tám *vitaē be*=
8: *atę subtilitatem*, dáruiemy tym/ ktorzy káżdą íspráwę ku dołkoná=
9: łości/ á ono iey świat nie zna/ przywodząc/ w łowiech tylko onę
10: zołtáwiáią/ od ktorých zaráżenie/ á w fámym zás fkutku dáleko
11: íe odrażáią. Náłz Ziemiánłki dobry byt/ iáko subtelności nie
12: zdoła/ tákby żadną niemiárą obkládác íe nie miał. dofyc áby
13: Ziemiánin śrzodkiem powinnym łobie żył/ íplácheć rzáđny áby
14: miał/ więc áby dobrze miełzkał.
15: W żyćiu chćiałbym tákiego/ coby áni z woley człówieká/ áni
16: z rękú fortuny iego vmyłł dżierzał íe: A ktorzy z Bogiem wier=

- 17: nie: we ćci z Krolem: á łzczerze z ludźmi żywie. ma zdrowie do=
18: bre/ funnienie pewne/ żonę vcźciwą/ wedle myśli/ k temu y po=
19: tomłtwo vćielzone/ przyaciela wiernego/ łlugę dobrego/ łąsiá=
20: dá zgodnego: k temu czáfu ile chce/ á dobrze im łzáfuię. nie łákom:
21: nie furyat: tymże mniefycofántá. nie dłužen: nie pożyczá: prá=
22: wá nie wiedźie: łłuzbą nie záfwiązan: nie vlata gromádźie: nie
23: goni też iednego. ná świefcie nie gościem: w oyczyzniefie nie cudzo=
24: źiemcem: v przyaciela nie ofłem: v gościá nie káczmarzem: v
25: czeládźi nie łędziem. nie walczy: więc zgryźle nie ráchuię: nie
26: buduie: nie kupuie: nie przedawá: nie włoczy łie: nie myśliw.
27: świátá łobie nie łtáwi/ y owłzem oyczyzniefie z miáry łwey łłuząc.
28: przy conuerłacyey fortuniefie łwey y zmyłłowi rowny/ á zdawná
29: przyuczony: trzeźwy á łwobodny żywot/ *de principijs* nie inqui=
30: rując/ *de finibus* nie díputuiąc/ *nimum nec memor nec immemor*
31: *mortis, priuatim* wiedźie: á content (ále bez přefumpciey) z łiebie
32: y z tego co má przed rękómá.
33: Miáre záf máiętnośći wydał nam/ piąciá łłowek/ łławny
34: wierzem Gołpodarz: *Laudato ingentia rura, exiguum colito*. Nie
35: chcę by miał náłz Sláchćie więcej/ tylko iednę wieś/ á dobrá:
36: łto w niey kmieći/ á rzádných/ ná dziedźinie vrodzonych: więc
37: ná rolach zakupnych: k temu ográficzoná. Kościół w niey mu=
38: rowány: pewnym plátem nádány: łwym tylko łudźiom fáfę.
39: Młyn trzemá koł/ tuż przy wsi: łolwárk zdawná łporządzony:

Y

Browar

strona: 170

170.

- 1: Browar bliźey od dworá/ coby raz wraz záfwarzał: Nuż przy
2: browárze drewnik/ á w tyle chmielnik: ogród przy tym záf ku=
3: chniá. Gumno záfłze iáko gay: oborá iáko nátknął. Niech o=
4: beydą dziedźinę mytne łáły po dwu łtron/ łpułtne łtáwy po trze=

- 5: ćiey/ á łąki z iednę. w koło niech ma pałze przełtrone: páłtewnik
- 6: dobrej trawy. Kray żyzny/ więc łpokoiny: wodę dobrą: dre=
7: wno bliłkie/ w mili/ á choć dáley. niech będzie łpułtna rzeká/
8: miáłto nád nią łkłádne rzádne/ bogáte/ zgodne: w nim niech ma
9: kámienice y o łwych rzeczách hándel. á poty włóści iego niech
10: gránicá będzie.
- 11: Co łie tycze miełzkánia/ Niech ma dom łwoy/ á gotowy/ rzá=
12: dne rozmierzony/ ná moc zbudowány/ á ochędożny/ w zdro=
13: wym plácu/ ná widoku: á xtałtnie połtáwiony. w nim gmáchy
14: rozney miáry/ wedle łtanu/ dołtátnie łobie/ żenie y dziećiom/ do
15: wczáłu łpráwione: żimie ćiche/ lećie chłodne: záwłze k temu chę=
16: dogie. do tego niechby było złożenie przyácielowi/ łchowánie
17: łprzędowi/ miełzkánie czeláđzi. w łrodku podworza wodá rzá=
18: dna: kuchnia przy domu: łáźnia przy wodzie: łtáyńia ná łtro=
19: nie: pśiárńia namńey w pułmilu: zegar wierny ná domu: dom
20: rzemiełłnicy: táłże y gołpodárlki. zá nimi blech w bok/ ładza=
21: wki podnim/ á coby łnádnie złowne. niech płynie pod dwor rze=
22: ká w pewnych brzegach záwárta/ byłtra/ przezorna/ łprołto=
23: wána. zá nią niech będzie ogrod w kwádrat wymierzony od
24: niey/ á kęš z południá k łłońcu náchylony/ łuchy/ rowny/ wynio=
25: łły/ á gruntu przedniego. Sad w cynek zá ogrodem namńey
26: we dwáđziełciá rzędow młodych/ á iuż rodnych/ gładko/ łpol=
27: ny/ buyno/ z korzenia wybiegłych: zá tym náłiennik pełny/ á
28: wiernego owocu. Chćiałbym ielzće ptáłzniká: chćiałbym dom=
29: ku do wodek: żiołkom/ drzewkom łchowánia: táłże też viri=
30: darzá/ łwych żiołek y przewożnych. Przeciów temu włzytkiemu/
31: niechby łtánáł żwierzyniec láfu práwie cudnego: ćiemny/ żielo=
32: ny/ ćichy/ wymierzony po łznurze/ przedzielony łákámi y ná krzyż
33: od płotu. w nim rzeká przez połrzodek: láł lipowy prze=
34: ćiwko: táłże zaráz páłieká. A iáko fortece niechcę/
<http://rcin.org.pl>

35: ták áby miał bydz pierwey pomaga Bog/

36: niź otworz.

37: grafika